EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Autor al mai multor volume de versuri (*Cărări de munte* 1957, *Dărnicia pămîntului* 1959, *Ploaia verde* 1960, *Copiii Mării Negre* 1961, *Tinereţea mării* 1964), abhazianul Fazil Iskander (n. 1929) se impune în ultimul timp cu o proză satirică plină de vervă şi savoare, situîndu-se în continuarea unei tradiţii de mare răsunet, fecundată de creaţia lui V. Maiakovski, M. Zoşcenko, Valentin Kataev, I. Ilf şi E. Petrov.

Lei 3,75

60

1968

FAZIL ISKANDER • ZODIA KOZLOTURULUI

CM

FAZIL ISKANDER

ZODIA KOZLOTURULUI

COLECŢIA MERIDIANE

CM

NICI NU SE ÎMPLINISE un an de cînd fuse[illegible] [illegible]partizat, după terminarea institutului, la [illegible] [illegible]iar de tineret dintr-o regiune centrală a Rusiei, [illegible]cînd, într-o bună zi, am fost dat afară.

Un drăcesc concurs de împrejurări făcuse ca [illegible]ocmai redactorul-şef să scrie versuri. Că le scria [illegible]ncă n-ar fi fost nimic, însă din respect pentru [illegible]orurile conducătoare locale dumnealui le mai [illegible] semna cu pseudonim. Deşi, după cum avea să se lămurească mai tîrziu, pseudonimul n-avea nici un rost, pentru că forurile conducătoare locale ştiau că el scrie versuri, dar considerau că pentru un redactor-şef al unui ziar de tineret era o slăbiciune întru totul scuzabilă.

Forurile locale ştiau, în schimb eu habar n-aveam. Şi chiar în prima şedinţă m-am apucat să critic o poezie apărută la noi. Am criticat-o fără să-mi bat joc de ea, numai cu un oarecare

iertat însă
á.
.rprins cu coada
.nei o expresie ciu-
piea mare importanţă.
.nipuiam că sînt uluiţi de
.elor mele.
a la urmă nici nu păţeam nimic,
.ı mic amănunt. Poezia, scrisă ca
.ı comsomolist de la ţară, demonstra
a metodei de recoltare a cartofilor

.ivitate, inclusiv în ale literaturii, cre-
.că e una din poeziile trimise, fără să fi fost
.e, cum se întîmplă la toate redacţiile din
.ie. De aceea, la sfîrşit, ca să nu-l demoralizez
.iar de tot, am ţinut să adaug că totuşi, pentru un comsomolist de la ţară, autorul se descurcă binişor cu gramatica.

De atunci n-am mai criticat niciodată poeziile redactorului-şef, dar se vede că el bănuia că aş continua s-o fac pe ascuns.

În cele din urmă a decis, şi pe drept cuvînt, că pentru un ziar provincial de tineret un singur poet e arhisuficient. Care anume — în privinţa asta nici el, dar nici eu n-aveam nici o îndoială.

Şi cum în primăvară a început campania pentru reducerea personalului, am fost pus pe liber. Primăvara este anotimpul cel mai potrivit ca să fii pus pe liber, dar nu ca să te desparţi de o fată.

Eram îndrăgostit. Ea îşi petrecea zilele socotind la contabilitatea unei instituţii militare, iar serile — la şcoală. Între aceste două îndeletniciri apuca să fixeze întîlniri, din păcate nu numai cu mine. Împărţea întîlnirile ca pe nişte flori. Se poate spune că trecea prin viaţă cu braţele pline de flori pe care le arunca nepăsătoare în dreapta şi în stînga. Acela care primea o floare se şi credea stăpîn al întregului buchet şi de aici se iscau o sumedenie de încurcături.

O dată, ne-am întîlnit în parc. Ne plimbam pe aleile străjuite de tei falnici, bătrîni. Era o seară de vis : se auzea muzică, frunzele foşneau sub paşii noştri, chipul ei vioi, radios era estompat de umbrele înserării !

Am ieşit din alee într-un loc deschis, luminat de un felinar. Aici, nu ştiu de ce, mi-a atras atenţia un grup de băieţi. Unul din ei, ursuz la înfăţişare, s-a îndreptat spre noi. Faţa lui încruntată nu mi-a plăcut de loc şi m-am gîndit chiar că aş prefera să am de-a face cu altcineva din grupul lui, dar s-a nimerit să fie tocmai el.

A venit lîngă noi şi, fără un cuvînt, i-a ars fetei o palmă. Am sărit şi ne-am luat la bătaie, dar au venit ceilalţi şi au stricat tot. M-au trîntit la pămînt şi m-au cotonogit în lege. Aşa sînt întrerupte sau prevenite în zilele noastre duelurile.

Şi ce se întîmplase ? Fata îi fixase ăluilalt o întîlnire tot în parc, şi aproape la aceeaşi oră.

— Mă rog, dar de ce tocmai în parc ? o întrebai străduindu-mă să aflu o logică în comportarea ei.

— Nu ştiu, răspunse ea rîzînd, scuturîndu-mi cu tandreţe praful de pe haină. În definitiv, am încasat şi eu, aşa că...

M-am uitat la ea şi mi-am spus cu amărăciune că pînă şi palmele îi stau bine : acum obrăjorul ei era şi mai drăgălaş.

De la o vreme pare-mi-se îi tot dădea tîrcoale un maior bătrîn. Ea îmi vorbea mereu de el, făcînd mare haz, şi asta mă nelinişte a : apucasem să aflu că dacă o fată rîde prea mult de vreun curtezan, iar acesta se dovedeşte îndeajuns de încăpăţînat, se poate întîmpla ca pînă la urmă să-l ia de bărbat, fie şi sub cuvînt că asta o distrează. Or încăpăţînarea maiorului era în afară de orice îndoială.

Toate astea nu păreau să contribuie la bunul mers al muncii mele la gazetă şi furnizau şefului destule motive pentru realizarea tainicului său proiect.

Ca să nu se spună că mă persecută, şeful a concediat-o şi pe femeia de serviciu o dată cu mine, deşi ar fi fost cazul să-i concedieze şi pe cei doi şoferi care, oricum, n-aveau nici o treabă, pentru că de o lună începuse campania de economisire a carburanţilor, şi nu li se mai dădea benzină. Se leneviseră în aşa hal, încît le crescuseră bărbile, şi cît era ziua de lungă, fără să-şi scoată măcar paltoanele, jucau dame pe un divan din incinta redacţiei, cu feţele strîmbe de mahmureală. Iar noi în loc să ne repezim după material cu maşina şi să ne întoarcem în aceeaşi seară, plecam pe teren zile întregi, deoarece în perioada

aceea încă nu începuse campania de reducere a cheltuielilor de deplasare.

Pe scurt, am primit plicul şi am hotărît să mă întorc acasă. La lichidare, redacţia s-a arătat foarte generoasă : am primit salariul, nişte misterioşi bani de concediu şi drepturile pentru ultimele materiale. Concepţiile mele moştenite din studenţie asupra prosperităţii financiare mă făceau să întrevăd cel puţin două luni de libertate.

...Am condus-o pentru ultima oară pînă la şcoala serală.

— Să-mi scrii neapărat, îmi spuse ea şi, după ce-mi aruncă pentru ultima oară un surîs scînteietor, dispăru în hăul întunecos al uşii.

Că un sentiment ca al nostru nu poate fi ameninţat de o despărţire sau de trecerea timpului eram convins. Totuşi perfecta ei stăpînire de sine în aceste clipe m-a cam durut. Tînjeam după dovezi de dragoste mai serioase decît zîmbetul acela.

Restul serii mi l-am petrecut pe o bancă din parc, gîndindu-mă la ce mi se întîmplase pînă atunci şi la ce mi se mai poate întîmpla. Şedeam pe banca jilavă din parcul pustiu şi rece care începuse să înverzească. Deodată se auzi dintr-un difuzor cîntecul lui Solveig. Am recurs atunci la o mică pungăşie : cu o mişcare de trişor am introdus sufletul lui Solveig în făptura iubitei şi l-am ţinut acolo cît a durat cîntecul.

Nu, mi-am spus, lumea care a putut crea un asemenea cîntec, cu toate păcătoşeniile ei, are dreptul la fericire şi va fi fericită.

Şi mi-am mai spus : ajunge cît m-am ţinut de fleacuri, trebuie să particip şi eu la prefacerea lumii. E timpul să devin matur în toată puterea cuvîntului, să mă încadrez la un ziar adevărat, matur, unde oamenii se ocupă de probleme adevărate, mature.

Trebuie să vă spun că, făcînd abstracţie de concediere, şi aşa mi se făcuse lehamite de vocabularul pseudotineresc al ziarului nostru, de nedezminţitul şi sterilul lui aplomb.

Ei, gîndeam, tot răul e spre bine. O să mă fac gazetar cu adevărat şi abia aşa o să-şi dea seama şi ea şi o să mă aprecieze.

De ce anume o să-şi dea seama, n-aş şti să vă spun, dar că o să mă aprecieze, de asta da, eram mai mult ca sigur.

În aceeaşi noapte cîţiva prieteni m-au condus la gară şi iată-mă, cu inima încălzită de duioşia despărţirii, călătorind cu trenul de Moscova, pentru ca din capitală să zbor repede ca vîntul înspre binecuvîntatele plaiuri meridionale unde mă născusem.

La Moscova am reuşit — în trecere fiind — să public o poezie, ceea ce era considerat pe atunci un frumos succes. Cu aceasta, pe de o parte, îi trăgeam un bobîrnac fostului meu şef pe care nu-l publica nimeni la Moscova, iar pe de altă parte, sosind pe meleagurile mele înaintea mea, poezia urma să-mi slujească drept carte de vizită la ziarul nostru *Subtropicul Roşu,* unde intenţionam să intru.

— Da, da, am citit, îmi spuse în loc de salut redactorul-şef Avtandil Avtandilovici, de cum m-a văzut pe coridorul redacţiei. Apropo, nu te gîndeşti să te întorci pe meleagurile natale ?

Îşi închipuia probabil că am venit numai în concediu.

— Ba da, am răspuns eu, şi din două vorbe s-a şi aranjat : a rămas să mă ia la ei îndată ce un anume redactor bătrîn va ieşi la pensie.

Aproape o lună am hoinărit pe litoral, rătăcind pe plajele goale şi străduindu-mă să redau în versuri reflexiile mele cam sumbre. Ei i-am trimis două scrisori, dar nu mi-a răspuns şi din mîndrie nu i-am mai scris nici eu. E drept însă că i-am scris unui fost coleg de redacţie cu care mă aveam bine. L-am informat aşa, ca între altele, că am intrat la un ziar adevărat, pentru adulţi, şi că mi-ar face plăcere să-mi trimită — fireşte, dacă are chef — un scurt răvaş din care să aflu ce mai face. Şi fiindcă veni vorba, îi mai ceream eu în scrisoarea aceea : dacă se va întîmpla să întîlneşti pe stradă persoana ştiută, poţi să-i povesteşti şi ei toate acestea, bineînţeles, dacă vei considera că este cazul. Încheiam cu rugămintea de a da salutări de la mine întregului colectiv fără excepţie. Apreciam că epistola este compusă într-o tonalitate sobră şi calmă, cu o uşoară tentă de înţeleaptă condescendenţă.

Aerul de acasă, saturat de mirosul tare al mării şi de parfumul delicat, femenin, al glicinei în floare, avea asupra mea un efect liniştitor. S-ar putea ca iodul pe care-l conţine aerul marin să tămăduiască nu numai rănile trupului, dar şi pe cele ale sufletului. Zile întregi nu

făceam altceva decît să mă prăjesc la soare pe cîte o plajă pustie. În răstimpuri treceau pe lîngă mine, în mici grupuri, donjuanii locali. Cercetau plaja cu un ochi de stăpîn, cum un comandant de oşti studiază relieful locului sortit să devină curînd teatrul unor mari bătălii.

În sfîrşit, cetăţeanul care trebuia să iasă la pensie a binevoit s-o şi facă, pentru că s-a nimerit tocmai atunci o campanie de scurtă durată ca cei ajunşi la vîrsta de pensionare să se pensioneze cu adevărat. Înainte de asta el tot făcea pe grozavul, dar acum n-a mai avut încotro. I-au aranjat o seară de despărţire de toată frumuseţea, ba i-au luat chiar şi un cadou — o barcă pneumatică. El tot bătea saua că i-ar fi plăcut şi o lansetă, dar degeaba, că şi aşa barca pneumatică golise casa comitetului sindical. Mai tîrziu s-a apucat să se plîngă cui stătea să-l asculte că l-au scos la pensie împotriva voinţei sale şi nici măcar nu i-au cumpărat undiţa făgăduită, cu toate că de fapt nimeni nu i-a promis aşa ceva. Barcă da, i-au promis şi i-au cumpărat, dar de undiţă nici vorbă.

Înşir aici toate aceste amănunte pentru că pînă la urmă a ieşit ca şi cum eu i-aş fi răpit locul, cu toate că am fost angajat fiind cadru local, cu spaţiu locativ.

Pe noii mei colegi îi cunoşteam de ani de zile: cînd eram student şi veneam acasă în vacanţa de vară încercam mereu să le trezesc interesul pentru operele mele literare. De obicei, aceste încercări eşuau, în schimb eram acum destul de bine informat asupra colectivului.

Oricum, ştiam precis că redactorul-şef Avtandil Avtandilovici nu scrisese niciodată versuri şi nici n-avea de gînd s-o facă. Şi nu numai atît, dar în general nu-mi amintesc ca el să fi scris vreodată ceva, nici înainte şi nici în timpul cît am lucrat împreună.

Însăşi natura îl zămislise desigur în chip de conducător cu profil larg. Şi ca atîţia şi atîţia dintre compatrioţii mei, avea şi darul înnăscut de a prezida. Statura lui impunătoare, părul inelat, înfăţişarea bărbătească îl făceau foarte la locul lui, ba chiar necesar atît în capul mesei, la ospeţe, cît şi în prezidiul marilor adunări. Vorbea curent toate limbile caucaziene, aşa că toasturile pe care le rostea nu trebuiau traduse.

Înainte de a fi redactor-şef, fusese diriguitorul industriei locale, bineînţeles, pe scara micei dar simpaticei noastre republici autonome. Îmi închipui ce bine, ba chiar foarte bine, se achita de treaba asta, pentru că pînă la urmă s-a pus imperios problema promovării sale şi, de cum s-a ivit prilejul, l-au pus redactor-şef la gazetă.

Născut conducător cu profil larg, el s-a familiarizat foarte repede cu noile sarcini. Era într-adevăr de o operativitate nemaipomenită. Ziarul nostru publica destul de des editoriale pe teme industriale şi agricole de primă importanţă, simultan cu presa centrală, sau chiar cu o zi înainte.

Aşa cum mi-am şi dorit, m-au dat la secţia agricolă. În agricultura acelor ani reformele revoluţionare se ţineau lanţ. Căutam să mă orientez

în toate aceste probleme, să le prind rosturile, ca să fiu în sfîrşit realmente competent în tot ce aveam de făcut.

Pe şeful secţiei îl chema Platon Samsonovici. Să nu vă mire. La noi astfel de nume întîlneşti cu duiumul. Au rămas probabil încă de pe vremea colonizării litoralului pontic de către greci şi romani. Îl cunoşteam mai demult. Era un om tăcut şi blajin. Am fost de multe ori împreună la pescuit. Mai priceput şi mai îndemînatic pescar nici n-am întîlnit prin părţile noastre.

Dar la data angajării mele l-am găsit cu desăvîrşire schimbat: de pescuit nici nu mai pomenea, îşi vînduse chiar şi barca. Era stăpînit de o surescitare febrilă, avea în ochi o licărire tainică şi strîngea din buze cu un aer important. Nici înainte nu fusese prea înalt, ceea ce nu-l împiedica să fie un om destul de voinic. Acum însă arăta, de parcă intrase la apă. Trupul lui părea împletit numai din vine şi tendoane. Îţi făcea impresia că e galvanizat. Am aflat şi cauza acestei schimbări : pe atunci era în plină desfăşurare campania de creştere a kozloturilor, campanie al cărei cel mai vajnic promotor era el.

Iată de unde pornise totul. Cu doi ani în urmă, Platon Samsonovici vizită o rezervaţie alpină de unde s-a întors cu o scurtă notă despre un selecţionator care reuşise să încrucişeze un tur — ţapul de munte caucazian — cu o capră[1] obişnuită. Rodul acestei încrucişări a fost

[1] *Koza* (rusă).

primul kozlotur. Animalul păştea fără habar între caprele domestice, nebănuind ce viitor măreţ îi rezerva destinul.

Nota a trecut neobservată, totuşi s-a nimerit s-o citească cineva de sus, nu chiar ministru, dar cu nimic mai prejos ca importanţă. În fiecare an el venea să se odihnească la noi, în peninsula Oranjevîi. A citit nota şi a spus :

— O iniţiativă interesantă, am putea zice...

Nu se poate şti cu precizie dacă cuvintele acelea au fost adresate celor din jur, sau pur şi simplu era un fel de a gîndi în gura mare. Oricum, a doua zi Avtandil Avtandilovici a primit un telefon :

— Felicitările noastre, Avtandil Avtandilovici, el a spus că e o iniţiativă interesantă.

Avtandil Avtandilovici a convocat tot colectivul şi într-o atmosferă festivă i-a mulţumit lui Platon Samsonovici pentru munca depusă. Apoi l-a trimis urgent pe teren împreună cu fotoreporterul ca să scrie în amănunţime despre viaţa kozloturului.

— Nu este exclus ca în viitor kozloturul să deţină un loc de cinste în economia noastră, rosti Avtandil Avtandilovici.

O săptămînă mai tîrziu apărea reportajul literar intitulat *O iniţiativă interesantă, am putea zice*. Reportajul ocupa o jumătate de pagină şi era ilustrat cu două fotografii ale kozloturului, faţă şi profil. Dintr-o parte avea o fizionomie de nobil decăzut, căruia buza inferioară, mai scurtă, îi dădea o expresie sceptică. Văzut „en face", capul kozloturului, pe care se arcuiau nişte coar-

ne superbe, exprima o oarecare nedumerire, de parcă nici el nu putea pricepe ce este în definitiv, capră ori tur, sau dacă era mai bine să rămînă tur ori să se transforme în capră.

Reportajul dădea informaţii amănunţite despre raţia zilnică de nutreţ a kozloturului, descria ataşamentul lui mişcător faţă de om. Se insista îndeosebi asupra avantajelor pe care le prezintă kozloturul în comparaţie cu capra cea de toate zilele.

În primul rînd, cîntărea în medie de două ori mai mult decît capra obişnuită (iată rezolvată problema cărnii) ; în al doilea rînd, se distingea printr-o constituţie excepţional de robustă, de aceea păşunatul viitorilor kozloturi pe cele mai abrupte povîrnişuri de munte se va putea face, practic, în condiţii de deplină securitate. Aici se arăta în paranteză că datorită firii blînde şi liniştite a acestui animal păscutul nu prezenta dificultăţi, fiind de ajuns un singur cioban la două mii de capete.

Lînozitatea kozloturului i-a inspirat lui Platon Samsonovici un stil mai sprinţar. El susţinea că această lînă deasă, în nuanţe variind între alb şi cenuşiu, va fi un nou dar oferit industriei noastre uşoare. Cititorii aflau cu acest prilej că soţia selecţionatorului cu pricina şi-a croşetat din această lînă o jachetă care, după părerea lui Platon Samsonovici, putea să rivalizeze cu una din import. „Mondenele noastre vor fi mulţumite", ne asigura tot el.

În reportaj se spunea de asemenea că de la falnicul său strămoş, kozloturul a moştenit un

înalt grad de „saltibilitate", precum şi frumuseţea coarnelor care, prelucrate adecuat, vor putea servi ca element decorativ sau ca admirabile suveniruri pentru turişti şi pentru oaspeţii străini mai binevoitori.

Am citit toate materialele consacrate kozloturului şi vă asigur că acesta a fost cel mai frumos, cel mai de efect. Platon Samsonovici şi-a pus în el tot sufletul. Şi presupun că reportajul a provocat un torent de scrisori din partea cititorilor, deoarece la scurtă vreme după aceea ziarul inaugura două rubrici noi : „Pe cărarea kozloturului" şi „Să rîdem de necredincioşi". În prima erau înserate şi comentate ecourile pozitive, în a doua se publicau fragmente din scrisorile scepticilor, însoţite de o ripostă usturătoare.

La rubrica „Pe cărarea kozloturului" a fost tipărită şi scrisoarea unui savant din Moscova care mărturisea că pe el, unul, apariţia kozloturului nu-l surprinde de loc, întrucît toate acestea au fost de mult prevăzute de agrobiologia miciurinistă, în timp ce anumiţi oameni de ştiinţă, tributari unor teorii dubioase, nu le-au prevăzut şi n-ar fi fost în stare desigur să le prevadă.

Eminentul savant arăta în încheiere că apariţia kozloturului confirmă şi justeţea experimentelor sale personale.

Era cel mai vestit om de ştiinţă din ţara noastră. La timpul său el a emis ipoteza că berbecul contemporan nu este altceva decît şopîrla primitivă, care, potrivit teoriei lui Darwin, a suferit în

cursul luptei pentru existenţă o seamă de modificări. Dacă nu mă înşel el şi-a fondat ipoteza pe o analiză comparativă între sinusul frontal al berbecului contemporan şi ţeasta unei reptile fosile asiriene.

Astfel marele învăţat desprindea concluzia ce se impune de la sine : de vreme ce coada groasă a berbecului dintr-o rasă curdină nu este altceva decît o coadă de şopîrlă modificată, este exclus să nu fi păstrat în oarecare măsură şi proprietatea acesteia de regenerare. De aceea, primo, această proprietate trebuie dezvoltată şi, secundo, organismul berbecului trebuie deprins cu ruperea nedureroasă a cozii. Cu ceea ce el se şi îndeletnicea în ultimii ani, experimentele desfăşurîndu-se cu succes.

E drept, invidioşii se plîngeau că nimeni nu reuşeşte să-i reediteze genialele experimente, dar li se replica în mod logic că experimentele sînt geniale tocmai pentru că nimeni nu le poate repeta.

Pe scurt, această luare de poziţie a marelui învăţat în favoarea kozloturului nostru s-a dovedit oportună şi salutară.

La aceeaşi rubrică a fost publicată şi scrisoarea unei cetăţene oarecare. Se vede că ea nu înţelesese nimic din materialul lui Platon Samsonovici, ori poate îl cunoştea doar din auzite, de aceea întreba unde se vînd jachetele din lînă de kozlotur. Redacţia i-a explicat cu amabilitate că e încă prematur să se vorbească despre fabricarea pe scară industrială a acestor articole, dar că însăşi faptul că s-a primit o asemenea scrisoare

ar trebui să îndemne organele economice să reflecteze şi să se pregătească din vreme în vederea recepţionării şi prelucrării lînei de kozlotur.

Tot aici a apărut şi scrisoarea salariaţilor abatorului comunal, în care erau felicitaţi oamenii muncii din agricultură pentru noua şi interesanta lor iniţiativă. Personalul abatorului se oferea să patroneze colhozul care va începe primul să crească kozloturi.

La rubrica „Să rîdem de necredincioşi" au apărut fragmente din scrisorile unui zootehnician şi a unui agronom.

Exprimîndu-se în termeni politicoşi, zootehnicianul spunea că se îndoieşte ca hibridul să fie capabil de împerechere, de aceea şi toate proiectele în legătură cu kozloturul vor sucomba în faşă. Redacţia a profitat de prilej pentru a anunţa triumfător că pînă acum kozloturul s-a şi împerecheat cu opt capre şi, după toate aparenţele, nu are de gînd să se mulţumească cu atît. Caprele montate se simt bine, monta continuă.

Agronomul era un tip mai incisiv. El a luat în tărbacă meritele kozloturului, toate în bloc şi fiecare în parte. Dar ţinta sarcasmelor sale cele mai necruţătoare a devenit „saltibilitatea". Atîta ne-ar mai lipsi, ricana agronomul. Noi nu ştim ce să ne facem cu „saltibilitatea" caprelor domestice, atît de păgubitoare pentru culturile de porumb. Încercînd să facă pe spiritualul, întreba redacţia dacă nu cumva are de gînd să trimită kozloturul să sară la viitoarea Olimpiadă.

Redacţia a ştiut însă să-l pună la punct. La începutul răspunsului, redactat pe un ton mai

mult decît calm, Platon Samsonovici îl lămurea pe autor că „saltibilitatea" kozloturului, e o proprietate foarte preţioasă, deoarece îi va permite să pască pe pajişti alpine, pe povîrnişuri inaccesibile caprelor domestice obişnuite. Şi acolo, tot datorită înaltei sale „saltibilităţi", kozloturul va putea scăpa relativ uşor de fiarele de pradă din cauza cărora încă mai au de pătimit vitele — proprietate obştească.

Cît priveşte „saltibilitatea" caprelor colhoznice, scria în continuare Platon Samsonovici, aici răspunderea nu revine redacţiei, ci ciobanilor, care, probabil, cît e ziua de lungă nu fac altceva decît să doarmă, ori să joace cărţi. Astfel de ciobani trebuie amendaţi, şi nu numai ei, dar şi acele cadre din conducere în colhozuri, de la preşedinte pînă la agronom, care tot mai confundă pajiştile alpine cu cele olimpice.

Pare-se că după acest răspuns incisiv agronomul s-a lăsat păgubaş, în schimb politicosul zootehnician şi-a mai făcut auzit glasul. Şi din nou i-a apărut numele la rubrica „Să rîdem de necredincioşi".

Zootehnicianul scria că răspunsul redacţiei e neconcludent, chiar dacă hibridul ar fi păstrat capacitatea de a se împerechea cu capre, pentru că asta nu însemna că el poate avea şi urmaşi. Mai mult, el era de părere că în domeniul creşterii animalelor accentul trebuie pus pe cornute mari, în special bivoli, în timp ce kozloturul, deşi mai mare decît capra, rămîne totuşi o vită cornută mică.

Redacţia a răspuns că tocmai înalta capacitate de montă este o dovadă că de la kozlotur se va obţine prăsilă. În lunile următoare totul se va lămuri, timpul lucrează pentru noi, scria redacţia. În ceea ce priveşte direcţiile de dezvoltare ale sectorului nostru zootehnic, în primul rînd nu se poate afirma despre kozlotur că ar fi o vită cornută mică, chiar dacă e mai mic decît vitele cornute mari, iar în al doilea rînd faptul că respectivul zootehnician acordă atenţie exclusiv vitelor cornute mari arată limpede că el încă nu s-a vindecat de gigantomania caracteristică vremurilor pe veci apuse ale cultului personalităţii.

Cîteva luni mai tîrziu ziarul consacra o pagină întreagă unui eveniment îmbucurător : toate cele treisprezece capre montate de kozlotur au fătat, patru din ele cîte doi gemeni, iar una chiar trei.

O fotografie enormă pe şase coloane prezenta kozloturul-tată, înconjurat de numeroasa sa familie. Pe botul său nici urmă de nedumerire. Înfăţişarea lui calmă şi impozantă te făcea să crezi că pînă la urmă se regăsise.

Cînd am intrat să lucrez la *Subtropicul Roşu*, Platon Samsonovici era socotit primul condei al ziarului. În afară de tematica agricolă, scria articole pe teme cultural-educative, ba chiar şi editoriale propagandistice. Articolul său *Kozloturul — armă în propaganda antireligioasă* a fost expus pe panoul materialelor evidenţiate. Platon Samsonovici stătea zile întregi la redacţie, înapoia unui birou pe care erau îngrămădite manuale de agrobiologie, scrisori primite de la selecţionatori

şi diverse diagrame. Uneori pica pe gînduri, tresărind înfiorat din cînd în cînd.

— Ce-i cu dumneata ? îl întrebam.

Platon Samsonovici se dezmeticea şi-mi răspundea zîmbind :

— Ştii, îmi amintesc adesea de prima mea notă... Şi crede-mă că stăteam la îndoială — s-o dau, să n-o dau... Cît pe-aci să-mi scape o iniţiativă atît de importantă !

— Şi ce-ar fi fost ?

— Nici nu vreau să mă gîndesc ! răspundea tresărind iar.

Platon Samsonovici dăruia ziarului tot timpul său. Venea primul la redacţie şi pleca noaptea. Din cauza asta spre seară aproape că-mi era ruşine să mă scol şi să plec acasă. De altfel, el n-a încercat niciodată să mă oprească după program, dimpotrivă. Acasă nu putea lucra — avea o singură cameră în care stătea cu nevasta şi copiii. De ani de zile era trecut pe listă la spaţiu, dar, în cele din urmă, tot pe atunci i-au dat apartament. Bănuiesc că într-o oarecare măsură îl ajutase şi kozloturul, graţie căruia ajunsese un nume cunoscut şi respectat.

În ziua în care a primit repartiţia toţi l-au felicitat călduros strecurînd şi cîteva aluzii cu privire la evenimentele care se cer udate, dar el se încăpăţîna să rămînă mut şi surd la insinuările noastre atît de nevinovate.

Motivul încăpăţînării sale mi s-a dezvăluit abia peste cîteva zile, cînd Platon Samsonovici s-a despărţit de familie şi a rămas să stea singur în vechea lui cameră. Am aflat că şi înainte încercase de cîteva ori să se despartă, dar ori n-avea unde să se ducă, ori nevastă-sa venea să se plîngă lui Avtandil Avtandilovici şi acesta îl trimitea din nou în sînul familiei.

Şi de data asta nevastă-sa a venit la redacţie şi a spus :

— Daţi-mi-l înapoi pe inventatorul meu.

Avtandil Avtandilovici l-a chemat pe Platon Samsonovici în cabinetul său şi a început obişnuita sa operaţie de reinstalare. Însă acesta refuză categoric să se întoarcă, fiind numai dispus să-şi ajute familia.

— Alte vremuri, i-a spus Avtandil Avtandilovici femeii. Rezolvaţi-vă singuri treburile voastre familiale.

— Ei îşi bat joc de mine, cică ar fi sărit cu gura Platon Samsonovici.

— Cum adică îşi bat joc ? se miră şeful. Platon Samsonovici se ocupă doar de o problemă importantă, de stat.

— Ei îmi stingheresc gîndirea mea creatoare, cică ar fi stăruit Platon Samsonovici.

Nevastă-sa ştia una şi bună :

— Daţi-mi-l înapoi pe inventatorul meu.

— Ea şi acum rîde de mine, s-ar fi plîns Platon Samsonovici.

— Bine, dar el n-a cerut divorţul ? o întrebă şeful pe femeie.

— Atîta ar mai lipsi, cică i-ar fi spus ea.

— Consideră că soţul dumitale s-a instalat într-un cabinet personal, puse capăt discuţiei Avtandil Avtandilovici.

— Mi-e ruşine de lume, cică ar fi zis femeia după o scurtă gîndire.

Şi aşa a rămas. Pentru că, de fapt, Platon Samsonovici nu făcuse tot ce făcuse ca să se însoare din nou şi cu atît mai puţin ca să-şi ia o amantă. El se smulgea, cum s-ar zice, deşertăciunilor vieţii pentru a se dărui cu totul muncii lui celei mai dragi.

De aceea după acest semiabandon al familiei, nevastă-sa tot mai venea pe la el ca să-i schimbe rufăria şi să-i facă curat. Iar Platon Samsonovici şi-a înzecit strădaniile consacrate descoperirii sale, găsind din cînd în cînd cîte un nou unghi de vedere în problema înmulţirii kozloturilor.

Eu lucram la redacţie cînd, pe malul mării, lîngă cafenea, s-a deschis un bufet de răcoritoare. Platon Samsonovici se zbătuse ca bufetului să i se zică „La adăpătoarea kozloturului" şi-l frecventa cu plăcere.

Mi se întîmpla să-l văd acolo seara, cînd ieşeam de la cafenea. Rezemat de barul de marmoră, bea apă minerală cu aerul unui proprietar obosit, dar satisfăcut.

Şi deşi era partizanul celor mai largi şi mai originale forme de propagandă Platon Samsonovici nu admitea nici cea mai mică urmă de neseriozitate în problema kozloturului.

Cînd foiletonistul nostru îl comparase cu un kozlotur pe unul care azi era însurat cu una, mîine cu alta, neplătind nici pensiile alimentare, Platon Samsonovici declarase sus şi tare în şedinţă că o asemenea comparaţie discreditează în

ochii colhoznicilor o acţiune de amploare naţională.

— Nu cred să fie aici o greşeală politică, totuşi nu strică să ţinem seama de această observaţie, conchise împăciuitor Avtandil Avtandilovici.

Platon Samsonovici a elaborat printre altele şi alimentarea kozloturilor recomandînd-o stăruitor colhozurilor. Totodată el lăsa cale liberă iniţiativei personale a colhoznicilor, îndemnîndu-i să încerce şi cu alte produse alimentare, iar rezultatele să le comunice ziarului.

— Prima rîndunică, îmi spuse într-o zi Platon Samsonovici, arătîndu-mi coperta unei reviste ilustrate din Moscova, pe care o ţinea cu duioşie în mînă. Pe copertă, fotografia kozloturului cu toată familia, aceeaşi care apăruse şi la noi, numai că era în culori.

Nu trecu mult şi un ziar din Moscova a publicat un articol intitulat *O iniţiativă interesantă, am putea zice*, în care era descrisă experienţa dobîndită de noi în creşterea kozloturilor.

Ziarul sfătuia colhozurile din regiunile centrale cu cernoziom din ţara noastră să studieze această experienţă şi fără tărăboi, fără grabă, dar în acelaşi timp şi fără a pierde timpul, să sprijine această nouă iniţiativă.

Anticipînd obiecţiile referitoare la diferenţa de climă, autorul articolului reamintea că, după toate probabilităţile, kozloturului nu-i e teamă de frig, fiind deprins dinspre tată cu condiţiile aspre ale pajiştilor alpine de la mari altitudini.

În sinea lui, Platon Samsonovici jubila. La ultima ședință ne pomenirăm că se ridică și spune că ar fi timpul să chemăm la întrecere statul american Iowa nu numai în producția de porumb, dar și în domeniul creșterii kozloturului.

— Bine, dar acolo nu se cresc kozloturi, se îndoi redactorul-șef.

— N-au decît să încerce în fermele lor, pară Platon Samsonovici.

— Să mă consult cu cineva din tovarăși, conchise șeful, dînd drumul la ventilator, semn că ședința se terminase.

Ventilatorul stătea pe birou în fața lui și, de cîte ori deschidea o ședință, Avtandil Avtandilovici îl oprea, iar capul lui răsărind dintre palete părea că-i al unui pilot abia sosit de departe; încheind ședința, dădea drumul la ventilator, chipul îi împietrea și cu toate că rămînea nemișcat aveai impresia că își ia zborul în direcția indicată.

A doua zi i-a răspuns lui Platon Samsonovici, referitor la statul Iowa, că nu-i momentul.

— Între noi fie zis, asta-i fugă de răspundere, se indignă Platon Samsonovici, arătînd din cap spre cabinetul șefului.

Într-unul din numere a fost inserată la rubrica „Pe cărarea kozloturului" scrisoarea primită de la un institut de cercetări agricole din Caucazul de Nord. Cercetătorii scriau că urmăresc cu interes acțiunea inițiată de noi și la rîndul lor au încrucișat un tur nord-caucazian cu o capră.

Primul turokoz, ne informau ei, se simte bine și crește repede.

Comentînd scrisoarea, Platon Samsonovici i-a felicitat în numele entuziaștilor transcaucazieni pe colegii lor din nord pentru această reușită remarcabilă. El a ținut să adauge că valoarea succesului dobîndit va crește dacă și în viitor acest reprezentant al noii specii va fi hrănit după regimul alimentar „elaborat de subsemnatul". „De la început am fost sigur, încheia Platon Samsonovici, că tocmai voi, frații și vecinii noștri cei mai apropiați, veți prelua primii această experiență înaintată."

Scrisoarea nord-caucazienilor a fost publicată aproape fără nici o modificare, numai că Platon Samsonovici a pus în loc de „turokoz" termenul „kozlotur", adoptat de toată lumea.

Nu știu de ce autorii scrisorii au socotit jignitoare această modificare atît de nevinovată, și au trimis pe numele redactorului-șef o dezmințire în care spuneau că nici prin gînd nu le-ar fi trecut să-și hrănească turokozul după regimul nostru alimentar, ei aplicînd cu strictețe și de acum înainte metoda elaborată de aparatul științific al institutului. În plus, au mai găsit de cuviință să și declare că denumirea de „kozlotur" este antiștiințifică, deoarece însuși faptul (ori faptele nu pot fi combătute) că a fost încrucișat un tur cu o capră, iar nu un țap cu o turiță atestă hegemonia turului asupra caprei, lucru care trebuie desigur reflectat în denumirea animalului, dacă e să abordăm chestiunea cu rigoare științifică. Numai dacă veți reuși să încrucișați un

ţap cu o turiţă, scriau ei, se va putea admite că termenul de „kozlotur" este oarecum justificat. Dar atunci şi divergenţele noastre se vor aplana de la sine, fiind vorba de două specii noi obţinute prin metode principial diferite, ceea ce impune în mod necesar şi două denumiri distincte. Aşadar, vedeţi-vă mai departe de experimentele cu kozloturii voştri, pentru că noi am pornit cu turokozii şi tot cu ei vom merge înainte. Cam aşa suna scrisoarea tovarăşilor nord-caucazieni.

Avtandil Avtandilovici ne transmise personal scrisoarea ca pe un material urgent.

— Va trebui s-o dăm — oricum, ei sînt oameni de ştiinţă, îi spuse el lui Platon Samsonovici.

Acesta o parcurse la repezeală şi o aruncă pe birou.

— Numai la rubrica „Să rîdem de necredincioşi".

— N-avem dreptul, protestă Avtandil Avtandilovici. Oamenii de ştiinţă îşi spun părerea. Unde mai pui că data trecută le-ai atribuit şi unele lucruri pe care ei nu le-au spus.

— Ţara ştie de kozlotur, rosti răspicat Platon Samsonovici. De turokoz n-a auzit nimeni.

— Asta aşa e, îi dădu dreptate Avtandil Avtandilovici, denumirea noastră a fost adoptată şi de presa centrală. Dar de unde şi pînă unde ai scos dumneata că ei aplică regimul nostru alimentar ?

— Şi care altul ? ridică din umeri Platon Samsonovici. Deocamdată toţi îl aplică.

— Ei, să lăsăm, cedă Avtandil Avtandilovici după un moment de gîndire. Pregăteşte un răspuns clar şi băgăm ambele materiale ca fiind o discuţie prietenească purtată în coloanele ziarului.

— Chiar azi îl dau, se însufleţi Platon Samsonovici şi, punînd mîna pe un creion roşu, trase mai aproape scrisoarea cu pricina.

Avtandil Avtandilovici ieşi din birou.

— S-a apucat oul să înveţe găina, făcu Platon Samsonovici cu un gest vag, aşa că n-am înţeles dacă vorbeşte despre şef sau despre neaşteptaţii săi adversari.

Peste cîteva zile ziarul a publicat ambele materiale. Răspunsul lui Platon Samsonovici intitulat *Colegilor de peste munţi* a fost scris în spirit ofensiv.

La început o lua pe departe : precum America a fost descoperită de Columb, dar i se spune aşa în cinstea avanturierului Amerigo Vespucci, care, se ştie, n-a descoperit nimic, astfel şi colegii noştri nord-caucazieni încearcă să impună alt nume vlăstarului străin.

În prima scrisoare a colegilor noştri, noi am înlocuit numele inexact şi disonant de „turokoz" cu armoniosul şi îndeobşte acceptatul „kozlotur", crezînd că-i doar o simplă nebăgare de seamă, mai ales că însuşi conţinutul naiv, denotînd într-o oarecare măsură lipsă de maturitate, te făcea să te gîndeşti la posibilitatea unor astfel de scăpări sau chiar erori. Dar, deşi lămuriţi din capul locului asupra scrisorii, noi am inserat-o în ziarul nostru, socotind că e de datoria

noastră să sprijinim o tendință, fie ea și timidă, slabă, dar totuși onestă la origină, de a se situa la nivelul experimentelor înaintate ale epocii noastre.

Și ce s-a constatat ? S-a constatat că ceea ce am luat noi drept o scăpare, poate chiar, să zicem, o eroare, reprezenta un greșit, un dăunător, dar totuși un întreg sistem de concepții, și pentru că un sistem trebuie combătut, noi ridicăm mănușa ce ne-a fost aruncată de peste munți.

Se poate ca numele de „turokoz", deși lipsit de tact, să exprime mai bine, sub raport științific, esența noului animal ? se întreba în continuare Platon Samsonovici. Nu, și în această privință colegii de peste munți au nimerit-o cu oiștea în gard !

Denumirea care exprimă cel mai exact esența noului animal este tocmai cea de „kozlotur", pentru că în ea este fericit relevat primatul omului în fața sălbăticiei naturii, pentru că în varianta noastră capra care trăiește lîngă casele noastre, domesticită încă de greci în antichitate, trece logic pe locul întîi, confirmînd astfel că el, Omul, cucerește natura și nu viceversa, ceea ce ar fi monstruos.

Ori te pomenești că denumirea de „turokoz" concordă cu tradițiile sănătoase ale agrobiologiei noastre miciuriniste ? Și aici ați dat greș, colegi de peste munți ! Să luăm, de exemplu, noile soiuri de mere obținute de Miciurin, cum ar fi Candil-kitaika sau Bellefleur-kitaika, denumiri de mult adoptate și încuviințate de popor. Aici, ca și în

cazul nostru, kitaika — mărul sălbatic din China — ocupă, cum și trebuie, locul secund, un loc îndeajuns de onorabil.

Cît privește propunerea de a încrucișa un țap cu o turiță, ea sună destul de ciudat în gura unor cadre științifice, scria mai departe Platon Samsonovici.

În primul rînd este absolut clar că, date fiind dimensiunile turiței, indezirabile, ba chiar redutabile pentru țap, probabilitatea împerecherii este aproape nulă.

Dar să presupunem că împerecherea s-a produs. Ce ne va da asta nouă, economiei noastre ? Dacă studiem experiența mondială și națională în producția de catîri, aflăm ușor răspunsul.

Expriența multiseculară în producția de catîri dovedește limpede că prin împerecherea unui armăsar cu o măgăriță se obține un mîșcoi, în timp ce de la un măgar și o iapă se obține un catîr. Este știut că mîșcoiul e un dobitoc subdezvoltat, slab, bolnăvicios, manifestînd pe deasupra și înclinația de a mușca, în timp ce catîrul se distinge prin însușiri utile în gospodărie, fiind foarte prețuit în economia noastră națională, mai ales în republicile sudice (nu ne vom ocupa aici de problema răspîndirii catîrului în nord și a selecționării unor rase rezistente la frig, cu toate că atît de cunoscuta cursă de catîri înhămați la sănii cu încărcătură completă pe distanța Moscova — Leningrad, distanță străbătută în zece zile în condiții de iarnă geroasă, vorbește de la sine despre asta. Vezi Marea Enciclopedie Sovietică, vol. 11

pag. 206). Din cele de mai sus reiese cel mai limpede că dacă vom obține kozloturi prin metoda preconizată de colegii nord-caucazieni, aceștia vor fi asemenea mîșcoilor, or kozloturul poate și trebuie să fie asemenea cătîrului, obținîndu-l astfel prin metoda noastră, verificată în repetate rînduri. Iată de ce respingem propunerea colegilor nord-caucazieni ca pe o tentativă — fie ea și involuntară, totuși tentativă — de a îndrepta zootehnia noastră pe o cale greșită, idealistă...

După colegii de peste munți s-ar zice că nici unul din kozloturii noștri „nu țin pasul" și numai turokozul nord-caucazian merge în pas. În pas, dar cu cine ? Misteriosul laconism al finalului suna ca un amenințător avertisment.

Am așteptat două săptămîni răspunsul nord-caucazienilor, dar aceștia au amuțit. Șeful era foarte nervos pe chestia asta.

— Le-o fi murit kozloturul și nu îndrăznesc să continuie discuția, își dădu o dată cu presupusul Platon Samsonovici.

— Telefonează la institut și află ce s-a întîmplat, porunci Avtandil Avtandilovici.

— Dacă telefonăm noi primii, n-o să se creadă că cedăm ? șovăi Platon Samsonovici.

— Dimpotrivă, asta va arăta că sîntem tari pe poziții.

Platon Samsonovici a chemat institutul de unde i s-a răspuns că turokozul este bine sănătos și că cei de acolo au întrerupt discuția luînd hotărîrea să demonstreze practic ai cui turokozi sînt viabili.

— Ai cui kozloturi, rectifică Platon Samsonovici punînd jos receptorul. Clipi către mine : Au înghițit gălușca. Și, frecîndu-și palmele, se așeză la locul lui.

Muream de nerăbdare să văd un kozlotur în carne și oase, dar Platon Samsonovici, deși îmi aproba ardoarea, nu se grăbea să mă trimită la țară. În cele din urmă a venit și ziua așteptată.

Înainte de asta mai fusesem o singură dată pe teren. Nu pot spune că mi-a mers prea bine.

La crăpat de zori am ieșit în larg cu brigada fruntașă a colhozului pescăresc care se afla chiar lîngă oraș. Totul mă încînta, și marea violetă, și vechiul barcaz, și pescarii — puternici, îndemînatici, neobosiți. Au scos peștele încurcat în năvoade, dar la întoarcere, în loc s-o ia spre cherhana, au cîrmit-o spre un mic promontoriu, pe lîngă care știam că trebuia să trecem fără să oprim. De pe țărm se urniră tot într-acolo niște femei cu coșuri și găleți. Am înțeles că întîlnirea era fatală și de neevitat.

— Mă băieți, poate nu face, bîiguii eu cînd barcazul s-a proptit cu botul în nisip. Mă tem însă că am intervenit prea tîrziu.

— Ba face, m-au încredințat voioși băieții. Și a început tîrgul. Într-un sfert de oră au dat tot peștele pe bani și pe diverse produse ale economiei naturale. Și iată-ne din nou în larg. Am încercat să le țin un mic discurs. Pescarii ascultau politicos, tăind între timp pîinea pentru gustări. Apoi m-au poftit la masă și mi-am zis

că numai un caraghios și un pedant fără pereche ar fi în stare să refuze o asemenea invitație.

Am mîncat bine, am ciocnit un păhărel, două și ne-a furat pe toți un somn lin, fără vise.

Mi-au explicat ei pe urmă că s-a prins prea puțin pește, că oricum cherhanaua nu primește o cantitate atît de mică și că și așa ei tot depășesc planul.

Bineînțeles că nu mai era cazul să scriu un reportaj și altceva nu-mi rămăsese decît să compun o *Baladă a pescuitului* ; în ea am cîntat truda pescarilor fără a preciza în ce mod au folosit ei roadele strădaniei lor. La redacție balada a beneficiat de o bună primire, fiind socotită o formă modernă, moscovită, de reportaj literar.

Dar e timpul să ne întoarcem la kozlotur. Tocmai se pregătea o consfătuire regională consacrată schimbului de experiență în creșterea kozloturilor. Între timp exemplarele existente fuseseră repartizate celor mai înstărite colhozuri în vederea unei reproduceri masive. Unii președinți de colhozuri au încercat să se sustragă însă de la această treabă nouă, mărturisind că nici capre nu mai țin de cine știe cînd, dar au fost dojeniți pentru atitudinea lor și obligați să achiziționeze cît trebuia. În sfîrșit toate caprele au fost achiziționate. Însă au început să sosească plîngeri cum că unii kozloturi manifestă față de capre o totală nepăsare.

În legătură cu aceasta redactorul-șef a pus problema însămînțării artificiale a caprelor, dar Platon Samsonovici s-a opus, susținînd că a ad-

mite acest compromis înseamnă a încuviința comoditatea unor conducători de colhozuri și că în fond nepăsarea kozloturilor față de capre se datorează numai nepăsării respectivilor președinți față de ceea ce e nou.

Și din întîmplare tocmai atunci am primit din satul Izvorul Nucului o scrisoare în care un anonim colhoznic îl reclama pe președintele gospodăriei că acesta îl hărțuiește intenționat pe kozlotur asmuțind cîinii, îl ține sub cerul liber și-l lasă să rabde de foame. Colhoznicii, se spunea în anonimă, privesc cu lacrimi în ochi suferințele noului animal, dar de frica președintelui nu îndrăznesc să spună o vorbă. Scrisoarea era iscălită cu pseudonim : „Nedreptățit, dar Drept".

— S-ar putea să și exagereze, zise Platon Samsonovici după ce-mi dădu să citesc scrisoarea, dar o sesizare e o sesizare. Du-te la Izvorul Nucului și vezi cu ochii tăi care-i situația. Rămase o clipă pe gînduri, apoi urmă : Pe președinte îl cunosc. E unul Illarion Maximovici. Un gospodar destul de bun, dar retrograd. Cultivă ceai și de altceva habar n-are. În linii mari — Platon Samsonovici întinse mîna și se apucă să pipăie aerul cu degetele răşchirate, de parcă ar fi vrut să palpeze contururile materialului pe care aveam să-l scriu — reportajul trebuie să sune cam așa : „Ceai e bine, dar carne și lînă de kozlotur e și mai bine".

— Am înțeles.

— Ține minte, mă opri el la ușă, de deplasarea asta depind multe.

— Evident.

Platon Samsonovici s-a încruntat.

— Ce-am vrut să-ţi mai spun... Aha! Vezi să te trezeşti la timp ca să nu pierzi cursa de dimineaţă.

— Se poate ?! am exclamat eu şi m-am dus să-mi fac formele de deplasare.

Am luat de la secţia „Scrisori" un carnet nou-nouţ cu antetul redacţiei pe el, mi-am cumpărat două creioane ca să le am pe ele, dacă voi pierde stiloul, şi un briceag ca să le ascut. Voiam să fiu ferit de orice surpriză.

Puternica maşină părea că lunecă pe şosea. La dreapta noastră, printre grădinile vechi şi căsuţele albe, răzbăteau crîmpeie de mare, caldă chiar şi la înfăţişare. Părea sătulă şi toropită de belşugul de soare văratec, şi de puzderia de înotătoare.

La stînga, pe dealurile înverzite, se desfăşurau porumbişti în pîrgă şi livezi de mandarine. Din loc în loc apărea şi cîte o plantaţie de tung, copăcel clăpăug, încărcat cu ciorchini de fructe ca merele încă necoapte.

În timpul războiului, soldaţii unui batalion de construcţii, cantonat undeva pe aici, în ciuda opreliştii, mîncau din fructele astea foarte otrăvitoare. Îşi închipuiau probabil că li se spune că sînt otrăvitoare numai aşa, ca să-i sperie, şi pe urmă, în vremurile alea, nici nu se prea găsea de mîncare. De obicei scăpau cu o zdravănă spălătură stomacală, dar cică au şi murit cîţiva.

Cîte o adiere, atît de neaşteptată încît părea că autobuzul o prinsese din zbor virînd, aducea de departe mireasmă mucedă de ferigă, de mraniţă dospită la soare ; sau mirosul de lapte al porumbului în pîrgă ; şi toate acestea trezeau în mine dulci şi nostalgice aduceri-aminte despre copilărie, despre satul meu, despre ţinutul în care mă născusem...

Şi de unde e puterea asta atît de atrăgătoare a miresmelor ? Oare de ce un parfum este în stare să-ţi amintească clipe din viaţă mai viu ca orice altceva ? Poate pentru că n-ai cum să-ţi aduci aminte de un parfum în absenţa lui, adică n-ai cum să ţi-l închipui. Şi atunci cînd îl găsim aievea, încep să se înlănţuie cu aceeaşi prospeţime toate amintirile legate de el. Iar ceea ce vezi şi ceea ce auzi păleşte cu vremea, poate tocmai pentru că le putem regăsi de atîtea ori în gînd...

Autobuzul îşi legăna domol călătorii aşezaţi pe canapelele moi, elastice. Pe sticla neobişnuit de albastră din plafonul maşinii cerul se colora aproape de neînchipuit. Ca şi cum sticla îl învăţa pe cer cum trebuie să arate, şi pe călători — cum trebuie să-l vadă.

Autobuzul acela fusese repartizat de puţin timp întreprinderii de transporturi. Înainte, plimba turişti străini. Îl vedeam uneori prin oraş, staţionînd lîngă Grădina Botanică, lîngă Cetate sau altundeva.

Acum era plin de colhoznice ce se întorceau acasă. Fiecare avea un coş, ori o traistă bine burduşită din care se vedea nelipsita legătură de

covrigi. Cîteva ţineau în mînă cu o oarecare mîndrie cîte un termos chinezesc ce semăna cu o cupă sportivă sau cu o ghiulea.

În zare defilau încet lanţurile de munţi. Cei mai îndepărtaţi şi mai semeţi erau nălbiţi de prima zăpadă căzută chiar în noaptea aceea. Piscurile lor scînteietoare şi imaculate se desenau clar pe cer.

Lanţul muntos mai apropiat era siniliu sub desimea pădurilor ce-i înfăşurau marginile. Acolo, pînă să ningă, mai va !

Brusc, după o cotitură, am văzut în înălţimea acestor munţi apropiaţi un şir de stînci golaşe şi simţii în piept o zvîcnire ca de spaimă sau de bucurie.

La poalele acestor stînci se cuibărise vatra satului nostru. Copil fiind, eram încredinţat că stîncile acestea ascund cine ştie ce taine, dar cu toate că pînă la ele nu era departe — e drept, pe un drum foarte greu — nu le-am suit niciodată. Iar acum deodată m-am pomenit că-mi pare rău că în atîtea locuri am fost, iar acolo nu.

De mic petreceam în fiece vară cîteva luni la bunici. Dar ţin minte că întotdeauna abia aşteptam să mă întorc acasă. Şi nu-mi era dor atît de casă, cît mai mult de oraş. Şi încă ce dor ! Mă gîndeam aproape cu nesaţ la mirosul acela de praf amestecat cu iz de benzină şi de cauciuc. Nu pot să-l înţeleg pe copilul de atunci care privea cu atîta dor spre soare-apune, unde, înapoia unui munte rotund cu cline domoale, se afla oraşul. Număram zilele ce-mi rămîneau pînă la sfîrşitul vacanţei...

Îmi aduc aminte că, întorcîndu-mă în oraş, îmi simţeam de fiecare dată cu plăcere pasul uşor pe asfalt. Credeam că meritul era al străzilor netede ca în palmă, dar poate că datoram această sprinteneală numai nesfîrşitelor hoinăreli pe potecile de munte, aerului curat al înălţimilor, hranei simple şi sănătoase.

Acum, oriunde m-aş afla, nu mi se mai întîmplă să-mi fie atît de fierbinte dorul de oraş, să mă înfior de bucurie la gîndul că mă voi întoarce acolo. Dimpotrivă, simt din ce în ce mai des că îmi lipseşte casa bunicilor.

Poate pentru că această casă nici nu mai e — bătrînii au murit, tinerii s-au mutat, care la oraş, care în vreun sat din împrejurimi. Dar cînd era, atunci nu reuşeam să-mi fac timp să vin acolo mai des şi mereu amînam asta pentru altă dată. Iar acum, nu mai e nimeni acolo şi am sentimentul că am fost prădat, că a fost tăiată una din rădăcinile mele cele mai de seamă.

Cu toate că dădeam rar pe la casa bunicilor, prin însăşi existenţa sa, prin fumul vetrei sale, prin umbra binefăcătoare a pomilor, ea mă susţinea de departe, îmi insufla curaj şi siguranţă. Ba aş spune că eram aproape invulnerabil, pentru că o parte a vieţii mele, începuturile ei trăiau şi lărmuiau în munţi. Iar cînd omul încearcă sentimentul că fiinţa lui are început şi urmare, îşi gospodăreşte viaţa cu dărnicie şi mai bine, şi nu poate fi prădat atît de uşor, deoarece nu-şi ţine toate bogăţiile la el.

Îmi lipseşte casa bunicilor, cu ograda ei mare înecată în verdeaţă, cu mărul bătrîn pe al cărui

trunchi şerpuia înspre vîrf o puternică tulpină de viţă, cu cortul verde al nucului sub care leneveam pe o piele de bivol ori de tur, cînd era zăduful mai mare.

Parcă aveam răbdare pînă s-or coace merele şi nucile?! Cîte am rupt noi, ehe! Învelişul verde, gros, ascundea o coajă încă subţire şi un miez ce nu apucase încă să se lege.

Îmi lipseşte bucătăria largă, podită cu lut, din casa bunicilor, cu laviţa lungă şi grea în faţa dogorelii din vatră. Pe laviţa aceea ne petreceam noi serile ascultînd nesfîrşite istorii de vînătoare, poveşti despre comorile găsite în bătrînele cetăţi, ori despre neînfricaţii abreci — voinici care făceau legămînt să săvîrşească pînă la un anume soroc isprăvi dintre cele mai îndrăzneţe. Tot pe laviţa aceea unchiul tăia tutunul cu o bărdiţă foarte ascuţită, apoi smulgea fulgerător din vatră un bob de jăratec, îl arunca în grămăjoara de tutun tăiat şi multă vreme movilea şi răsmovilea fără grabă, tacticos, grămăjoarele fumegînde, ca tutunul să se usuce bine şi să prindă aroma lemnului din cămin.

Îmi lipsesc vocile femeilor ce se chemau şi-şi răspundeau seara din creastă în creastă, suind pe zănoage, coborînd în vîlcele. Cît de însingurat, cît de curat răsună un glas de femeie în văzduhul limpezit de răcoarea nopţii!

Pe înserat, găinile îşi aduc aminte că, orişicît, sînt şi ele păsări. Foarte agitate, încep să cotcodăcească alegînd din ochi cîte o ramură a smochinului din bătătură, apoi brusc se saltă bătînd din aripi, dau greş, se saltă iar şi în sfîrşit iată-le pe toate cocoţate în rămuriş, în frunte cu cocoşul cel auriu care cîrîie gîlgîit şi mînios foarte.

Din bucătărie apare tuşica. În mînă-i zăngăne căldăruşa, se apleacă din mers după nuia, să aibă cu ce alunga viţelul, şi străbate curtea cu pasul uşor. Vacile din ocol o întîmpină cu mugete întrebătoare, iar iezii ce adastă sub pătul stîrnesc o larmă de grădiniţă de copii.

Iată-l pe bunic sau pe altcineva aducînd caprele de la păscut. Nu-mi explic de ce, dar burţile le sînt umflate într-o parte. Dau buzna, grămadă, pe poartă, făcînd mare gălăgie. În joacă, ţapii sar în două picioare, apoi se lasă încet unul spre altul şi încremenesc cu coarnele împletite. Hîrjoneala asta e semn că au păscut pe săturate.

Iată că s-a dat drumul iezilor şi începe mulsul. Iezii o zbughesc spre mamele lor care îi privesc cu o atenţie cam neghioabă, de teamă să nu-şi încurce plozii, şi pînă la urmă tot greşesc, dar plozilor înfipţi la primul uger neocupat le e totuna. Am băgat de seamă că o capră îşi recunoaşte puiul numai după ce acesta apucă s-o prindă de cîteva ori lacom şi vîrtos de ţîţe. Atunci ea ori îl alungă, ori se linişteşte, de parcă într-un fel o doare cînd o smuceşte de ţîţe un ied străin şi în alt fel cînd asta o face propria ei odraslă.

Nu ştiu de ce, dar cu anii caprele s-au împuţinat, s-au împuţinat şi vacile, şi a venit o vreme cînd se întîmpla deseori ca laptele să nu ajungă nici pentru cei ai casei. Laptele despre care bunicul povestea că înainte, vara, nici nu prididea să-l prepare. Nu pricepeam unde au dispărut toate astea.

Îmi aduc aminte de odaia de oaspeți unde, pe perete, atîrna un covor de casă înfățișînd un cerb uriaș, sprîncenat, cu chip de femeie și cu ochii triști.

În spatele cerbului se gheboșa un vînător pirpiriu ochindu-l, aș spune, cu o fioroasă osîrdie. Bănuiesc că omulețul era furios pentru că cerbul arăta atît de falnic, iar el atît de slăbănog, și ceva îmi spunea că omulețul nu-l va ierta niciodată această deosebire, că i-ar fi chiar cu neputință să i-o ierte, așa cum nu-l puteai face pe el mare, iar pe cerb mic.

Și, cu toate că cerbul nu se uita la el, îmi dădeam seama după privirea lui tristă că-l cunoștea pe cel ce-și îndoia spinarea ca să-l ochească mai bine. Cerbul era atît de uriaș, încît nu se putea să nu-l nimerești, și el, cerbul, o știa, dar n-avea încotro. De mare ce era, oriunde s-ar fi ascuns, tot ar fi fost văzut. Înainte o fi încercat și el să scape, dar pînă la urmă a înțeles că n-ai unde fugi de omul acela cu umeri lăsați.

Zăboveam îndelung în fața covorului. Îl iubeam pe cerb și-l uram pe vînător. Mai ales mă scîrbea spinarea încovoiată în strădania ei nemiloasă de a lovi mai bine.

Îmi lipsește mirosul de curat, de soare, de vară, de cearceafuri calde, aerisite toată ziua pe cerdac.

Pe noi, copiii, ne culcau mai devreme. Întinși în așternut, luam aminte la glasurile din bucătărie, la frica cuibărită în noi, legată misterios de întunericul din odaie, de scîrțîitul melancolic al lemnăriei, de portretele rubedeniilor moarte ce se ghiceau agățate pe pereți ca niște umbre.

Îmi lipsesc pînă și pereții casei bunicilor, pereți din scînduri trainice de castan, tapetați copilărește cu foi de ziare, reviste, cu afișe și poze ieftine.

În aceste foi de ziare și reviste de prin anii douăzeci-treizeci găseam și lucruri foarte interesante și era atît de plăcut să citești întins pe dușumea. Uneori, cînd nu puteam altfel, mai dezlipeam și cîte o foaie, ca să citesc urmarea pe partea cealaltă. Am citit toți pereții casei bunicilor.

Și cîte nu mai erau acolo !

O oleografie enormă — Napoleon părăsind Moscova în flăcări. Călăreți cu tricornuri, zidul Kremlinului, iar în depărtare, uriașa vîlvătaie a pîrjolului. Cîteva poze dinainte de revoluție cu subiect religios : Dumnezeu-tatăl tolănit pe nori, cu sandale prinse în curelușe — ceva în genul cipicilor noștri caucazieni din piele tăbăcită în vîrtej ; Sfîntul Gheorghe, călărindu-și cu iscusință bidiviul, înțepînd cu lancea un balaur groaznic, lîngă niște afișe de propagandă antireligioasă și de cooperativizare din anii douăzeci-treizeci ; și unul, de-l văd și acum : un țăran amărît care-și frînge de disperare mîinile în fața unui pod prăbușit dintr-o dată (parcă din pricina unuia dintre blestemele acelea biblice) și între dărîmăturile căruia i se prăvălise mîrțoaga, cu căruță cu tot. Sub această poză instructivă se putea citi un text la fel de instructiv : „Vezi ce rău e, frățioare, cînd nu faci asigurare ?"

Poza asta nu prea mă convingea. Prea se văita ca o muiere amărîtul ăla. Căzînd, calul încă nici

nu atinsese apa, iar el, gata, în loc să mai facă ceva, stă şi-şi frînge mîinile.

Ceea ce vedeam mereu în jurul meu mă făcea să-mi închipui că nici un ţăran n-ar renunţa atît de uşor la calul său, că s-ar căzni din răsputeri să-l salveze, să-l apuce, dacă nu de frîu, barem de coadă !

Într-o zi, uitîndu-mă îndelung, am avut deodată impresia că printre mustăţile şi bărbuţa ţăranului mijeşte un zîmbet. Recunosc că m-am cam speriat. Zîmbetul apărea prin părul ţepos ce-i acoperea mutra întocmai ca unui mic animal de pradă pitit la pîndă în vreun tufiş. Se poate, desigur, să mi se fi năzărit, şi asta tocmai pentru că am simţit ceva fals acolo.

La fel mă nedumerea şi textul. Niciodată n-am reuşit să mă lămuresc ce anume trebuia asigurat : calul ori podul ? Parcă mai de grabă calul. Da, dar atunci ieşea că podul trebuia lăsat aşa, şubred, că dacă îl reparau şi nu se mai dărîma la ce ţi-ai mai fi asigurat calul ?

Aş spune că credinţa cea mai emoţionantă, cea mai profundă a copilăriei este credinţa în bunul simţ. Deci, dacă ceva este aiurea, trebuie să afli cum de s-a greşit sau unde s-a rătăcit logica. Copilăria crede că lumea este raţională şi că tot ce e fără noimă reprezintă un obstacol uşor de înlăturat prin simpla acţionare a pîrghiei corespunzătoare. Toate acestea poate pentru că în copilărie mai simţim pulsaţia sîngelui mamei, trecut prin făptura noastră, care ne-a hrănit. Cunoscută prin mîinile mamelor, lumea era pentru

noi făcătoare de bine şi numai de bine, şi de aceea e firesc să precumpănească în noi încrederea în raţiunea ei. Se poate altfel ?

Cred că adevăraţii oameni sînt cei ce nu pierd îmbătrînind credinţa copilăriei în raţiunea acestei lumi, pentru că această credinţă susţine ardoarea autentică împotriva nebuniilor cruzimii şi prostiei.

Casa bunicilor era socotită îndestulată şi primitoare. Numai eu am văzut perindîndu-se pe acolo, în afară de neamuri, sute de oameni de toată mîna, de la nişte ciobani străini de loc, prinşi de vreme rea în timp ce mînau turmele spre păşunile de vară, pînă la diverşi delegaţi, împuterniciţi sau activişti de la raionul de partid.

Unchiul avea cîteva vaci şi vreo cincizeci de capre. Îmi aduc aminte că aproape toate vacile şi caprele erau înscrise pe numele unor rude, în special al celor de la oraş : numărul vitelor în proprietatea personală a ţăranilor fiind limitat prin lege, în acei ani prin părţile noastre erau în floare tot felul de donaţii, vînzări şi cumpărări fictive — tranzacţii tainice şi sterile.

Dacă nu mă înşală memoria, numai porci puteai să ai oricît de mulţi. S-au gîndit poate că abhazienii, niţeluş musulmanizaţi, nu mănîncă carne de porc, ceea ce va curma de la sine orice abuz.

Şi ce de şiretlicuri foloseau oamenii ca să-şi păstreze vitele ! Se vede însă că nu era chiar atît de uşor ori poate nu merita osteneala, căci, odată cu trecerea anilor, prin ogrăzi rămîneau din ce în ce mai puţine.

Mi-am adus aminte că în timpul războiului mi-a fost dat şi mie să pasc vreo şase luni caprele unchiului.

Ce ciudat! După atîţia ani, în care timp am terminat şcoala, apoi institutul şi am şi lucrat, mă voi reîntîlni cu capre care în acest răstimp, ca şi mine, şi-au ridicat nivelul, transformîndu-se în kozloturi.

Deodată, am revăzut ca aievea un timp mai lung petrecut în casa bunicilor, cînd eu eram încă ţînc, iar caprele — capre şi nu kozloturi. M-am întors cu gîndul la zilele acelea îndepărtate şi mai ales la una singură, la o seară anume, cu peripeţiile ei teribile.

/

Era prin patruzeci şi doi. Stăteam în munţi, în casa bunicilor. Teama de bombardamente şi mai ales foametea din timpul războiului m-au adus în acest colţişor liniştit al Abhaziei unde, întrucîtva, se găsea destulă mîncare.

Oraşul nostru fusese bombardat de două ori. Mai de grabă bănuiesc că nemţii au aruncat acolo bombele destinate unor obiective mai importante de care însă, probabil, n-au fost lăsaţi să se apropie.

Chiar după primul bombardament oraşul s-a golit. Oratorii de ocazie, cei care petreceau ore în şir în cafenelele de pe litoral punînd ţara la cale, au socotit mai înţelept să întrerupă această îndeletnicire şi s-au retras în satele din împrejurimi la mămăliga abhaziană, a cărei faimă creştea văzînd cu ochii.

Au rămas numai cei indispensabili şi cei care n-aveau unde să plece. Noi nu eram absolut necesari şi aveam unde să plecăm, ceea ce am şi făcut.

După ce au ţinut sfat, neamurile de la ţară ne-au împărţit între ei cîntărind, din punctul lor de vedere, de ce poate fi în stare fiecare din noi.

Fratele mai mare, ca om care avea în sînge otrava oraşului, a ţinut să stea în satul cel mai apropiat. Curînd l-au luat de acolo în armată.

Pe sora mea au trimis-o la o rudă dintr-a şaptea spiţă care, bogată fiind, ne părea foarte apropiată. Pe mine — eram cel mai mic şi nefolositor — m-au dat unchiului meu din munţi. Mama a rămas undeva la mijloc, în casa soră-si mai mari.

Pe atunci în casa bunicilor mai rămăseseră vreo douăzeci de capre şi trei oi. N-am apucat să mă dezmeticesc bine, că m-au şi pus mai-mare peste ele.

Încet, încet, am reuşit să-mi impun voinţa acestei turme mici, dar năbădăioase. Comunicam cu ele prin intermediul a două interjecţii străvechi, cu efect magic: „Heit!" şi „lio!" După felul cum le pronunţai, ele puteau dobîndi o sumedenie de nuanţe şi de sensuri. Caprele le înţelegeau perfect, dar cînd nu le convenea comanda, se prefăceau că au confundat nuanţele.

Erau şi foarte multe nuanţele astea. De pildă, dacă spuneai liniştit şi tărăgănat: „Heit!" „Heit!" însemna: „Paşteţi în tihnă, fără frică".

Aceleaşi sunete puteau fi rostite ca o mustrare pedagogică şi atunci se tălmăceau: „Las'că văd

eu pe unde ați luat-o" sau cam așa ceva. Iar dacă strigai strident și repede „lio ! lio !" însemna : „Primejdie ! Înapoi !"

Cînd îmi auzeau glasul, caprele își înălțau capetele, ca și cum ar fi vrut să fie sigure că au înțeles ce li se cere.

Dacă te uitai la boturile lor ziceai că pasc în scîrbă. Uneori m-apuca ciuda cînd le vedeam cum leapădă o ramură începută și trec hulpave și nepăsătoare la o alta. Noi strîngeam toate firimiturile la masă, iar astea mai făceau și mofturi. Nu era drept. Cînd, jumulind pomii, caprele se ridicau în două picioare căznindu-se să ajungă la frunzulițele cele mai fragede, ele îmi păreau de-a dreptul nerușinate, poate pentru că în poziția asta semănau cu oamenii. Mult mai tîrziu, cînd am văzut în niște reproduceri oameni cu picioare de țap, dacă nu mă înșel, după El Greco, mi-am zis că artistul încercase să redea nerușinarea umană tocmai prin această hidoșenie.

Cel mai mult le plăcea să pască pe povîrnișuri repezi, în apropierea vreunui pîrîu de munte. Sînt convins că zgomotul apei le ațîța pofta de mîncare, cum se întîmplă de altfel și cu noi. Nu degeaba drumeții se opresc să îmbuce ceva la un izvor sau pe malul unei gîrle. Am impresia că în afară de astîmpărarea setei apa, cu zgomotul ei, te face să mănînci cu mai multă plăcere.

Oile veneau de obicei în urma caprelor, păscînd cu capetele adînc plecate, de parcă ar fi mirosit iarba care le plăcea. Preferau locurile deschise și pe cît posibil drepte. În schimb, dacă oile se speriau de ceva și porneau ca din praștie,

nu le mai oprea nimeni. Cozile lor grase se bălăbăneau în goană și le pocneau peste fund, ceea ce le sporea groaza, deci și viteza. Mînate de cozi, oile mele fugeau mîncînd pămîntul. În cele din urmă, sleite și năucite de goană, se băgau în tufăriș și se odihneau precum cîinii, cu boturile căscate și coastele zbuciumate de gîfîială.

Caprele alegeau pentru odihnă stîncile cele mai golașe, mai înalte, și se culcau pe un locșor curat. Țapul cel mai bătrîn se instala de obicei în vîrf. Avea niște coarne cumplite, iar coastele îi erau ciucurate cu smocuri de lînă îmbîcsită și gălbejită de bătrînețe. Se vedea că este conștient de rolul lui : se mișca domol, legănîndu-și grav barba lui lungă de cititor în stele. Dacă un țap mai tînăr îi ocupa din greșeală locul, el se apropia tacticos și, fără să-l privească măcar, îi dădea brînci de acolo, izbindu-l dintr-o parte cu coarnele.

O dată a dispărut o capră. Mi-am rupt picioarele căutînd-o, mi-am rupt pieptul strigînd-o, mi-am rupt hainele scotocind prin mărăciniș. Degeaba ! La înapoiere, ridic întîmplător capul și văd capra cu pricina într-un pom. Era un curmal sălbatec. Se urcase pe trunchiul înclinat și stătea pe o cracă groasă. Privirile noastre s-au încrucișat. Ea mă fixa cu nerușinare, cu ochii ei galbeni, făcîndu-se că nu mă recunoaște. Și, bineînțeles, nici gînd să coboare. Am pocnit-o cu o piatră și imediat a sărit sprintenă pe pămînt și s-a întors în galop la turmă.

După părerea mea, capra este cel mai al dracului animal. O clipă doar să le scapi din ochi,

4 — 1499

și gata, s-au topit undeva între stîncile albe, ori în aluniș, ori între ferigi.

Toropit de căldură și plin de neliniște te cocoțai în căutarea lor pe potecuțe înguste, crăpate, săgetate ici, colo de șopîrlele ca niște minuscule fulgere verzi. Se întîmpla să-ți taie drumul și cîte un șarpe. Săreai în sus ca pe arcuri simțind pe talpa goală, cu care era să-l calci, mlădierea rece a reptilei și țin-te goană o bucată bună. Agilitatea picioarelor, dată de frică, aproape că-ți făcea plăcere.

Și ce sentiment straniu cînd te opreai iscodind cu urechea freamătul tufișurilor — o fi acolo ? — auzind țîrîitul greierilor, cîntecul pierdut în tăriile albastre al ciocîrliei, glasul unui om ce trecea pe un nevăzut drum de țară, bătăile negrăbite și pline ale propriei tale inimi, trăgînd în nări pămînteștile mirosuri ale vegetației încinse de soare. Treptat, te lăsai cuprins de dulcea și moleșitoarea liniște a nămiezii de vară.

Pe timp frumos stăteam întins pe iarbă, la umbra unui arin înalt, ascultînd păcănitul cunoscut al micilor avioane „U-2", pînă ce treceau de muchea muntelui. Dincolo erau lupte.

Într-o zi, peste creastă țîșni huruind, în panică aș zice, un „U-2", se lăsă să cadă piatră în valea adîncă a rîului Kodor, se redresă cînd ajunse jos de tot și zbură la această înălțime pînă la mare. Am trăit împreună cu pilotul micului aparat sentimentul acela atît de omenesc al fricii, cînd s-a aruncat peste creastă pentru a scăpa probabil de un avion de vînătoare dușman. Umbra lui străbătu nepămîntesc de

iute pajiștea, foarte aproape de mine, atinse, cum ai scăpăra un chibrit, o plantație de tutun și peste o clipă luneca tocmai hăt, la poale, lîngă delta Kodorului. Arar mai trecea sus de tot cîte un avion nemțesc. Noi recunoșteam că-i nemțesc după vuietul lui care creștea și scădea, semănînd oarecum cu bîzîitul țînțarului anofel. De obicei, cînd se apropia de oraș, începea să tragă antiaeriana și în jurul avionului înfloreau brusc păpădiile exploziilor. El zbura însă înainte printre ele, de parcă ar fi fost vrăjit. În tot timpul războiului n-am văzut să fi fost nimerit vreunul.

Într-o zi, o rudă de-a noastră, întorcîndu-se de la oraș unde fusese să vîndă ceva porci, ne-a spus că fratele meu a fost rănit și acum zace la spitalul din Baku și abia așteaptă să vină mama să-l vadă. Vestea asta a pus toată casa pe jăratec : mama trebuia înștiințată numaidecît. Și cine, cine s-o facă ? Eu, că altcineva n-avea cine. Fără zăbavă, m-am și gătit de drum.

După ce mi-am umplut burta cu mămăligă și brînză, bunicul mi-a dat unul din toiegele lui și am pornit, cu toate că ziua era pe ducă și soarele se afla cam la o suliță de pămînt. Nu prea țineam minte drumul, și nici nu știam cum să găsesc casa unde stătea mama, dar n-am pus întrebări de teamă că se răzgîndesc și n-o să mă mai lase să plec.

Trebuia să merg prin pădure, pe coama unui deal, apoi să cobor pe drumul pe care se cărau bușteni și care mă va scoate chiar la satul acela.

De cum am păşit în pădure, ziua de vară a rămas undeva în urmă şi m-a învăluit o răcoare, de parcă aş fi intrat în apă.

Respirînd aerul proaspăt, jilav, al pădurii, ascultînd foşnetul tulburător al vîrfurilor verzi, mergeam cu pas spornic pe potecă. Cu cît mă afundam în pădure, cu atît toiagul meu bocănea mai ferm şi mai îndrăzneţ pe pămîntul ferecat în împletitura de rădăcini.

Mă uitam cu coada ochiului la frumuseţea trunchiurilor falnice de culoarea argintului vechi, la farmecul unor poieniţe cu iarbă pufoasă, strălucitoare, la culcuşurile îmbietoare în poalele voinicilor castani. Ce mi-ar mai fi plăcut să mă întind pe frunziş, avînd drept căpătîi o rădăcină groasă năpădită de muşchi! Arar, cîte o tăietură în hăţiş dezvăluia privirilor o vale de un verde-fumuriu şi marea ce se întindea între pămînt şi cer, ca o iluzie.

Amurgea. Deodată, de după o cotitură, îmi ieşiră înainte două fetiţe. Erau şi speriate, şi bucuroase de întîlnire. Le cunoşteam din sat, dar acum îmi păreau ciudate, altfel ca de obicei. Vorbeau încet, cu ochii în pămînt, aproape vinovat. În purtarea lor apăruse un fel de încordare sperioasă, un fel de sfială, ceva de pădure. Una din fetiţe, care ţinea pantofii în coşuleţ, îşi scărpina cu un picior lung şi gol celălalt picior. Am înţeles că încearcă să ascundă măcar unul din picioarele ei desculţe.

Treptat, sfiala lor mi s-a transmis şi mie şi nu mai găseam ce să le spun. De aceea m-am grăbit să mă despart de ele. Iar fetele au plecat cu paşi neauziţi, aproape pe furiş aş zice.

Nu trecu mult şi între copacii, mai întunecaţi acum, apăru fîşia galben-roşietică a drumului vicinal părînd de departe un pîrîu de munte. Bucuros că o să merg pe loc neted, mi-am dat drumul la vale, oprindu-mă din cînd în cînd în toiag, ca să nu vin de-a berbeleacul în desişul negru de smirdari.

În sfîrşit am ajuns, sau mai bine zis am căzut pe drum. Picioarele îmi tremurau, eram leoarcă de năduşeală, dar mirosul de benzină, de praf încins şi sleit de căldură, miros orăşenesc, cunoscut încă din copilărie, a iscat în mine un avînt înfrigurat. Mi-era probabil tare dor de oraş, de casă, altminteri cum s-ar fi putut explica că, deşi de acolo aveam de mers mai mult pînă acasă decît din sătucul de munte unde eram găzduit, credeam că drumul acesta mă duceam drept în oraş.

Fără să mă opresc, încercam să desluşesc prin umbrele înserării urme de cauciucuri şi mă bucuram cînd descopeream un desen zimţat întipărit mai clar. Şi pe măsură ce mergeam drumul devenea mai luminos — o lună enormă, roşcovană se suia pe zidul zimţat al pădurii.

Acolo, în munţi, priveam adesea luna. Cică pe ea s-ar vedea un cioban păscînd o turmă de căpriţe bălaie, dar eu unul n-am reuşit niciodată să-mi dau seama de asta. Trebuia să fii obişnuit, poate, de mic copil, să-l vezi pe acel cioban cu caprele lui. Cînd priveam tipsia rece a lunii, vedeam numai marginile de munţi stîncoşi şi mă în-

tristam pentru că semănau atît de mult cu munţii noştri, dar erau îngrozitor de departe.

Acum, luna îmi amintea de o roată de brînză afumată, muntenească. Ce mi-aş mai înfige dinţii într-o felie de caşcaval cu miros de fum si dacă aş mai avea la el şi o mămăliguţă fierbinte...

Am iuţit pasul. Drumul trecea printr-o pădurice de arini ruptă din loc în loc de fîşiile de porumb sau de tutun. Şi numai bocănitul toiagului se mai auzea în această linişte atît de adîncă. Începuseră să apară ici, colo căsuţe ţărăneşti cu ogrăzi mici şi curate ca nişte jucării, cu lumina caldă, pîlpîitoare a focului din vatră răzbită prin uşile întredeschise ale bucătăriei şi toate astea te făceau să te gîndeşti la o plăcută intimitate a căminelor.

Ciuleam urechea la vocile amestecate, uneori surprinzător de clare, auzite de acolo.

— Dă cîinele afară, spunea un glas de bărbat.

Uşa unei bucătării se deschisese larg şi imediat un cîine pornise să mă latre. Am luat-o la picior şi cînd am întors capul am văzut în dreptunghiul roşu al uşii desenîndu-se umbra unei fete. Stătea nemişcată, cercetînd întunecimea de-afară.

Mai încolo, de frica cîinilor, am avut grijă să mă strecor cît mai încet prin faţa caselor.

În sfîrşit, iată-mă ajuns într-o poiană mare cu un nuc bătrîn în mijloc înconjurat de bănci.

Ziua poiana vuia de vorbe — lîngă consiliul de conducere, la magazin şi în faţa hambarelor era întotdeauna lume. Acum, locul pustiu părea părăsit şi înfricoşător în văpaia lunii.

Ştiam că ceva mai încolo de sovietul sătesc trebuie s-o iau la stînga, pe o potecă. Dar poteci erau mai multe şi nici în ruptul capului nu-mi aminteam de cea bună.

M-am oprit şovăitor în capul unei poteci ce se pierdea în aluniş. Asta să fie ? Dar de unde alunişul, că altădată nici nu era ? Ori poate era. Ba mi se părea că recunosc poteca după o mulţime de amănunte — felul cum coteşte, şănţuleţul care o desparte de partea de mijloc a uliţei, tufişurile de alun — ba puteam să şi jur că nici şanţul, nici alunişul nu sînt ceea ce caut şi atunci poteca îmi părea necunoscută şi neprimitoare.

Stăteam acolo, legănîndu-mă de pe un picior pe altul, ascultînd greierii, iscodind din ochi tufărişul parcă împietrit de vrajă, privind luna palidă şi strălucitoare ca o oglindă, agăţată sus de tot.

Pe neaşteptate în faţa mea se ivi ceva negru, licăritor, rostogolindu-se spre mine. Şi pînă să mă mişc, mă pomeni cu o namilă de dulău adulmecîndu-mă fără nici o ruşine ; îi simţeam botul umed lunecînd pe picioarele mele goale. Peste o clipă se apropie pe potecă un om cu o toporişcă pe umăr şi alungă cîinele. Atunci am înţeles de ce dulăul m-a adulmecat cu atîta grabă : îi era frică să n-apuce. Pe urmă sări la o parte, se învîrti pe loc, scheunînd încetişor din dorinţa de a-i fi pe plac stăpînului, apoi încremeni lîngă un tufiş, mirosind o urmă.

Omul, încins cu un căpăstru — pesemne că-şi căuta calul — mă privi cu luare-aminte, mirat că nu mă cunoaşte.

— Al cui eşti tu, mă ţîcă, şi ce cauţi aici ? mă întrebă el, supărat că nu mă recunoaşte.

— Caut casa lui nenea Meksut, bărbatul surorii mamei mele.

— Şi ce treabă ai tu cu el ? se interesă omul, cuprins de mirare. Cunoscînd curiozitatea ţăranului, am înţeles că pînă nu-i spun toată povestea nu aflu ce vreau.

În timp ce vorbeam pîndind cu coada ochiului mişcările dulăului, omul clătina din cap, plescăia şi mă privea într-un fel care voia să spună : ce păcat că un copil a ajuns să se ocupe cu treburi de astea.

Cînd am terminat, îmi arătă cu toporişca poteca pe care avusesem de gînd să apuc.

— Casa lui Meksut e la o zvîrlitură de băţ.

Şi începu să-mi explice drumul, întrerupîndu-se la cîteva cuvinte cu exclamaţii de mirare şi bucurie că uite ce aproape s-a nimerit să şadă Meksut şi ce uşor e să-i nimereşti casa. Din toate cîte a spus am reţinut doar atîta : trebuia s-o iau pe potecă. Fericit că l-am întîlnit şi că Meksut şade atît de aproape, nu l-am mai întrebat nimic. Omul şi-a strigat cîinele. În liniştea care se aşternuse am auzit apropiindu-se o răsuflare zgomotoasă şi trupul viguros al animalului ţîşni din tufăriş. Dulăul veni fuga la stăpînul său, se întinse pe pămînt cu ochii la el şi, lovind iarba cu coada, îşi aminti de mine în treacăt şi mă mai mirosi o dată la repezeală, ca atunci cînd te legitimează cineva de formă ştiind dinainte că actele îţi sînt în regulă.

— E aproape de tot, dacă strigi de aici te aude, mai spuse din mers omul, fericindu-mă pentru aşa noroc, ca şi cînd ar fi gîndit cu voce tare.

Cîinele se smuci din loc, zgomotul paşilor se stinse şi iată-mă din nou singur.

Am pornit pe poteca croită prin tufărişuri dese de aluni şi muri. Pe alocuri copacii îşi împleteau ramurile peste potecă şi atunci le ridicam cu toiagul şi mă băgam repede pe dedesubt. Uneori, ramurile umede mă şfichiuiau din spate şi tresăream înfiorat de răcoarea stropilor de rouă. Am înaintat aşa o vreme, apoi tufărişul s-a retras şi a început să se vadă mult mai bine. Poteca m-a scos într-un loc deschis şi am îngheţat de frică : mă aflam în faţa unui cimitir alb, scăldat de lumina lăptoasă a lunii.

Mi-am adus aminte că am mai trecut şi altădată pe lîngă acest cimitir, dar asta s-a întîmplat ziua şi cimitirul nu m-a impresionat de loc. Ba m-am mai oprit să rup şi cîteva mere. Am căutat mărul din ochi, l-am găsit, cu toate că acum îmi părea cu desăvîrşire schimbat, am încercat să reconstitui în mine starea sufletească de seninătate şi nepăsare din ziua cînd am luat mere din el. Degeaba ! Pomul care stătea nemişcat în bătaia lunii avea frunzele sinilii şi fructele palide. Am trecut încetişor pe sub mărul acela.

Cimitirul cu grilajele sale de fier, cu moviliţele verzi ale mormintelor, cu băncile mici, cu castelele în miniatură, cu acoperişurile de lemn sau de tablă, era ca un oraş liliputan.

Ai zice că ajungînd după moarte mult mai mici, şi de aceea mai răi şi mai primejdioşi, oamenii continuă să trăiască aici o viaţă neauzită, de spaimă.

Lîngă cîteva morminte erau nişte scăunele cu vin şi gustări, ba pe unul ardea şi o lumînare a cărei flacără era ferită de un borcan cu fundul spart. Ştiam obiceiul acesta de a aduce la mormînt mîncare şi băutură, totuşi m-am îngrozit şi mai tare.

Cîntau greierii, luna înălbea şi mai mult pietrele funerare, şi de aceea umbrele negre păreau şi mai negre, zăcînd pe pămînt ca nişte blocuri grele de piatră.

Căutam să trec cît mai tiptil prin faţa mormintelor, dar toiagul meu bocănea înăbuşit şi macabru. L-am pus la subţioară, însă tăcerea era şi mai înspăimîntătoare. Deodată, am văzut un capac de coşciug rezemat lîngă un mormînt proaspăt, încă neîngrădit.

Am simţit cum o dîrişoară subţire de gheaţă îmi urcă de-a lungul şirii spinării, prinzîndu-mi ca într-un cleşte pielea de la ceafă şi ridicîndu-mi părul măciucă. Mergeam înainte cu ochii pironiţi asupra capacului care lucea roşietic în lumina lunii. Pe atunci nu ştiam că după datina musulmană morţii sînt îngropaţi fără capac, probabil ca să le fie mai uşor la înviere. În loc de capac, deasupra coşciugului se pune un fel de acoperiş de scînduri.

Eram sigur că mortul a ieşit din groapă, a rezemat capacul de grilaj şi acum hoinăreşte undeva

prin apropiere, ori poate stă la pîndă, aşteptînd să-mi întorc capul sau s-o iau la fugă.

De aceea călcam ţeapăn, fără a grăbi pasul, simţind că principalul e să nu-mi desprind privirile de la capac. Auzind iarba foşnindu-mi sub picioare am înţeles că m-am abătut de pe potecă, dar mereu cu ochii ţintă la capacul sicriului mergeam înainte. Deodată am simţit că mă prăbuşesc.

Am apucat să văd numai luna săgetînd cerul şi am bufnit pe ceva alb, lînos, care se smucise de sub mine şi am căzut cît eram de lung pe pămînt gol. Aşteptam cu ochii închişi să mi se împlinească soarta. Simţeam că acel ceva este undeva în preajmă şi că sînt întru totul în puterea lui. În minte mi se perindau fulgerător istoriile auzite de la vînători şi ciobani despre făpturile misterioase întîlnite în pădure, despre diferitele întîmplări petrecute în cimitire.

Dar acel ceva nu se grăbea de loc. Nemaiputînd îndura cumplita încordare, mi-am luat inima în dinţi şi am deschis ochii.

Era ca atunci cînd se face brusc lumină. La început n-am văzut nimic, apoi am desluşit în întuneric o arătare alburie ce se legăna mereu Mai ales legănatul ăsta era sinistru.

N-aş putea spune cît timp s-a scurs aşa. Am început să disting mirosul de pămînt proaspăt săpat, încălzit peste zi, şi încă un miros foarte cunoscut, aproape familiar, care m-a făcut să mai prind inimă. Acel ceva ce albea într-un colţ continua să se bălăbănească, dar

spaima prelungită nu mai e chiar spaimă. A început să mă doară un picior. Se răsucise sub mine în cădere şi acum simţeam nevoia să-l întind.

Tot uitîndu-mă la acel ceva, încet, încet pata difuză, alburie, a început să capete contururi cunoscute şi brusc am înţeles că arătarea se prefăcuse într-un ţap : îi distingeam prin întuneric ţăcălia şi coarnele. Auzisem de mult că diavolul se preface uneori în ţap şi m-am mai liniştit puţin pentru că, în sfîrşit, tot era ceva limpede. Nu ştiusem însă că poate să şi miroasă ca ţapul.

Am întins cu băgare de seamă piciorul şi am observat că acel ceva îmi pîndeşte fiecare mişcare, în orice caz se oprise din rumegat, dar nu şi din bălăbăneală.

Cum am rămas nemişcat, cum a reînceput să rumege. Am ridicat capul şi am văzut marginile gropii albite de lună şi o fîşie de cer cu o steluţă luminoasă la mijloc. Sus, foşni un pom. Ce senzaţie ciudată să zaci într-o groapă şi să vezi că afară a început abia să sufle vîntul ! Steaua părea că tremură-n bătaia lui. O bufnitură înăbuşită : picase un măr din pom. M-a trecut un fior şi am simţit că mă ia cu frig.

Instinctul băieţesc îmi spunea că pasivitatea nu poate fi semn de putere şi din moment ce acel ceva îşi vedea de rumegat în colţul lui privind undeva prin mine, hai, zic, să încerc să ies.

Mişcîndu-mă cu băgare de seamă, m-am sculat şi, ridicînd un braţ, m-am convins că de aş sări şi tot n-aş putea ajunge cu mîna pînă la marginea

gropii. Toiagul rămăsese afară şi apoi mă îndoiesc că mi-ar fi folosit.

Groapa era destul de îngustă şi am încercat să mă caţăr afară, proptindu-mă cu braţele şi picioarele de pereţi. Gîfîind de sforţare am reuşit să mă urc un pic, dar piciorul care mă durea mi-a alunecat de pe perete şi am căzut din nou pe fundul gropii.

Cînd am căzut, acel ceva a ţîşnit speriat în lături. Mare greşeală din parte-i ! Am prins mai mult curaj şi m-am apropiat de el cu un pas. S-a vîrît într-un colţ. Am întins încetişor mîna. Arătarea şi-a băgat botul în palma mea, a mirosit-o şi a scuturat îndărătnic din cap, forăind căpreşte.

Atunci m-am încredinţat de-a binelea că acel ceva nu era dracul, ci o capră care, ca şi mine, se afla la ananghie. Şi caprele pe care le păşteam se băgau uneori în nişte locuri, de nu mai puteau ieşi de acolo.

M-am lăsat pe pămînt lîngă ţap, l-am cuprins de după gît şi m-am ghemuit în el ca să mă încălzesc. Am încercat să-l culc, dar dobitocul se încăpăţîna să stea în picioare. În schimb, s-a apucat să-mi lingă mîna, mai întîi cu sfială, apoi tot mai îndrăzneţ. Limba lui puternică şi mlădioasă lingea sarea de pe încheietura mîinii mele. Atingerea asta aspră şi gîdilitoare îmi era plăcută şi-l lăsam să-şi facă hatîrul. Întrucît pofta vine mîncînd, ţapul a dat să guste şi din manşetă cu dinţii lui ascuţiţi, dar eu mi-am suflecat mîneca poftindu-l să pască pe un loc proaspăt.

Mi-a lins îndelung mîna şi, cum stăteam aşa împreună, simţeam că dacă la gura gropii ar apărea un mort albăstrit de lumina lunii n-aş face decît să mă lipesc şi mai strîns de ţapul meu şi mai că nu m-aş fi speriat. Atunci mi-am dat seama pentru întîia oară ce înseamnă să ai o fiinţă vie lîngă tine.

În sfîrşit s-a plictisit să-mi lingă mîna şi pe neaşteptate s-a culcat de bună voie alături de mine, apucîndu-se iar de rumegat.

Stăruia o linişte la fel de adîncă, numai lumina lunii era acum mai diafană, steluţa se mutase la marginea fîşiei de cer şi se făcuse şi mai răcoare.

Deodată îmi ajunse la ureche un tropot de cal. Inima-mi bătu cu putere.

Tropotul răsuna tot mai limpede. Uneori se auzea şi ţăcănitul metalic al potcoavelor pe pietre. Mi-era teamă ca nu cumva călăreţul să apuce pe un alt drum, dar nu, tropotul regulat, puternic se apropia. Desluşeam acum răsuflarea calului, scîrţîitul uşor al şeii. Am înţepenit de emoţie şi abia cînd tropotul trecuse aproape deasupra capului meu am sărit în picioare şi am ţipat :

— Ehei ! Aici sînt.

Calul a stat — recunoşteam în tăcerea ce se lăsase zgomotul ca de arşice făcut de dinţii calului mestecînd zăbala. Apoi un glas şovăielnic întrebă :

— Care eşti acolo ?

M-am smucit cu toată fiinţa înspre glasul acela şi am ţipat :

— Eu ! Un băiat !

Tăcere. Apoi urmă o altă întrebare :

— Care băiat ?

Glasul era acum ferm, dar neîncrezător : îi era omului să nu fie o capcană.

— Un băiat de la oraş. Ca să nu-şi închipuie că-i vorbeşte un mort din groapă, m-am străduit să răspund cu un glas cît mai viu, din care pricină el căpătase un sunet bizar şi neplăcut.

— Şi de ce te-ai băgat acolo ? reluă omul cu asprime, tot temîndu-se să nu fie o cursă.

— Mă duceam la nenea Meksut şi am căzut în groapă, i-am strigat pe nerăsuflate, ca nu cumva călăreţul să plece înainte de a apuca să-i explic ce s-a întîmplat.

— La Meksut ? Zi aşa, băieţică.

L-am auzit cum descalecă, prinde frîul de grilaj, se apropie. Dar n-a venit pînă la groapă, ci s-a oprit la cîţiva paşi de ea.

— Na, ţine !

Un capăt de funie şuieră prin aer şi lunecă în groapă. M-am prins de el, dar mi-am adus aminte de ţapul care stătea mut şi stingher în colţul lui. Fără să stau pe gînduri, i-am trecut funia în jurul gîtului, am făcut la iuţeală două noduri şi am strigat :

— Trageţi !

Funia s-a încordat. Scuturînd din cap, ţapul a început să bată aerul cu picioarele dinainte : laţul îl strîngea de gît. Ca să-l ajut, l-am apucat de picioarele dindărăt, căznindu-mă din răsputeri să-l ridic. Dar de cum scăfîrlia lui încornorată răsări din groapă în lumina fantomatică a lunii, necunoscutul scoase un răcnet, ce

semăna după părerea mea exact ca un behăit, dădu drumul funiei şi o luă la sănătoasa. Ţapul s-a prăbuşit lîngă mine şi acum a fost rîndul meu să ţip, căci în căzătură m-a călcat pe picior, mai-mai să-mi strivească degetele cu copita. De durere, de ciudă şi de oboseală m-a podidit plînsul. Se vede că lacrimile se strînseseră dinainte sub pleoape pentru că erau atît de multe, încît în cele din urmă m-am speriat şi m-am oprit. Îmi venea să-mi dau cu pumnii în cap că nu l-am înştiinţat de ţap, dar apoi mi-am amintit că şi-a lăsat calul, aşa că nu se putea să nu se întoarcă.

Într-adevăr, peste vreo zece minute am auzit nişte paşi furişaţi. Ştiam că omul vrea să dezlege calul, să încalece şi s-o şteargă cît mai repede. Atunci i-am spus tare şi calm :

— Acela a fost un ţap.

Nimic ! Am reluat, pe cît posibil cu exact acelaşi ton :

— Nene, acela a fost un ţap.

L-am simţit că se opreşte şi ascultă.

— Ţapul cui ? întrebă el bănuitor.

— Nu ştiu, a picat aici înaintea mea, am răspuns, înţelegînd că nu pot fi prea lesne crezut.

— Hm, prea nu ştii de nici unele, mormăi el. Şi cum zici că eşti neam cu alde Meksut ?

Bîlbîindu-mă, am început să-i explic gradul nostru de rudenie (în Abhazia toţi sînt rude). Simţeam că omul începe să mă creadă şi eram atent să nu pierd această încălzire a relaţiilor. I-am spus şi pentru ce mă duc la nenea Meksut.

Mi-am dat seama atunci cît de greu e să-ţi aperi cauza dintr-un mormînt.

În cele din urmă, omul s-a apropiat şi s-a aplecat deasupra gropii cu precauţie. Faţa lui nebărbierită şi bizară în lumina lunii arăta numai scîrbă. Se vede că nu-i făcea nici o plăcere să stea la marginea gropii şi să se uite înăuntru. Mi s-a părut chiar că-şi ţine răsuflarea.

I-am aruncat capătul funiei de care era legat ţapul. Omul trăgea de sus, eu mă opinteam de jos, dar tontul de ţap nu se lăsa. Atunci omul îl săltă un pic, îl prinse cu necaz de coarne şi-l scoase afară. Cum-necum, rămăsese cu impresia că tot e ceva necurat.

— Dihanie blestemată, mormăi omul şi auzii cum îi dă ţapului un picior. Acesta icni şi, bănuiesc, voi să fugă, pentru că omul smuci tare de frînghie. Apoi, mereu burzuluit, se aplecă mult deasupra gropii. Proptindu-se de pămînt, mă apucă de încheietura mîinii întinse spre el şi mă trase afară. Căutam să mă fac cît mai uşor, ca să nu mă atingă şi pe mine. M-a pus în picioare, alături. Era un bărbat înalt şi voinic. Încheietura mîinii căreia încă nu-i dăduse drumul mă durea.

M-a primit fără vorbă şi pe neaşteptate un zîmbet îi lumină faţa. Mă mîngîie pe cap, răvăşindu-mi părul.

— Mă, ce m-ai speriat, fi-ţi-ar ţapul să-ţi fie ! Credeam că trag un om din groapă şi, cînd colo, apare ăla, încornorat.

Mi se luase o piatră de pe inimă. Lîngă grilaj se desena limpede silueta nemişcată a calului.

5 — 1499

Am pornit-o într-acolo. Ţapul ne urma, tras de funie.

Calul mirosea plăcut a sudoare, a pielărie şi a porumb. Probabil că dusese porumb la moară, m-am gîndit, amintindu-mi că şi funia mirosea a porumb. Omul m-a ajutat să încalec, mai precis aproape că m-a luat pe sus şi m-a aruncat în şa. Am vrut să-i spun că vreau să mă duc după toiag, dar am lăsat-o baltă, mai ales că atunci cînd m-am aşezat calul şi-a smucit capul să mă muşte de picior şi abia m-am ferit.

Omul sili calul să întoarcă capul în partea cealaltă, ridică frîul şi, fără să lase din mînă capătul funiei de care era legat ţapul, se lăsă greoi în şa, strivindu-mă de oblînc. Am simţit cum calul se îndoaie sub greutatea lui. Am pornit.

Calul mergea cu pas vioi, încercînd să treacă la trap, opintindu-se şi fremătînd de putere şi de ciudă pe ţapul tîrît în urma noastră.

Legănîndu-se uşor în şa, în bătăile înăbuşite ale copitelor, m-a furat somnul.

M-am trezit brusc : calul se oprise lîngă un gard de nuiele ce înrăma o curte întinsă, curată, în care se vedea o casă mare cocoţată pe piloni de lemn, cu ferestrele luminate. Era casa unchiului Meksut.

— Ehei, jupîne ! strigă omul care m-adusese, scoţîndu-şi punguliţa cu tutun. Capătul funiei îl înfăşură de un par al gardului, fără să-l înoade.

Fu deschisă o uşă.

— Cine-i acolo ?

Întrebarea era pusă de o voce aspră, plină de bărbăţie : aşa răspunzi la noi cînd te strigă cineva în puterea nopţii, ca să-i arăţi că eşti gata să înfrunţi pe oricine.

Unchiul Meksut — l-am recunoscut imediat după statura lui scundă, cu umeri laţi — a coborît scara şi tot răstindu-se la cîini venea spre noi, căznindu-se să ne vadă.

Ţin bine minte ce s-a mai mirat, ba chiar speriat, văzîndu-mă.

— Şi ce-o să te mai minunezi ! îi făgădui salvatorul meu, încercînd să mă salte din şa peste gard, drept în braţele lui. Dar eu m-am împotrivit şi, prinzîndu-mă de un par, m-am dat jos fără ajutor. Omul se apucă să desfăşoare funia.

— Dar ţapu de unde-i ? se miră şi mai tare unchiul Meksut.

— Păi, nu ţi-am spus ? Minuni ! exclamă poznaş călăreţul, aruncîndu-mi o privire tainică.

Unchiul luă calul de căpăstru :

— Descalecă şi pofteşte în casă !

— Îţi mulţumesc, Meksut, dar mi-e peste poate, se arătă deodată grăbit călăreţul, deşi înainte nu părea să fie. După obiceiul abhazian, unchiul a stăruit mult, ba rugîndu-l să intre să îmbuce ceva, ba supărîndu-se, ba luînd în rîs treburile sale importante chipurile. Dar tot timpul îşi sucea ochii de la mine la ţap, bănuind că între venirea mea şi dobitocul ăla trebuie să fi fost vreo legătură, încă de nedibuit.

În sfîrşit, călăreţul plecă tîrînd ţapul după el, iar unchiul Meksut mă duse spre casă, ţocăind mirat din limbă şi alungîndu-şi cîinii.

Odaia era luminată mai mult de focul straşnic din vatră, decît de lampă. În jurul mesei încărcate

cu de-ale mîncării şi cu fructe şedeau oaspeţii. Am văzut-o pe mama încă din uşă şi, cu toate învăpăierile roşii ale flăcărilor, am observat că-i fugise tot sîngele din obraz. Oaspeţii au sărit de la locurile lor şi casa s-a umplut de vaiet şi bocete.

O mătuşă de-a mea, orăşeancă, aflînd vestea, a început să se lase uşor pe spate, de parcă ar fi vrut să leşine. Dar pentru că la ţară aşa ceva nu se obişnuieşte şi nimeni n-a sărit s-o prindă, ea s-a oprit pe la jumătate, înjunghiată prefăcut în şale. Unchiul Meksut căuta să îmbărbăteze femeile, le propunea să închine pentru victorie, pentru feciorii lor, să bea ca toţi bărbaţii să se întoarcă acasă. Era un om foarte primitor şi nu trecea zi să n-aibă oaspeţi. Şi apoi aici, în vale, oamenii abia mîntuiseră cu culesul viilor şi timpul închinărilor kilometrice abia începea.

Mama stătea tăcută şi nu punea nimic în gură. Mi-era milă de ea şi aş fi vrut să încerc s-o liniştesc, dar rolul încredinţat nu-mi îngăduia o asemenea slăbiciune.

Mi-au pus dinainte mămăliguţă caldă, carne de găină, ba mi-au turnat şi un pahar de vin. Mama clătină din cap, dar unchiul Meksut susţinu că tulburelul încă nu e vin, iar pe de altă parte că nici eu nu mai sînt copil.

Mi-am povestit păţaniile, şi în timp ce rodeam ultimele oscioare a început să mă cuprindă un somn dulce şi tulbure ca vinul acela. Am adormit chiar la masă.

Peste vreo zece zile mama s-a întors de la Baku. Şi ce să crezi ? Fratele meu nici nu fusese

rănit, ci pur şi simplu i se făcuse dor de ai lui şi-i chemase să-l vadă înainte de a pleca pe front. Bineînţeles, dorinţa i s-a împlinit. De la el te puteai aştepta întotdeauna la chestii de astea.

Pe la zece dimineaţa am coborît din autobuz la Izvorul Nucului.

Maşina plecă mai departe, stîrnind praful drumului, iar eu am luat-o spre birourile colhozului. După atîtea ore de nemişcare, prilejul ăsta de a-mi dezmorţi picioarele era cel mai nimerit. Soarele şi începuse să dogorească.

Eram în formă şi simţeam în mine resurse nesecate de isteţime gazetărească. Lîngă birouri, sub umbrarul uriaş al unui nuc, adăstau în poziţia clasică a patriarhilor doi moşnegi abhazi. Unul avea un toiag, celălalt o cîrje. M-a surprins şi m-a amuzat îndoitura mînerului belciugat al cîrjei pentru că arăta exact ca nasul coroiat al moşneagului, în timp ce celălalt, cu toiagul, avea nasul drept. Trecînd prin faţa lor le-am dat bineţe sau mai precis i-am salutat respectuos dînd din cap, la care ei mi-au răspuns cu un gest la fel de politicos, arătîndu-şi intenţia de a se ridica în întîmpinarea mea.

— Pare-mi-se că-i doctorul ăl nou, zise unul din moşnegi, în spatele meu.

— Aş, ăsta-i armean, îl contrazise celălalt.

Conducerea colhozului era într-o casă de lemn, cu etaj. Jos mai erau o prăvălie şi nişte magazii cu lacăte grele la uşi. Sus — birourile. Prin uşa deschisă a prăvăliei se auzea un rîs de femeie.

Chiar în fața intrării stătea un „GAZ" cam jigărit și așa am înțeles că președintele nu era departe.

Un afiș cu litere lăbărțate de ploaie, prins cu pioneze de fațadă, anunța :

„Kozloturul — fala noastră.

Conferențiar—Vahtang Bociua, candidat în științe arheologice, membru activ al Societății pentru răspîndirea cunoștințelor științifice și politice, președintele Societății de ocrotire a monumentelor trecutului. După conferință va rula filmul *Masca de fier.*"

Care va să zică, Vahtang era aici sau trebuia să sosească ! Zîmbeam gîndindu-mă dinainte că o să-l întîlnesc pe acest formidabil *ceangalist* și ghidușar. Nu ne văzusem de peste un an. Știam că-i mergea bine, dar nu mi-aș fi închipuit că ajunsese candidat în științe arheologice, ba pe deasupra că mai și ține conferințe despre kozloturi !

Am spus că-i *ceangălist*. Cuvîntul acesta care, dacă nu mă înșel, circulă doar la noi, în Abhazia, îl arată pe unul căruia îi place să bea pe banii altora. De la el vine a *ceangăli*, adică a fraeri pe cineva, a-l lucra în foi de viță, și nu numai la băutură.

De altfel, cine nu-l cinstea cu plăcere pe Vahtang ? În orice societate l-ai fi invitat, aducea cu el o veselie zgomotoasă, exuberantă. Chiar și ca fizic era amuzant. Caucazian — și blond ca cel mai blond dintre norvegieni ; o figură masivă și fioroasă ca a lui Neron și o fire blajină, iertătoare ; descurcăreț și răzbătător ca un

agent de aprovizionare, de profesie istoric, conservator de monumente.

După absolvirea Institutului istorico-arhivistic, Vahtang a fost cîțiva ani ghid și la capătul acestei perioade a publicat broșura *Ruine înfloritoare,* foarte apreciată de turiști. „Inclusiv de cei de peste hotare", ținea el să precizeze, ori de cîte ori venea vorba despre această carte. Și vorba venea aproape întotdeauna, pentru că tot el o și-ncepea.

Cînd învățam la institut, noi, abhazienii, ne adunam adesea împreună și de la tămbălăurile noastre studențești era nelipsit și Vahtang. În această privință, ca de altfel și în multe altele, avea un fler nemaipomenit, iar dacă cineva primea un pachet de acasă nu era nevoie să-l cauți : se înfățișa la cămin încă înainte ca destinatarul să fi apucat să taie, ori să rupă sfoara.

— Ședința se suspendă ! striga el izbind cu ușa de perete și revărsînd pe capul aceluia o cascadă scînteietoare de flecăreală.

Încă de pe atunci îl ghiceai cam pezevenghi, dar un pezevenghi amuzant, plin de aplomb, adevărat artist. Și mai ales neprimejdios pentru prieteni, doar atît că de cîte ori venea chelnerul cu socoteala îl apuca melancolia.

Cu gîndul la Vahtang am urcat la etaj pe o scară îngustă de lemn și am intrat. Consiliul de conducere al colhozului ocupa o încăpere mare, răcoroasă, îngrădită cu o balustradă de lemn. În stînga, moțăia la birou un bărbat gras,

nebărbierit. Simţind că a intrat cineva, a întredeschis un ochi, m-a contemplat un timp pentru a lua act de prezenţa mea şi, înregistrînd-o probabil, a coborît pleoapa la loc. Exact ca un motan somnoros care, auzind zgomot de veselă, crapă un ochi, dar constatînd că pînă să înceapă masa mai e moţăie înainte.

În dreapta, cîţiva contabili ţăcăneau de zor cu bilele abacelor şi cînd o bilă pocnea prea tare somnorosul deschidea pe jumătate acelaşi ochi şi, fără o vorbă sau un gest de nemulţumire, îl închidea iar. Unul din funcţionari s-a ridicat de la birou, s-a apropiat de un dulap de fier şi a scos de acolo un dosar. Brusc, mi-am dat seama că e o fată îmbrăcată băieţeşte. M-a frapat faţa ei tristă, ca o fîntînă fără apă.

În fundul încăperii trona la un birou mare prezidenţiala figură a preşedintelui însuşi. Vorbea la telefon. M-a măsurat cu o curiozitate cam rece şi a întors ochii, atent la vocea din receptor.

— Bună ziua, am spus eu pe ruseşte, fără a mă adresa cuiva anume.

— Bună ziua, răspunse încet fata, întorcînd niţeluş spre mine faţa ei tristă.

Nu ştiam cu ce să încep, pentru că nu se cădea să-l întrerup pe preşedinte, dar nici să stau aşa nu mergea.

— Conferenţiarul n-a venit încă ? am întrebat-o într-aiurea pe fată, de parcă aş fi venit pentru conferinţă.

— Tovarăşul Bociua a şi sosit, răspunse ea la fel de domol, privindu-mă cu ochii ei mari. S-a dus să vadă cetatea.

— Pentru porumb, fii fără grijă, dragule, luptăm ca nişte lei ! buciumă preşedintele în abhază. Ca nişte lei am spus, dar vreau să-ţi amintesc de îngrăşăminte... Ba ne-au dat, dar nu ajunge... Dacă-i o comisie sau ceva, ad-o matale direct la noi, avem ce arăta... Vai, Andrei Şalvovici, dacă nu îndeplinim planul, uite, să dezgrop osemintele lui răposatu taică-meu. Numai să ştii, dragule, că mai mult pămînt n-avem ! Ce pîrloagă, care pîrloagă ?! Nici cît să aşterni o manta ! Agronomul e aici, o să confirme şi el dacă o să se trezească, adăugă preşedintele cu o privire poznaşă spre omul care moţăia.

Nu termină bine fraza că acela începu să mîrîie furios — după cîte am observat eu, încă înainte de a-şi deschide ochii — că n-are de gînd să se ia după toţi nebunii şi să distrugă plantaţiile de ceai. A amuţit la fel de brusc şi şi-a coborît pleoapele încă înainte de a fi isprăvit.

Cînd agronomul prinse glas, preşedintele acoperi bine receptorul cu palma. Observînd că mă uit la el, se încruntă şi aruncă în abhază spre masa fetei :

— Ia vezi de unde mai e şi terchea-berchea ăsta şi ce vrea.

Apoi se lipi iar de receptor şi deodată începu să gîngurească ca o gazdă ospitalieră :

— N-aţi mai dat de loc pe la noi, Andrei Şalvovici. Se poate, Andrei Şalvovici ? Nu, nu eu, poporul te pofteşte, Andrei Şalvovici.

Eu, cînd am auzit de terchea-berchea, mi-am cam pierdut cumpătul. Se vede treaba că preşedintele era sigur că nu ştiu abhaza şi nu-mi rămînea decît să accept situaţia.

Preşedintele era la runda a doua :

— O lecuţă de superfosfăţel. Vreo sută de tone, acolo. Ca pe un frate te rog, Andrei Şalvovici.

Mă uitam cum lucrează fata. Socotea ceva mişcînd în răstimpuri bilele abacului, într-un fel de parcă ar fi prefirat visătoare nişte mătănii.

În sfîrşit, preşedintele puse receptorul în furcă.

— Noroc, tovarăşe, matale eşti de la întreprinderea forestieră, mă luă el la sigur întinzîndu-mi mîna.

— Sînt de la ziar.

— Poftiţi, ne pare bine, se însufleţi el deodată şi-mi strînse mîna, pare-se mai tare decît voise la început.

Băgai mîna în buzunar.

— Iată delegaţia.

— Nici nu vreau să mă uit ! protestă preşedintele, măturînd aerul cu mîna, şi adăugă cu neruşinare, privindu-mă drept în ochi : Omul se cunoaşte...

— Am venit în legătură cu kozloturul, i-am spus intuind în acelaşi moment că aici cuvintele mele vor părea caraghioase. Într-adevăr, pe unul din funcţionari îl pufni rîsul.

— Îngropate-aş cu rîsul tău cu tot, mormăi preşedintele în abhază, apoi, către mine, pe ruseşte : În legătură cu kozloturul noi am desfăşurat o vastă activitate.

— Anume ? am vrut să ştiu eu.

— O largă muncă de lămurire în rîndurile populaţiei, asta-i una la mînă. Preşedintele îndoi degetul mic de la mîna stîngă şi-l pocni cu palma mîinii drepte, să fie mai convingător. Chiar azi va ţine o conferinţă pe această temă stimatul tovarăş Vahtang Bociua. Apoi, am trimis pe zootehnician în delegaţie la selecţionatorul acela, îndoi inelarul şi-l pocni şi pe ăsta cu palma... Da ce, aţi primit reclamaţii ? schimbă el vorba pe neaşteptate, sfredelindu-mă cu ochii lui negri.

— Nu, am răspuns eu, înfruntîndu-i privirea.

— Că avem aici unul, fostul preşedinte al colhozului unit cu al nostru.

— Nu, nu-i vorba de nici o reclamaţie.

— El nu iscăleşte cu numele lui adevărat, urmă preşedintele ca pentru a-mi dezvălui toată perfidia celuilalt, iscăleşte altfel, dar noi am aflat cum...

Ca să-i arăt că reclamantul nu mă interesează de loc, l-am întrerupt :

— Pot să văd kozloturul ?

— Cum să nu ? Să mergem.

Preşedintele ieşi dinapoia biroului. Îi ghiceai trupul voinic mişcîndu-se uşor, în voie, sub hainele largi.

Agronomul adormit s-a sculat fără o vorbă şi ne-a urmat în cerdac.

— De cîte ori i-am spus dobitocului ăla să curețe țarcul, bombăni președintele în abhază în timp ce coboram scara. Apoi strigă înspre ușa magazinului : Valiko ! Vino o clipă dacă nu ești pus pe însurat.

Se auzi un rîs de fată, și un glas obraznic de flăcău întrebă :

— Da ce s-a întîmplat ?

— Încă nimic, dar o să se întîmple sigur dacă încui ușa și trimit după soacră-ta.

Rîsul zglobiu izbucni iar și în pragul magazinului apăru un flăcău de statură potrivită, cu ochi copilăroși, mari și albaștri, contrastînd cu fața lui oachesă.

— Repede-te pînă la lelea Nuța și ia niște castraveți pentru kozlotur. Tovarășu a venit de la oraș, să nu ne facem de ocară.

— Nu mă duc, ce, să rîdă toată lumea de mine ? se încăpățînă flăcăul.

— Ce-ți pasă de lume, aiasta e problemă de stat, schimbă tonul președintele. Vii cu mașina direct la fermă, ne găsești acolo.

Abia atunci am înțeles că tînărul e șoferul președintelui. Valiko s-a urcat în mașină și, manevrînd în dușmănie, coborî spre mijlocul uliței.

Era tare cald. Cei doi moșnegi tot mai stăteau la umbra nucului. Coroiatul povestea ceva tovarășului său și-și sublinia spusele lovind cu vîrful cîrjei în pămînt. Ajunsese să sape astfel o gropiță destul de adîncă. Sau poate avea de gînd să-și împrejmuiască locșorul de sub

nuc cu un gărduleț, care să-l ferească de soarele verii și de viața agitată a colhozului.

Președintele le dădu binețe moșnegilor și ei schițară gestul de a se ridica în întîmpinarea lui.

— Fiule, îl opri cel cu cîrja, ăsta de lîngă tine îi doftorul ăl nou ?

— Ăsta-i doctor pentru kozlotur, îl lămuri președintele.

— Și eu care ziceam că-i armean, spuse cel cu toiagul.

— Mare comedie ! se minună coroiatul. Eu pe kozloturii ăștia i-am împușcat cu sutele, iar amu, pentru unul singur au chemat și doftoru.

Pornirăm de-a lungul uliței.

— Năzdrăvan, moșneagul, spuse președintele.

— De ce ?

— A venit odată un tovarăș secretar de la raionul de partid. A trecut și pe aici. Moșul, la umbră, ca de obicei. Tocmai discutam despre cum era înainte față de cum e în zilele noastre. Și se bagă și moșul în vorbă, tam-nesam, spunînd așa : „Înainte se lucra pămîntul cu plugul de lemn, iar acum cu ăl de fier". „Și ?" întrebă secretarul. La care moșul : „Plugul de lemn răstoarnă pămîntul deopotrivă într-o parte și în cealaltă, pe cînd ăl de fier, numai într-o parte". „Și care-i tîlcul ?" stărui secretarul. „Cînd plugul de lemn răsturna pămîntul deopotrivă o jumătate de recoltă și-o oprea țăranul, iar pe cealaltă o dădea stăpînului. Iar plugul de fier răstoarnă pămîntul într-o singură parte, deci toată recolta ți-o iei ție". „Just", a spus tovarășul de la raion și a plecat.

Mi-am scos carnetul ca să-mi notez pe scurt această pildă spre amintire, dar preşedintele m-a oprit.

— Nu trebuie, spuse el pe un ton categoric.

— De ce ? mă mirai eu.

— Nu merită. Nu e ceva serios. Las' că-ţi spun eu ce să scrii dumneata.

„Nu-i nimic, o reţin şi aşa", mă împăcai eu, ascunzînd carnetul în buzunar.

Praful uliţei era atît de încins, că-ţi ardea tălpile şi prin pantofi. Din cînd în cînd, pe dreapta sau pe stînga drumului se vedea o gospodărie ţărănească cu cîte o fîşie de porumb pe lîngă casă, cu covoraşul verde al ogrăzii şi cu pomi înfăşuraţi cu viţă de Isabella. Prin frunzişul cîrlionţat al viţei se străvedeau ciorchini îndesaţi de struguri necopţi.

— Anul ăsta o să fie vin mult.

— Da, făcu gînditor preşedintele, viţa se prezintă bine. Da de porumb ce zici ?

M-am uitat la porumb, dar n-am văzut nimic deosebit.

— Ce să zic ?

— Uită-te bine, insistă preşedintele cu un zîmbet enigmatic.

M-am uitat bine şi am observat că în partea dinspre casă porumbul era mai înalt, cu pănuşii mai mari şi moţurile frumos colorate. În partea cealaltă era mai scund şi de un verde mai şters.

— Ce, nu l-au semănat o dată ? l-am întrebat pe preşedinte pe ale cărei buze plutea acelaşi zîmbet.

— În aceeaşi zi, la aceeaşi oră, mi-a răspuns el, zîmbind şi mai misterios.

— Atunci ?

— Loturile individuale au fost micşorate anul acesta. E, desigur, o măsură necesară, dar nu pentru colhozul nostru. Eu cultiv ceai şi n-am cum să fac plantaţii pe petecele acestea de pămînt de lîngă casă...

M-am mai uitat o dată cu atenţie la porumb. Într-adevăr, deosebirea în ce priveşte vigoarea şi grosimea cocenilor era ca între două plante înfăţişate în afişe pentru a demonstra cu cît va creşte în viitor recolta la hectar.

— Află că în treburile astea ţărăneşti nu merge fără şmecherie, spuse preşedintele cu acelaşi zîmbet misterios, care de data asta părea a subînţelege că nici un orăşean n-a descoperit şi nici nu va descoperi probabil asta.

— Şi care-i şmecheria ?

— Care-i şmecheria ? Se întoarse scurt spre agronom : Spune-i tu.

— Şmecheria e că dacă ţăranul o să găsească pe această uliţă o balegă de vacă, o s-o ridice şi o s-o zvîrle pe lotul lui, hîrîi agronomul. Şi aşa în toate.

— Chestie de psihologie, rosti cu aer important preşedintele.

Am vrut să notez exemplul cu balega, dar şi de astă dată preşedintele mă prinse de mînă şi mă sili să las carnetul.

— De ce ?

— Ştii, asta-i o discuţie aşa şi pe dincolo, e ceva despre care nu e voie să scrii, preciză el

cu siguranța unuia care știe mai bine ca mine despre ce se poate scrie și despre ce nu.

— Dar nu-i adevărat? mă mirai eu.

— Și ce, toate adevărurile pot fi scrise? se miră el.

Ne-am mirat amîndoi de mirarea noastră și am bufnit în rîs. Agronomul ne ținea isonul cu un „hîîm" ursuz.

— Dacă i-aș spune — președintele arătă din cap spre lotul individual pe lîngă care tocmai treceam — că din cît scoate ia jumătate, ar lucra cu totul altfel pămîntul și ar strînge o recoltă bună.

Apucasem să aflu că, de altfel, cam așa se face pe ascuns în mai multe colhozuri.

— Și ce te oprește să-i spui?

— Asta se califică drept încălcare a statutului, declamă cu severitate, apoi adăugă vag: doar cîteodată mai îngăduim și noi, peste plan.

Parfumul frunzelor de ceai încinse la soare ne izbi în nări încă înainte de a vedea plantația. În dreapta, perpendicular pe drum, rînduri de arbuști de un verde-închis șiroiau tocmai pînă la marginea pădurii. Ocolind lin liziera, pătrundeau doar uneori în ea, cum se cuibărește în mal sînul unui rîu. În mijlocul plantației se înălța o mîndrețe de stejar sub care, de bună seamă, se întindeau culegătoarele pe zăduf.

Era atîta liniște, încît puteai să și juri că nu-i nimeni pe plantație. Dar am întrezărit deodată o pălărie cu boruri mari chiar lîngă drum, mai încolo — o băsmăluță albă și una roșie.

— Cum merge, Gogola? strigă agronomul. Borurile pălăriei se rotiră spre noi, descoperind pentru o clipă o fețișoară uscățivă, drăgălașă.

— Douăzeci de chile de dimineață.

— Bravo, Gogola! se bucură președintele. Agronomul hîrîi și el a mulțumire.

Fata se aplecă mlădios deasupra arbustului. Degetele ei îl învăluiau ușor, mîngîietor.

Țoc! Țoc! Țoc! Sunetul acesta mustos puncta neîntrerupt tăcerea. Aveai impresia că gingașele lăstare sar singure în palmele tinerei culegătoare.

Înainta încet de-a lungul șirului. Un coș îi atîrna la cingătoare, aplecînd-o ușor într-o parte. Mîinile i se mișcau de la arbust la coș. Uneori se apleca mai mult și smulgea cîte o buruiană. Avea mănuși fără degete, ca acelea pe care le poartă iarna taxatoarele la Moscova.

Arșiță, pîcla diafană a zăpușelii, truda neauzită și aproape invizibilă a culegătoarelor. La vederea plantațiilor, președintele se înveseli.

— Bravo, Gogola, grozavă-i Gogola, cîntă voios președintele.

Lîngă el pășea pufnind agronomul.

— Uite, despre Gogola poți să scrii, îți dau toate informațiile, spuse președintele. A strîns în cursul verii o mie opt sute de chile, aproape două tone.

Acum însă n-aveam eu chef să iau note. Și apoi venisem pentru cu totul altceva.

— Altă dată. Dar ia spune, am schimbat eu vorba, cum a fost cu comasarea?

— Nu mă întreba, se strîmbă preşedintele, ne-au unit cu nişte pîrliţi. Adăugă : Nu zic, e o măsură bună, dar nu pentru colhozul nostru. La noi — ceai, la ei — tutun. Aş fi preferat să cresc zece kozloturi decît să am de-a face cu ăia.

Se apucă iar să îngîne : „Bravo, Gogola, straşnică-i Gogola", vrînd să-şi recapete astfel buna dispoziţie, fără să reuşească. Scuipă cu scîrbă, mai mormăi o dată „nişte sărăntoci" şi amuţi.

Am ajuns la fermă. Lîngă un grajd mare de vaci, gol de tot, era un ocol împrejmuit cu un gard de nuiele şi, lipit de el, un ţarc mai mic. Aici se afla kozloturul.

Ne-am apropiat de ţarc. Priveam curios faimosul dobitoc. Şedea pe pămînt sub un mic umbrar din foaie de cort. S-a oprit din rumegat şi ne-a fixat fără a clipi, cu ochii lui roz. Apoi s-a ridicat şi, bombîndu-şi pieptul voinic, s-a întins ca să se dezmorţească. Avea într-adevăr dimensiuni destul de mari şi nişte coarne surprinzător de masive, ce aminteau de vajnicele mustăţi căzăceşti.

— O duce bine, numai că nu-i plac caprele noastre, spuse preşedintele.

— Adică ?

— Nu le face curte. E deprins la munte, iar aici e climă umedă, de-aia.

— Păi, dacă îl hrăniţi cu castraveţi !

Uitasem că preşedintele vorbise despre castraveţi în abhază, dar, slavă Domnului, nu s-a prins.

— Ei asta-i ! se apără el. Îi dăm raţia întreagă. Castraveţii se încadrează în iniţiativa locală.

Băgă mîna prin nuiele şi-şi mişcă degetele momindu-l, dar kozloturul împietrise cu ochii ţaglă la mîna preşedintelui.

Iată şi maşina. Şoferul venea cu buzunarele umflate cu castraveţi. Agronomul se lăsă jos la umbra puţină a ţarcului şi aţipi imediat. Preşedintele luă de la şofer un castravete şi repetă figura cu mîna. Văzînd castravetele, kozloturul avu o tresărire, apoi începu să se apropie încet, de parcă ar fi fost hipnotizat. Cînd veni la gard, preşedintele îşi retrase mîna şi o ridică la nivelul împletiturii, dar în afara ei, să nu fie ajunsă. Kozloturul se ridicase puţin pe picioarele dindărăt şi, rezemat de gard cu cele din faţă, întinse gîtul. Preşedintele ridică şi mai mult mîna cu castravetele. Atunci kozloturul, sprinten ca o adevărată sălbătăciune, se avîntă dintr-un salt peste împrejmuire, cît pe ce să-i pice în cap agronomului. Acesta întredeschise pentru o clipă ochii şi-şi văzu mai departe de moţăit.

— E de o „saltibilitate" extraordinară, rosti mîndru preşedintele, dînd kozloturului castravetele. Rînjindu-şi incisivii mari, galbeni, acesta se repezi la castravete. Era stăpînit de nerăbdarea lacomă a unei mîţe în faţa unui flacon cu valeriană.

— Acum, treci dincolo, spuse preşedintele şoferului.

Valiko ridică oftînd piciorul ca să sară gardul şi din toate buzunarele începură să-i cadă castraveţi. Kozloturul dădu să se năpustească, dar pre-

ședintele îl alungă. Ajuns de partea cealaltă, șoferul momi kozloturul cu un castravete. Președintele îmi întinse și mie un castravete și mușcă și el din unul, șters de mînecă.

— Toate vitele noastre sînt duse pe pășuni alpine, mă lămurea președintele clefăind. Am lăsat aici, special pentru el, zece capre, dintre cele mai bune, dar degeaba.

Kozloturul se proptise iar cu picioarele din față pe gard și, neputînd ajunge castravetele, execută o săritură și mai frumoasă. Șoferul ridică castravetele deasupra capului. Kozloturul încremeni, pironind castravetele cu ochii lui trandafirii, sălbateci. Apoi țîșni în sus și-i smulse castravetele din mînă.

— Puțin lipsea să-mi ia și degetele, spuse șoferul, apoi mai scoase un castravete și mușcă din el.

Așadar, fiecare mînca acum cîte un castravete, cu excepția agronomului, care tot mai moțăia rezemat de gard.

— Hei, strigă președintele, ține și tu, poate te trezește.

Agronomul deschise ochii, luă castravetele, îl șterse alene de haina lui de doc, dar cînd fu să-l ducă la gură, se răzgîndi, îl vîrî în buzunar și adormi iar.

Lîngă țarc se opriseră doi copii — un băiat și o fetiță — de vreo opt ani. Fetița ținea în brațe, cum se ține un prunc, un știulete mare, proaspăt rupt, cu pănuși verzi și un moț ce nu apucase încă să se usuce.

— Acuși sare kozloturul la bătaie, spuse băiețelul.

— Hai acasă, îl rugă fetița.

— Mai întîi ne uităm cum se bate, pe urmă mergem și acasă, răspunse băiatul înțelept.

— Să facem o încercare, dă drumul la capre, spuse președintele.

Șoferul străbătu țarcul, deschise o portiță de nuiele și intră în ocolul cel mare. Abia atunci am observat caprele, bulucite într-un colț al ocolului moțăind.

— Heit! Heit! strigă la ele Valiko, ca să le facă să se urnească.

De voie, de nevoie caprele s-au sculat. Kozloturul și-a smucit capul și adulmeca nervos cele ce se petreceau în ocol.

— Pricepe! exclamă încîntat președintele.

— Heit! Heit! comanda Valiko, dar caprele fugeau de el împrăștiindu-se. Șoferul se căznea degeaba să le mîne spre portița deschisă.

— Li-e frică! jubila președintele.

Încremenit locului, cu gîtul întins și nările fremătînde, kozloturul nu-și lua ochii de la capre. Din cînd în cînd, îi tresărea buza de sus și atunci părea că rînjește.

— Nu le poate suferi, aproape că se extazie președintele.

— Haidem, se ruga fetița, mi-e frică.

— N-ai teamă, răspunse băiatul, acuși începe bătaia.

— Mi-e frică pentru că e sălbatec, explica logic fetița, strîngînd știuletele la piept.

— El singur dovedește pe toți, spuse băiatul.

Fui foarte surprins auzind în acel moment rîsul potolit al agronomului. Îşi scoase din buzunar castravetele, îl rupse în două şi-l întinse copiilor. Fetiţa nu se clinti şi strînse mai tare ştiuletele la piept. Băieţelul se apropie cu teamă, gata s-o ia la sănătoasa, şi luă amîndouă jumătăţile.

— Haidem, stărui fetiţa, şi păpuşii îi e frică. Se vede că-i reamintea un joc al lor, ca să-i abată atenţia de la distracţia asta.

— Nu-i păpuşă, e un ştiulete, explică scurt băieţaşul, anulînd vechiul joc de dragul celui nou. Acum mînca şi el clefăind un castravete ; fetiţa refuzase să-şi ia partea.

În sfîrşit, drăcuind de zor, şoferul a băgat caprele în ţarc şi a împins portiţa. Spumegînd de furie, kozloturul se năpusti ca turbat. Caprele se risipiră prin ţarc. Kozloturul ajunse una şi o răsturnă cu o lovitură de coarne. Căpriţa veni peste ţarc, icni, dar cît ai zice pîs fu iar în picioare şi tuleo ! Caprele alergau de-a lungul gardului, cînd împrăştiindu-se, cînd grămădindu-se iar. Kozloturul dădea iama în ele, spulberîndu-le. Caprele alergau tropotind, într-un nor de praf. Kozloturul frîna în plină goană, le urmărea un timp cu ochii lui trandafirii pentru a alege un unghi prielnic de atac şi se repezea.

— Nu le poate suferi! exclamă din nou preşedintele, ţocăind admirativ din limbă.

— Dumnealui n-o vrea decît pe crăiasa Tamara ! se auzi din norul de praf glasul şoferului,

care stătea în mijlocul ţarcului ca un matador în arenă.

— Nu zic, e o iniţiativă valoroasă, dar nu pentru clima noastră, răcni preşedintele, încercînd să acopere tropotul şi behăitul caprelor.

Kozloturul se întărîta tot mai rău, caprele se aruncau înnebunite încolo şi încoace, ba strîngîndu-se la un loc, ba răsfirîndu-se. În sfîrşit, una sări gardul şi bufni în ocolul mare. Imediat celelalte se luară după ea, dar zăpăcite de frică nu-şi calculau bine săritura, cădeau înapoi şi-şi reluau cursa ca la circ.

— Ajunge ! strigă preşedintele. Parşivul ăsta o să ne omoare caprele.

— Mînca-l-aş la parastasul cui a fost cu ideea ! replică şoferul de asemenea în abhază şi deschise portiţa cu o lovitură de picior. Caprele dădură năvală şi astupară ieşirea. Se îmbulzeau acolo behăind de groază şi suindu-se unele peste altele. Kozloturul se depărta cîţiva paşi ca să-şi ia avînt, apoi se repezea şi le îndesa cu izbituri de coarne prin deschizătura îngustă.

Şoferul abia reuşi să-l alunge. Dar încă multă vreme kozloturul se zbuciumă prin ţarc, furios ca un leu.

— Ei, acum să mergem, spuse băieţelul fetiţei. El singur i-a învins pe toţi. Porniră pe drum depănînd mărunt din picioarele lor înnegrite de soare şi praf.

— Nu le poate suferi, zise iar preşedintele pe care nedezminţita îndărătnicie a kozloturului îl încînta.

Ne-am întors cu maşina la consiliu. Şoferul a oprit la umbra nucului. În afară de agronom ne-am dat jos cu toţii. Pe cei doi moşnegi i-am găsit tot aici.

Lîngă un „GAZ" nou-nouţ stătea Vahtang Bociua. Costumul lui alb şi faţa lui rotundă, trandafirie erau de o radioasă prospeţime.

Cînd m-a văzut, mi-a venit înainte cu mîinile depărtate caraghios, de parcă s-ar fi pregătit să mă strîngă în braţe.

— S-a întors fiul rătăcitor, vesti el. La umbra secularului nuc îl întîmpină Vahtang Bociua şi căpeteniile satului Izvorul Nucului care-l însoţesc. Sărută, nemernicule, poala caftanului ! încheie el, strălucind de veselie. Tînărul care stătea alături de el îl privea cu o admiraţie nespusă.

Noroc că mi-am dat seama că s-ar putea să mi se adreseze şi în abhază. L-am apucat de mînă şi l-am tras la o parte.

— Ceva intrigi ? se bucură el.

— Ascultă, să nu laşi să se vadă că aş cunoaşte abhaza. Aşa s-a întîmplat...

— E clar. Ai venit să descoperi tainicele uneltiri ce se urzesc împotriva kozloturului. Află însă că, după ce voi fi rostit această conferinţă, la Izvorul Nucului kozloturizarea masivă va fi asigurată, se porni el ca de obicei. Apropo, kozloturizare nu sună de loc rău. Să nu foloseşti expresia înaintea mea.

— Nici o grijă, numai să-ţi ţii gura.

— Vahtang ştie să tacă, cu toate că asta îl costă destul de scump, m-a asigurat el şi ne-am apropiat de preşedinte.

— Conferinţa mea va trezi, nădăjduiesc, forţele creatoare ale colhozului dumneavoastră, chiar dacă nu va reuşi să-l trezească şi pe tovarăşul agronom, spuse Vahtang clipind şi chicotind către mine.

— Nu zic, tovarăşe Vahtang, e o iniţiativă interesantă, răspunse respectuos preşedintele.

— Ceea ce şi vreau să demonstrez, conchise Vahtang.

— Bine, dar tu ce legătură ai cu chestia asta ? Eşti doar istoric, mă mirai eu.

— Tocmai de aia ! exclamă Vahtang. Eu tratez problema sub aspect istoric.

— Nu înţeleg.

— Ascultă aici. Făcu un gest larg şi începu : Ce a fost turul, acest locuitor al munţilor, de-a lungul atîtor şi atîtor veacuri ? O victimă a vînătorilor feudali, a feciorilor de bani gata. Dar semeţul animal, ameninţat de pieire, nu s-a resemnat şi s-a refugiat tot mai sus, tot mai sus, spre crestele de neatins ale Caucazului, deşi din totdeauna inima lui tînjea spre văile noastre mănoase.

— Termină, am încercat eu să-l opresc.

— Mai departe. Vahtang se bătu uşurel peste burtă, ca şi cum s-ar fi gratulat singur pentru atîta vervă, continuînd : Dar ce a fost modesta, insignifianta noastră capră abhaziană ? Ea a fost vaca ţărănimii sărace.

Cei doi moşnegi ascultau cu respect, cu toate că se vedea limpede că nu pricep boabă. Ăla cu cîrja o lăsase încolo de gropiţă şi asculta cu mîna

pîlnie la ureche, luînd aminte cu un aer grav la Vahtang.

— Le zice, de-ţi stă mintea în loc, se minună cel cu toiagul.

— O fi dintr-ăia de vorbesc la radio, fu de părere moşul cu cîrja.

— ...Dar ea, modesta noastră capră, turuia înainte Vahtang, visa o soartă mai bună, sau, ca să vorbim fără ocol, visa să se întîlnească cu turul. Şi iată că prin iscusita strădanie a unor elemente din popor — şi ştiţi ce bogat e poporul nostru în talente ! — montanul tur se întîlneşte cu modesta, cazanieră şi fermecătoare prin însăşi modestia ei, capră abhază.

Mi-am astupat urechile.

— I-o fi zis ceva de rău, că uite cum îşi astupă urechile, presupuse bătrînul cu toiagul.

— Trebuie că-l ceartă, că nu-l doftoriceşte bine pe kozlotur, fu de părere cel cu cîrja. Eu pe kozloturii ăştia i-am împuşcat în munţi cu sutele, iar pe ăsta îl bruftuluieşte pentru unul singur...

— Fiecare cu socotelile lui, spuse în chip de concluzie moşul cu toiagul.

— ...Amănuntele intime ale acestei întîlniri constituie tema conferinţei mele, încheie Vahtang şi-şi tamponă faţa nădușită cu batista.

În momentul acela se apropiară nişte orăşeni tineri, pletoşi. Între ei şi preşedinte a început o discuţie interminabilă. Am înţeles din aceste pertractări că băieţii sînt electricieni, că nu ştiu care operaţii n-au fost prevăzute în deviz şi că ei refuză să lucreze mai departe pînă ce nu se

va modifica devizul. Preşedintele încerca să-i convingă să nu lase baltă treaba.

Iscusinţa avocăţească a preşedintelui era demnă de admiraţie. Se vorbea în trei limbi. Cu tînărul cel mai înfipt şi mai colţos preşedintele vorbea ruseşte — limba legilor. Pe potolitul şi tăcutul kahetian reuşi din capul locului să-l izoleze de ceilalţi şi aproape că vorbea şi în numele lui. Uneori se întorcea cu faţa la noi, luîndu-ne martori. Atunci Vahtang dădea din cap cu un aer important şi mormăia : „Nu se poate cu nervi, prieteni, o să văd eu la minister", sau ceva în genul ăsta.

— Ai ţinut multe conferinţe ? l-am întrebat pe Vahtang.

— Plouă cu cereri. În ultimele două luni — optzeci. Zece la unităţi patronate, restul pe bani.

— Şi ce spun oamenii ?

— Oamenii ascultă, se lămuresc, sună vag răspunsul.

— Da tu ce gîndeşti despre toată treaba asta ?

— Pe mine personal mă încîntă lînozitatea kozloturului.

— Glumeşti ?

— Kozloturul trebuie tuns, răspunse Vahtang cu o mină serioasă pe care însă un zîmbet o topi imediat. Ceea ce şi fac...

— Trebuie să plec, îl întrerupsei eu.

— Nu fi prost, îmi şopti încetişor Vahtang. După conferinţă se prevede un ospăţ. De dragul meu ăştia-s în stare să taie şi ultimul kozlotur.

— Ce, le-ai căzut aşa cu tronc ?

Vahtang se încruntă serios.

— Vezi tu, i-am promis preşedintelui că-i fac rost de îngrăşăminte şi o să mă ţin de cuvînt.

— Bine, dar ce legătură ai tu ?...

— Află, fiule, zîmbi Vahtang cu un aer protector, că în natură conexiunea e un fenomen general. Anul acesta nepotul lui Andrei Şalvovici dă examen la institut, iar subsemnatul face parte din comisia de admitere. Şi de ce, mă rog, preşedintele comitetului executiv n-ar da o mînă de ajutor unui vrednic preşedinte de colhoz ? Şi de ce, mă rog, eu să nu arăt bunăvoinţă tînărului candidat ? Toate astea în mod dezinteresat, pentru oameni.

Preşedintele i-a convins pe băieţi să reia munca, făgăduind să cheme telegrafic un inginer de la oraş să se facă dreptate.

Băieţii s-au depărtat cu nasurile în pămînt, pesemne nu prea mulţumiţi de această izbîndă înjumătăţită. Preşedintele păru deodată foarte zorit. Mi-am luat rămas bun de la toată lumea. Politicoşi, bătrînii schiţară mişcarea de a se ridica pentru a mă conduce o bucată.

— Cursa a trecut, dar te duce şoferul meu pînă la şosea, spuse preşedintele.

— Sau al meu, se oferi Vahtang.

Preşedintele l-a chemat pe şofer şi ne-am urcat amîndoi în maşină.

— Mi-e să nu scrie ăsta vreo tîmpenie împotriva noastră, îi spuse preşedintele lui Vahtang în abhază.

— N-ai nici o grijă, îl linişti Vahtang, l-am instruit eu ce să scrie şi cum să scrie.

Preşedintele se însenină.

— Mulţumesc, dragă Vahtang. Apoi către şofer : Cum ajungi la şosea, dă-i să bea cît intră în el, că la ziarişti fără asta nu merge.

— Se face, răspunse şoferul în abhază. Vahtang izbucni în rîs.

— Dezaprobaţi, tovarăşe Vahtang ? se alarmă preşedintele.

— Ba aprob sută la sută, prietene ! exclamă Vahtang, cuprinzîndu-l cu o mînă pe preşedinte, apoi se întoarse şi strigă ca să acopere zgomotul motorului : Spune-i prietenului meu Avtandil Avtandilovici că popularizarea kozloturului e în mîini bune.

Maşina porni ridicînd praful drumului. Soarele cobora spre asfinţit, dar zăpuşeala nici gînd să scadă.

Cuvintele preşedintelui „...vreo tîmpenie împotriva noastră" nu-mi dădeau pace. Ieşea că indiferent cum aş scrie, în favoarea sau împotriva lor, în ambele cazuri materialul meu va fi o tîmpenie. Mai tîrziu aveam să mă conving cu amărăciune că în general cuvintele preşedintelui nu erau prea departe de adevăr.

Am aflat de la şofer amănunte interesante despre hăituirea kozloturului. Scăpînd într-o zi din ţarc el s-a apucat să hoinărească prin plantaţii, unde îndopîndu-se cu frunzele de ceai fusese lovit de o „nebunie temporară", cum spunea Valiko. Şi într-adevăr a alergat prin sat fugărit de cîini. Au crezut chiar că turbase şi au vrut să-l împuşte, dar încet, încet s-a potolit.

Maşina ţîşni de pe drumul de ţară pe şosea şi stopă scurt în faţa unui bufet vopsit în albastru-deschis. „Să te văd cum o să mă bagi înăuntru", mă amuzam în sinea mea, ferm hotărît să-mi apăr reputaţia.

În privirea seducătorului era o candoare azurie.

— Luăm o gustărică ?

— Mulţumesc, mănînc în oraş.

— Pînă acolo-i cale lungă.

— Prefer să merg mai departe, l-am refuzat eu pe un ton cît mai delicat ; nu ştiu de ce, dar flăcăul acesta cu ochi azurii îmi devenise simpatic.

— Să nu vă închipuiţi că... spuse el, deschizînd portiera. Plătim ruseşte, fiecare pentru el.

Oricum, sînt în avantaj, mi-am spus. Eu ştiu că el vrea să mă îmbete, dar el nu ştie că eu ştiu.

— Fie, mă învoii, îmbucăm ceva la repezeală şi o iau din loc.

— Fără discuţie ! O legumă, o mîncărică de fasole, şi gata.

Valiko încuie maşina şi am intrat.

Bufetul era aproape gol. Numai într-un colţ — un grup înghesuit la două mese puse cap la cap. Păreau destul de avansaţi : am numărat pe jos vreo jumătate de duzină de sticle goale ce aminteau de nişte tuburi de obuze trase. În tot grupul — o singură femeie — o nordică blondă, îmbrăcată într-o rochiţă fără mîneci şi adînc răscroită. Îşi tot admira decolteul bronzat care părea că o ridică în propriii ei ochi.

Valiko a ales o masă în colţul opus. Asta mi-a plăcut. Lîngă o fereastră tăifăsuiau în surdină două chelneriţe. Ca să se apropie de ele, Valiko făcu un ocol, strecurîndu-se cu băgare de seamă printre mese. Am înţeles că nu vrea să fie văzut de grupul de dincolo. Chelneriţele l-au întîmpinat cu un zîmbet prietenos, mai ales cea mai tinerică. Valiko le-a dat bună ziua şi a început să le povestească ceva, aplecîndu-se spre cea tinerică. Obrăjorul ei se înroşea din ce în ce mai mult şi, tot ascultîndu-l, făcea din cînd în cînd un gest de respingere care putea să însemne „Fugi mă", „Lasă, te rog" sau „Ştii că eşti bine !"

Băieţi ca şoferul au întotdeauna ceva de povestit unei chelneriţe, m-am gîndit, dar înţelegînd după expresia ce apăruse pe chipul fetei că acum primeşte comanda, m-am pus în gardă. Ea se uită în direcţia mea şi deodată m-am pomenit strigînd :

— Nu cumva să ceri şi vin !

Valiko îşi depărtă braţele cu un aer jignit.

— Se poate ?

Acest mic schimb de cuvinte atrase atenţia celorlalţi şi de dincolo cineva strigă :

— Ei, Valiko, hai la noi !

— Nu pot, dragă, răspunse Valiko cu mîna la inimă.

— Numai o clipă, ce mai...

— Scuzele mele la toată lumea şi prea frumoasei doamne separat, dar zău nu pot, rosti Valiko retrăgîndu-se politicos cu spatele.

Peste cîteva minute pe masa noastră apăru o farfurie uriaşă cu ceapă verde, fragedă, prin care

ridichile de un roşu-aprins păreau mici sălbăticiuni pitite acolo. Apoi chelneriţa mai aduse două porţii de *lobio* — mîncare de fasole special preparată — şi pîine.

— Nu uita sticla de Borjomi, Lidocika, îi aduse aminte Valiko. Auzind că ceruse apă minerală, m-am liniştit. Am simţit deodată o foame de lup şi am tăbărît pe *lobio*. Era rece şi pipărată foc.

Mîncam *lobio,* ceapă şi ridichi. Cînd fărîmam în dinţi ceapă, ca în semn de împotrivire, ţîşnea un jet minuscul şi aromat de sevă.

Cînd, deodată, mă pomenesc cu ospătara că pune pe masă o sticlă de vin şi una cu apă minerală.

— Nu există, am protestat categoric, punînd vinul înapoi pe tavă.

— Ferească Dumnezeu să faci una ca asta, şuşoti Valiko, pironindu-mă cu ochii lui limpezi, acum înspăimîntaţi.

— Dar ce-am făcut ?

— Ei au trimis-o, făcu ospătara, sucindu-şi ochii spre mesele de dincolo.

Ne uitarăm şi noi într-acolo şi întîlnirăm privirea tînărului, care îl poftise adineauri pe Valiko. Ne privea cu un zîmbet prietenos şi mîndru. Valiko mulţumi cu o mică plecăciune, apoi clătină din cap a dojană. Cu o demnă modestie, tînărul lăsă ochii în jos.

Chelneriţa se depărtă cu tava goală.

— Nu beau, declarai eu.

— Nu ne obligă nimeni să bem. Lasă să stea. Ne-am văzut mai departe de mîncare. Nu ştiu cum, dar sticla asta cu vin parcă mă sîcîia.

Valiko luă cealaltă sticlă şi întrebă cuminte :

— Dar apă minerală se poate ?

— Apă minerală da, încuviinţai eu, simţindu-mă groaznic de pedant.

Băurăm cîte un pahar cu apă minerală şi ne-am apucat iar de *lobio*.

— E foarte iute, remarcă Valiko, trăgînd zgomotos aer pe gură.

— Da, îi dădui eu dreptate. Într-adevăr, mîncarea ardea, nu alta.

— Ar fi interesant de ştiut de ce în Rusia ardeiul nu-i atît de apreciat, reluă Valiko pe un ton de discuţie abstractă şi întinse mîna spre sticla cu vin. Poate din cauza climei ?

— Poate, făcui eu, privindu-l în ochi.

— Nu-i obligator să bem, dar nici să stea acolo, spuse Valiko turnîndu-ne la fiecare.

Din pahare venea un parfum delicat de Isabella. Vinul era roşu ca bulionul. Valiko se şterse pe mîini cu un şervețel şi, terminînd de mestecat o ridiche, întinse mîna spre paharul lui.

— Nu e musai să bei, gustă numai, spuse el, privindu-mă cu ochii lui limpezi.

— Nu vreau, am refuzat eu, simţindu-mă al naibii de caraghios.

— Să dezgrop bătrînele oase ale părintelui meu şi să le arunc la nişte javre împuţite dacă n-o să ridici paharul ! izbucni el fără veste şi amuţi. Oroarea cumplitului blasfem îi îngheţă albastrul imens al ochilor. Jurămîntul ancestral spus cu atîta năprăsnicie mă năucise.

7 — 1499

— Oasele tatei, la javre împuţite, repetă el pe scurt şi-şi plecă resemnat fruntea. M-am înfricoşat.

Nu-i nimic, mi-am spus, doar n-o să ne îmbătăm amîndoi dintr-o sticlă. Mai ales că eu ştiam că el vrea să mă îmbete, iar el nu ştia că eu ştiu.

Goleam ultimul pahar. Simţeam că-mi controlez perfect vorbele şi gesturile, că pe mine era imposibil să mă ducă cineva de nas şi, la urma urmei, Valiko era o bomboană de băiat şi că, în general, totul era în ordine.

Chelneriţa aduse două porţii de frigărui ce sfîrîiau în ţepuşe.

— Du-le din partea noastră o sticlă de vin şi o ciocolată pentru doamna, îi spuse Valiko scoţînd tacticos de pe frigare, cu tabieturi de gurmand provincial, bucăţelele sfîrîitoare de carne lipite de fier ca nişte ventuze.

„Datină de fîrtat", îmi trecu prin gînd şi mă luă gura pe dinainte :

— Două sticle şi două pacheţele de ciocolată...

— Oaspetele a grăit : două sticle, confirmă ceremonios Valiko şi fata plecă să ne îndeplinească porunca.

Peste cîteva minute fu rîndul tînărului de la masa cealaltă să dea din cap dojenitor, în timp ce Valiko lăsa ochii în jos cu o demnă modestie. Pe urmă tînărul ne trimise două sticle de vin şi Valiko clătină din cap, ba-l şi ameninţă cu degetul, la care tînărul îşi plecă fruntea şi mai demn, şi mai modest.

Pe urmă am închinat de cîteva ori în picioare pentru noii noştri prieteni, pentru venerabilii lor părinţi, pentru încîntătoarea reprezentantă a marelui popor. Din spate, lumina soarelui la scăpătat îi învăpăia părul, iar în întîmpinarea razelor solare se revărsa un şuvoi de complimente inundîndu-i chipul, gîtul şi mai ales umerii goi.

— Să bem pentru kozlotur, îmi propuse Valiko cu un ciudat aer de complicitate, după epuizarea schimbului de toasturi.

— Să bem, primii eu şi ciocnirăm.

— E o iniţiativă interesantă, am putea zice, rosti Valiko cu un început de zîmbet ascuns, al cărui înţeles nu-l prindeam.

— Dă Doamne, să fie.

— Am auzit că se face şi în Rusia, urmă el.

— Cîte puţin se face şi acolo.

— Are o importanţă de stat, remarcă Valiko. Ochii lui albaştri erau acum plini de ascunzişuri.

— Are, confirmai eu.

— Interesant, ce spun duşmanii despre kozlotur ? mă întrebă hodoronc-tronc.

— Pare-se că deocamdată nimic.

— Deocamdată ! tărăgănă el pe un ton semnificativ. Chestia asta cu kozloturul nu e de loc simplă.

— La început nimic nu e simplu, răspunsei eu, străduindu-mă să înţeleg unde bate.

— Nu în sensul ăsta, spuse el şi, învăluindu-mă brusc în lumina albastră a ochilor lui, adăugă pe nerăsuflate : Bem separat pentru coarne ?

— Bem.

Ciocnirăm.

Din senin Valiko se posomorî şi se apucă să mestece frigăruile.

— Ştii, am un copil, o fetiţă, mă informă el într-un tîrziu, ridicînd spre mine o privire îndurerată. Trei anişori !

— Cea mai frumoasă vîrstă, trîntii eu prima replică ce-mi trecu prin minte, străduindu-mă să susţin acest început de discuţie familială.

— Fetiţă, fetiţă, da-nţelege tot, exclamă el şi mai amărît.

— E ceva foarte rar. Află, băiatule, că ai avut mare noroc.

— Da, admise el, pentru ea mă zbat. Dar să nu-ţi închipui că mă văicăresc. Aş ! Mă zbat cu cea mai dragă inimă.

— Pricep, îl asigurai eu, deşi nu pricepeam o iotă.

— Ba nu pricepi, îşi dădu seama Valiko.

— De ce ? protestai şi observai deodată că ochii lui limpezi devin sticloşi.

— Să ajung să-l fierb pe pruncul acesta nevinovat în ceaunul de mămăliguţă...

— Încetează ! ţipai eu.

— În ceaun, urmă el neînduplecat, să-i sfîşii carnea cu mîinile mele şi s-o mănînc, dacă n-o să-mi spui la ce foloseşte kozloturul, cu toate că ştiu şi singur ! izbucni el cu teribila agitaţie a unui căutător de adevăr osîndit multă vreme la tăcere.

— Cum la ce ? Carne, lînă, bîiguii eu.

— Gogoşi ! Din coarnele lui se extrag atomi, asta e ! exclamă cu convingere Valiko.

— Atomi ?!

— Că se extrage, e sigur, dar cum ? Uite, vezi, asta încă nu ştiu. În colţul gurii i se piti din nou zîmbetul unuia care ştie mai multe decît spune.

L-am privit adînc în ochii lui buni, albaştri, în care se vedea o ignoranţă totală şi am înţeles că mi-ar fi fost imposibil să-i scot ideea asta din cap.

— Jur pe mormîntul bunicului meu că nici n-am auzit de aşa ceva ! exclamai eu.

— Care va să zică, nu vă spune nici vouă, se miră Valiko, dar îl mira nu că nu ni se spune, ci că misterul era şi mai adînc decît îşi închipuise.

Ieşirăm din local. Deasupra noastră bolta întunecată a cerului, semănat cu stele, se legăna într-una, cînd apropiindu-se, cînd depărtîndu-se. Dar şi atunci cînd se depărta, părea mult mai apropiată ca de obicei. Pe cer se aprindeau şi clipeau stele necunoscute. Şi în capul meu scăpărau şi licăreau gînduri nemaipomenite, necunoscute. Mi-am spus că poate, dimpotrivă, ne apropiasem noi de cer după chefuleţul ăsta. Chiar deasupra capului clipea sîcîitor nu ştiu ce constelaţie. Deodată mi s-a părut că aceste puncte luminoase alcătuiesc o imagine familiară. Capul kozloturului ! mă bucurai eu, numai că un ochi e mic de tot, de parcă ar fi fost chior, în schimb celălalt, mai mare şi clipeşte tot timpul.

— Zodia Kozloturului, spusei.

— Unde ? vru să vadă şi Valiko.

— Uite ! îi petrecui un braţ pe după umeri şi-i arătai constelaţia.

— Cum, au şi rebotezat-o? se miră Valiko.
— Exact, afirmai eu cu ochii la cer. Era leit capul kozloturului, dar nu puteam pricepe de ce o fi clipind într-una.
— Dacă ceva n-a fost în regulă, te rog să mă ierţi, spuse la despărţire Valiko.
— Ba eu trebuie să-ţi cer iertare.
— Dacă vrei să vezi cum doarme kozloturul, hai cu mine, propuse Valiko.
— Nu se poate, sînt în misiune urgentă.
— Atunci, dacă nu te superi, eu plec să apuc filmul.
Ne-am îmbrăţişat ca nişte fraţi întru kozlotur.
— Aşteaptă autobuzul de Zugdidi, mă mai sfătui Valiko, suindu-se la volan.
Nu ştiu de ce, dar speram că n-o să poată porni motorul şi-o să mai întîrzie. Dar motorul s-a pus imediat în funcţiune. Valiko mai apucă să-mi strige :
— Să nu te sui într-alt autobuz, aşteaptă cursa de Zugdidi!
După cîteva minute zgomotul motorului se pierdu în noapte. Stelele, singurătatea, o noapte caldă de vară...
De cealaltă parte a şoselei se desluşea, întunecat, parcul, iar mai departe era marea — prin perdeaua frunzişului se auzea ritmul înăbuşit al valurilor rostogolite pe ţărm.
Mi-a venit cheful să stau pe malul mării. M-am sculat şi am trecut şoseaua. Nu că aş fi uitat că trebuia să aştept autobuzul, dar de ce adică să nu-l fi aşteptat pe plajă?! Mergeam pe o alee

mărginită de umbrele negre ale chiparoşilor şi de nălucile alburii ale eucalipţilor. Dinspre mare venea o răcoare plăcută, frunzele de eucalipt se loveau uşor, ca o părere. Din cînd în cînd mă uitam la cer. Zodia Kozloturului era pironită în acelaşi loc.
Nu eram beat atîta încît să nu mai ştiu ce fac, dar eram destul de beat ca să-mi închipui că sînt totuşi treaz.
Pe o bancă, chiar lîngă apă, şedeau doi. M-am dus întins la ei. Fără o vorbă au întors spre mine feţele lor albăstrii.
— Loc, i-am spus tînărului şi, fără să aştept să mă poftească, m-am trîntit între ei. Fata rîse, dar nu cu răutate.
— Nu vă fie frică, urmai eu paşnic, vreau numai să vă arăt ceva.
— De unde ai mai scos că ni-e frică, îmi întoarse vorba tînărul pe un ton, după părerea mea, şovăitor. Nu l-am luat în seamă.
— Uitaţi-vă sus, i-am spus eu fetei, cît se poate de liniştit. Ce vedeţi?
Fata se uită la cer, pe urmă la mine, întrebîndu-se probabil dacă sînt beţiv sau nebun, apoi răspunse pe un ton exagerat de firesc :
— Stele.
— Nu, uitaţi-vă într-acolo, insistai eu răbdător şi am luat-o uşurel de umăr ca să-i îndrept privirea spre Zodia Kozloturului.
— Să mergem, că se închide, mormăi tînărul dorind să evite dezastrul.

M-am întors cu faţa la el şi l-am întrebat politicos, felicitîndu-mă în gînd pentru bunele mele maniere :

— Ce se închide, dacă nu vă supăraţi ?

Simţeam că se teme de mine şi asta-mi plăcea.

— Bazturul.

Cuvîntul acesta este forma prescurtată de la „baza turistică". Baztur-kozlotur ! Am bănuit că această consonanţă dintre baztur şi Zodia Kozloturului ascunde un înţeles diabolic.

— Aş fi curios să ştiu de ce aţi pomenit tocmai acum de baztur ? l-am luat în primire puţin mai tare decît se cuvine. Tînărul tăcea. M-am uitat la fată. Se zgribulise şi se înfăşurase într-o jacheţică de lînă, ca şi cum ar fi stat lîngă un sloi de gheaţă.

Am ridicat ochii. Botul kozloturului, schiţat de punctele strălucitoare, se legăna pe cer apropiindu-se şi îndepărtîndu-se. Ochiul cel mare clipea în răstimpuri. Ştiam că clipitul ăsta trebuia să aibă şi el un tîlc, dar nu izbuteam să-l dibuiesc.

— Kozloturismul căleşte organismul, am decretat.

— Nu vă supăraţi, putem pleca ? murmură fata.

— Duceţi-vă, încuviinţai eu calm, lăsîndu-i totuşi să înţeleagă că m-au dezamăgit.

Au dispărut, de parcă i-ar fi înghiţit pămîntul. Iar eu am închis ochii şi mi-am pus creierii la bătaie ca să ghicesc de ce clipeşte kozloturul. Zgomotul ritmic al valurilor însoţit de o răcoare plăcută mă adormea pentru o clipă, pe urmă tot el mă trezea din toropeală, întocmai ca un colţ

de stîncă ieşit din spuma mării cînd valurile se retrag.

La un moment dat, am deschis brusc ochii şi am văzut în faţa mea doi miliţieni.

— Actele, vă rog, spuse unul din ei.

Mi-am scos maşinal buletinul, i l-am dat şi pleoapele îmi căzură. Cînd am făcut iar ochi am fost foarte mirat revăzîndu-i pe cei doi miliţieni : aveam impresia că trecuse ceva timp.

— Aici dormitul e interzis, spuse unul din ei, restituindu-mi buletinul.

— Aştept autobuzul de Zugdidi, răspunsei eu închizînd iarăşi ochii, sau mai precis nemaiputîndu-i ţine deschişi.

Răspunsul meu păru să-i amuze pe miliţieni.

— Dar matale ştii cît e ceasul ?

Cum auzii aceste cuvinte am simţit o răceală neplăcută la încheietura mîinii stîngi, şi am ştiut că ceva nu era în regulă. Am ridicat-o zvîcnit : ceasul, ia-l de unde nu-i.

— Ceasul ! am strigat eu, sărind ca ars. Mi-au furat ceasul !

M-am dezmeticit de-a binelea. Era dimineaţă. Dinspre munţi bătea un vînt jilav, marea mugea furioasă. Pe mal, chiar în faţa noastră, un cetăţean în vîrstă venit la odihnă făcea gimnastică de înviorare. Îndoindu-şi cu o încetineală exasperantă picioarele lungi şi subţiri, se lăsă pe vine. Executase mişcarea cu atîta trudă, încît te întrebai cu îngrijorare dacă va reuşi să se scoale. Dar după ce se odihni o vreme în poziţia ghemuit, moşul se ridică clătinîndu-se, la fel de încet, şi încremeni cu braţele întinse, pentru a-şi

recăpăta echilibrul, ori pîndind vreun semn care să-i arate efectele exerciţiului asupra organismului.

Cîteşitrei urmăream cu răsuflarea tăiată evoluţiile bătrînului. În sfîrşit, liniştindu-se în privinţa lui, unul din miliţieni se interesă :

— Ce ceas, „Pobeda" ?

— „Doxa", făcui eu cu amărăciune şi mîndru de valoarea pagubei. Marcă elveţiană.

— Cu cine aţi fost ? întrebă celălalt miliţian.

— Cu nimeni, răspunsei eu pentru orice eventualitate.

— Hai la secţie, să întocmim procesul-verbal, reluă cel cu buletinul. Dacă se găseşte, vă anunţăm.

— Hai.

Şi ne-am dus.

Îmi părea foarte rău de ceas. Ţineam la el ca la o fiinţă vie. Mi-l dăruise un unchi de al meu la terminarea şcolii. Cît îl purtasem n-am avut nici un necaz cu el. Era un ceas *waterproof*, antimagnetic, antişoc, cu geam incasabil şi cu cadran negru, fosforescent, ca un mic cer de noapte. Cînd eram student la cămin, mi se întîmplase de cîteva ori să-l uit la spălător şi de fiecare dată mi l-a adus femeia de serviciu sau vreun coleg şi de aceea încolţise în mine convingerea secretă că, în afară de virtuţile ştiute, ceasul meu mai avea şi pe aceea de a nu se pierde niciodată.

— Aveţi factură la el ?

— Da de unde ? L-a adus un unchi de-al meu din război.

— Dar numărul îl ţineţi minte ?

— Nu, dar dacă-l văd îl recunosc şi aşa.

Am străbătut de-a curmezişul parcul şi am ieşit pe o stradă liniştită. De-a lungul ei, ca în tot orăşelul, se înşirau nişte case şubrede şi joase, cocoţate pe piloni înalţi şi subţiri. Construirea unor asemenea case era ocupaţia de căpetenie a localnicilor. Dar cum construiau o casă, o şi vindeau sau o schimbau pentru nişte avantaje pe care nici dracul nu le-ar fi putut pricepe, căci ce mi-e un coteţ, ce mi-e altul ! Şi interesant era că aproape nici nu apucau să stea în casele alea, pentru că şase luni din an erau închiriate vilegiaturiştilor ca să strîngă bani şi să trîntească o casă şi mai rahitică, pe picioroange şi mai lungi. În orăşelul acela cuvintele „îşi face o casă" hotărau cît face un om.

„Îşi face o casă" însemna că acela era cinstit, vrednic, onorabil. „Îşi face o casă" însemna că omul avea o ocupaţie serioasă — asta indiferent, în afara serviciului — că a prins rădăcini şi deci, la o adică, n-o să spele putina. Iar de vreme ce-i om de încredere, îl poţi chema la nuntă, la parastas, poţi să-ţi dai fata după el, sau, dimpotrivă, te poţi însura cu fata lui şi că în general era un om cu care poţi să ai de-a face.

O spun nu pentru că mi s-a furat acolo ceasul. Auzisem de-asta încă dinainte. Dar să ştiţi, toate acestea ei nu le făceau din lăcomie. Casa, sau mai precis construirea ei, era un fel de simbol. Şi dacă s-ar conveni că, uite, de acum înainte oamenii vor fi preţuiţi, să zicem, după cîţi păuni au crescut, ei toţi s-ar apuca să crească

păuni, să facă schimb de păuni, căutîndu-i la coadă și lăudîndu-se cu dimensiunile ouălor de păuniță. Ambiția afirmării acceptă cele mai surprinzătoare simboluri dacă sînt dovezi îndeajuns de grăitoare și au la spate stocul de aur al energiei consumate.

Portița se deschise cu un scîrțîit și iată-ne în curtea mică și înverzită a secției de miliție. Iarba deasă, înaltă și cîrlionțată arăta o îngrijire drăgăstoasă. În mijloc, la umbra îmbietoare a unui dud rămuros — bănci și o masă cu picioarele bătute în pămînt pentru table sau domino. De-a lungul gărduleţului de lemn — un șir de meri tineri, încărcați de fructe. De cînd sînt n-am mai pomenit o secție de miliție cu o curticică atît de primitoare. Parcă vedeam cum toamna, aici, comandantul secției, înconjurat de infractori pocăiți, face dulceață.

O potecă bine bătătorită ducea spre birouri. În încăperea unde am intrat, îndărătul unui grilaj de lemn, ședea un milițian, iar lîngă ușă, pe o bancă lungă, un băiat și o fată. Fata semăna cu cea de aseară, numai că nu avea jachetă. Am privit-o iscoditor, drept în ochi.

Unul din milițienii mei a ieșit nu știu unde, iar celălalt s-a așezat pe bancă și mi-a spus :

— Scrieți declarația.

Pe urmă se uită cercetător la tînăra pereche și aruncă o privire întrebătoare milițianului de după grilaj.

— Umblă fără acte, explică plictisit acela.

Fata întoarse capul spre ușă. Să știi că-i aia de aseară !

— Ce-ați făcut cu jacheta ? am întrebat-o eu pe neașteptate făcînd pe detectivul din romane.

— Ce mai e și asta ? ! mă sfidă fata și, după ce mă măsură semeață, își întoarse iar capul spre ușă. Tînărul însă păru cam speriat.

— Vă rog să mă scuzați, bîiguii, v-am confundat.

După glas nu era ea. Nu prea am memoria fizionomiilor, în schimb glasurile le rețin perfect. M-am apropiat de grilaj și mi-am scos carnetul, gîndindu-mă cum să scriu declarația aia.

— Pe asta nu se poate, îmi spuse milițianul dinapoia grilajului și-mi întinse o coală albă.

Am înțeles că pierdusem și ultimul prilej de a mai folosi carnetul și m-am resemnat.

— Dați-ne drumul, tovarășe milițian. Ce mare lucru, zău așa ? se milogi tînărul.

— Cînd vine tovarășul căpitan se rezolvă, răspunse cu glas senin, împăciuitor, milițianul dinapoia grilajului. Tînărul tăcu. Prin ferestrele deschise se auzeau hîrșîitul unui tîrn de măturător și ciripit de păsări.

— Cît o să mai stăm ! izbucni fata. Așteptăm de o oră jumate.

— Vă rog să vorbiți frumos, spuse milițianul fără să ridice tonul sau să-și schimbe poziția ; așa cum ședea la măsuța lui, cu obrazul rezemat în pumn, ziceai că-i cuprins de o mare tristețe, deși îi era pur și simplu somn. Tovarășul

căpitan face rondul. Se gîndi o clipă şi reluă: Sînt cazuri de viol, iar dumneavoastră umblaţi fără acte, aşa că...

— Nu vorbiţi prostii, îl întrerupse sever fata.

— Învăţată, învăţată, dar bună-cuviinţă ioc, constată cu melancolie miliţianul.

Terminasem de scris declaraţia. Mi-a făcut semn din ochi s-o pun pe masă.

În momentul acela în spatele grilajului se deschise o uşă şi intră un bărbat înalt, voinic. Se zgribulea ca de frig şi-şi tot freca obrajii.

— Iată-l şi pe tovarăşul căpitan, se bucură miliţianul de după grilaj şi sări sprinten în picioare să-i facă loc.

— Mă mir că n-am auzit maşina, spuse cu îndrăzneală fata şi întoarse din nou ochii spre uşă.

— Ce-i cu ei? întrebă căpitanul, aşezîndu-se şi uitîndu-se încruntat la fată.

— N-aveau acte, raportă clar şi răspicat miliţianul de după grilaj. Pe la orele patru, pe ţărm. Dumneaiei zicea că nu vrea s-o scoale pe gazdă, iar cavalerul domiciliază în celălalt capăt al oraşului.

— Tovarăşe căpitan... începu tînărul, dar căpitanul nu-l lăsă să continue.

— Tu du-te după buletin, iar pe domnişoara ne-o laşi garanţie.

— Bine, dar încă nu merg maşinile...

— Nu-i nimic, eşti tînăr, dai o fugă. Apoi se uită întrebător la mine.

— Aveţi aici declaraţia, tovarăşe căpitan. Miliţianul care venise cu mine aştepta în picioare cu un aer brav, gata să aducă completările necesare.

— Nu fi îngrijorată, mă întorc într-un suflet, şopti tînărul fetei şi ieşi repede. Fata nu răspunse nimic.

Prin ferestrele deschise hîrşîitul ritmic al tîrnului se auzea tot mai aproape, iar ciripitul se înteţise. Căpitanul citea declaraţia. Buzele i se mişcau abia perceptibil. În sfîrşit ridică capul.

— Aveţi acte?

— Mi l-a adus un unchi de-al meu de pe front.

— Ce legătură are unchiul? se strîmbă cu ciudă căpitanul. Întreb de actele dumneavoastră.

— Aha! mă dumirii şi-i întinsei buletinul.

— A fost găsit dormind pe malul mării, interveni miliţianul care m-a adus. Cînd l-am trezit, ne-a declarat că i s-a furat ceasul.

— Ciudat, făcu căpitanul măsurîndu-mă curios. Aţi scris aici că aşteptaţi autobuzul de Zugdidi, iar tovarăşii v-au găsit dormind pe mal. S-au poate credeaţi că autobuzul o să iasă din mare?

Cei doi miliţieni rîseră reţinut.

— Cursa de Zugdidi trece pe la orele douăzeci şi trei, iar cînd l-am trezit era şase dimineaţa, observă acela care m-a adus, observaţie care păru să deschidă perspicacităţii căpitanului noi portiţe.

— Poate că aţi aşteptat cursa de retur?

Simţeam că omul se căzneşte să-şi explice într-un fel purtarea mea.

— Da, cursa de retur, am răspuns eu ca să-i fac pe plac.

— Atunci se schimbă situaţia, exclamă el, înapoindu-mi buletinul. Unde lucraţi ?

— La ziarul *Subtropicul Roşu*, răspunsei eu întinzînd mîna după buletin.

— Atunci de ce nu v-aţi oprit la hotel ? se miră el şi se apucă din nou să cerceteze actul meu de identitate. Iar nu-i bine, se posomorî căpitanul ţocăind mustrător din limbă. Ce-o să-i spun lui Avtandil Avtandilovici ?

„Uf, gîndii eu, aici toţi se cunosc între ei."

— Pentru ce să-i spuneţi ? Atîta mi-ar mai lipsi să afle şeful istoria cu ceasul. O să înceapă întrebările, insinuările şi, în general, ghinioniştii nu sînt bine văzuţi.

— Iar nu-i bine, repetă căpitanul pe gînduri. Aţi venit în oraşul nostru şi v-a dispărut ceasul... Ce-o să creadă despre asta Avtandil Avtandilovici ?...

— Ştiţi, mi se pare că l-am lăsat la Izvorul Nucului.

Căpitanul avu o tresărire.

— La Izvorul Nucului ?

— Da, am fost acolo ca să mă documentez în problema kozloturilor.

— Ştiu, e o iniţiativă interesantă, observă căpitanul numai urechi.

— Am impresia că mi-am lăsat ceasul acolo.

— Să le dăm chiar acum un telefon, se însufleţi căpitanul punînd mîna pe receptor.

— Nu trebuie ! strigai eu, făcînd un pas spre el.

Căpitanul bătu amuzat din palme şi un zîmbet poznaş de complicitate îi însenină chipul.

— Acu pricep totul ! V-au oferit un ospăţ.

— Chiar aşa... îi ţinui eu isonul.

— Fiindcă veni vorba, tot într-acolo a trecut cu maşina Vahtang Bociua, găsi de cuviinţă să-şi informeze superiorul miliţianul care m-a adus.

— Care va să zică, vi s-a oferit un ospăt, îşi dezvoltă ipoteza căpitanul, iar la ospăţ dumneavoastră aţi făcut cuiva cadou ceasul şi în schimb aţi primit în dar o tabacheră, încheie el privindu-mă triumfător.

— Ce tabacheră ? mă mirai eu, nesesizînd încă rostul acestui raţionament.

— De argint, răspunse căpitanul cu seninătate.

— Nu, l-am dat aşa.

— Aşa nu există, mă contrazise căpitanul cu blîndeţe. Atunci, vi s-a promis un dar. Dar de ce staţi în picioare, luaţi loc, adăugă el, scoţînd din buzunar un pachet de „Kazbek". O ţigară ?

— Mulţumesc. Căpitanul îmi dădu un foc.

De cum îl văzu pe şef că-şi aprinde o ţigară, miliţianul ieşi pe uşa din spatele grilajului. Celălalt continua să stea în picioare, dar se rezemase de pervaz, aşa, ca să nu se observe.

— Anul trecut am fost în Svanetia, începu să povestească căpitanul trimiţînd în tavan o dîră

de fum. Comandantul secției de acolo mi-a făcut o primire pe cinste. S-a mîncat, s-a băut, apoi mă pomenesc că-mi dă cadou un cerb. Ce-mi trebuia mie cerb? Dacă nu-l luam, îl jigneam de moarte. Am primit darul și, la rîndul meu, i-am promis două lăzi cu cartușe pentru secția lor de miliție. Cum m-am întors, le-am și expediat.

— Și ați luat cerbul?

— Cum să nu? L-am ținut o săptămînă acasă, apoi băiatul meu l-a dus la ei la școală, zicea că-l face acolo kozlotur. N-aveți decît, zic, că la oraș n-ai cum să ții un cerb.

Căpitanul sorbi cu sete din țigară. Fața lui rotundă exprima liniște și pace. Eram bucuros că uitase de ceas. Mi-ar fi fost neplăcut ca pățania mea să ajungă la urechile redactorului-șef.

— La Svanetia se mănîncă bine, reluă căpitanul firul amintirilor, numai *araki* ăsta al lor îți strică toată plăcerea. Se uită la mine și se strîmbă. Scîrboasă băutură, deși, adăugă împăciuitor, e chestie de obișnuință.

— Așa-i, încuviințai eu.

— În schimb, la Izvorul Nucului au un vinișor de Isabella, parcă-i sînge de vultur.

Las'că nici al vostru nu-i de lepădat, gîndii eu.

Căpitanul rîse ușurel și mă întrebă:

— Dar pe agronomul adormit l-ați văzut?

— Cum să nu. Chiar, ce are de doarme mereu?

— E o figură, făcu haz căpitanul. Moțăiala asta e o boală, dar așa adormit cum îl vezi e ăl mai bun specialist în ceai din raion.

— E adevărat, au niște plantații de ți-e mai mare dragul, spusei, revăzînd-o în minte, aplecată deasupra tufelor verzi, pe Gogola.

— Anul trecut s-a întîmplat la ei în colhoz un caz: s-a furat safeul.

— Safeul?

— Exact. M-am deplasat personal la fața locului. De furat, l-au furat, dar n-au reușit să-l deschidă. Și știți cine ne-a ajutat să-l găsim? Agronomul adormit. Are un cap... Și fiindcă vorbeam de Isabella, urmă căpitanul nevrînd să se depărteze de ce-l interesa mai mult, să știți că vinișorul ăsta e foarte amăgitor. Se lasă băut ca limonada și abia pe urmă se simte.

Se uită la mine, pe urmă la fată și-i spuse:

— Puteți pleca, dar să nu vă mai plimbați la ore atît de tîrzii.

— Vreau să-l aștept, răspunse fata și-și întoarse demnă capul spre ușă.

— Așteptați în curte, o pofti căpitanul, acolo cîntă păsărelele. Adăugă sever: Feriți-vă de cunoștințe întîmplătoare. Și acum puteți pleca.

Fata ieși fără o vorbă. Căpitanul spuse, arătînd din cap spre ușa pe care dispăruse fata:

— Se supără că luăm măsuri preventive, dar să le vezi cum vin cu sufletul la gură și se vaită: „M-a violat! M-a jefuit!" Cum îl cheamă? Habar n-are. Unde domiciliază? Nu știe. Ce-ai căutat cu el? Tace. Căpitanul mă privi cu un aer jignit.

— Tinerețe necoaptă.

— Păi, asta zic şi eu.

În curtea miliţiei păsările cîntau pe întrecute. Acum hîrşîitul tîrnului se auzea chiar la poartă.

— Kostea, se întoarse căpitanul spre miliţian, stropeşte curtea şi trotuarul pînă nu dă căldura.

— Am înţeles, tovarăşe căpitan, răspunse miliţianul şi dădu să iasă. Căpitanul îl opri în uşă.

— Mîine te duci la circ.

— Am înţeles, tovarăşe căpitan, exclamă vesel miliţianul şi ieşi.

— Ce fel de circ ? Mi-am dat seama că întrebarea era cel puţin deplasată, fiind vorba, probabil, de un termen convenţional, dar mă luase gura pe dinainte. Însă căpitanul îmi răspunse cît se poate de firesc :

— A venit un circ la noi, şi care se evidenţiază e trimis să facă acolo de gardă.

— Aha, mă lămurii.

— Tovarăşul care a ieşit adineauri e conştiincios şi cu scaun la cap : n-are decît douăzeci şi trei de ani, dar a şi început să-şi facă o casă.

— Ei, o s-o iau şi eu din loc.

— Unde vă grăbiţi ? mă opri căpitanul şi se uită la ceas. Mai aveţi exact o oră şi patruzeci şi trei de minute pînă la autobuz.

M-am aşezat.

— Dar ştiţi care e gustarea ideală la vinul de Isabella ? mă iscodi căpitanul cu o viclenie bonomă.

— Frigăruile.

— S-avem iertare, tovarăşe dragă, se aprinse căpitanul ieşind dinapoia grilajului, fericit că are

de-a face cu un profan şi că trebuia să ducă o serioasă muncă de lămurire. La Isabella merge carne fiartă cu *adjika* [1]. Mai ales partea de la spate, căreia i se zice file, îmi explică el ducînd mîna la ceafă. Dar nici cu pulpă nu-i rău, adăugă el după un moment de gîndire, ca unul care doreşte să fie drept şi vrea să arate că are vederi destul de largi în această problemă. Carnea cu *adjika* provoacă sete, continuă să mă iniţieze căpitanul şi se opri drept în faţa mea. Tu n-ai mai vrea să bei, dar organismul cere băutură ! încheie, cu un gest de plăcută resemnare, adică, dacă organismul cere, n-are rost să te opui. Îşi reluă plimbarea prin încăpere, apoi se opri brusc şi mă avertiză ca de o mare primejdie : Dar vinului alb nu-i place carnea.

— Dar ce-i place vinului alb ? m-am speriat eu.

— Vinului alb să-i dai peşte. Stavrid, începu el să enumere îndoind cîte un deget, barbun, chefal sau păstrăv — peşte de munte. Fiuu ! fluieră de plăcere căpitanul. Iar la peşte pui sos de corcoduşe şi ceva verdeaţă ! Îşi roti privirea scîrbită peste celelalte gustări imaginare şi le respinse cu o mişcare energică.

Am mai tăifăsuit un timp cu căpitanul şi, încredinţîndu-mă că gîndurile îi sînt destul de departe de ceasul meu, mi-am luat ziua bună dînd să plec. M-a întors însă din drum.

[1] *Adjika* — verdeaţă cu care se prepară o garnitură picantă.

— Luaţi-vă declaraţia.

Observînd pesemne că revenirea la această temă nu mă încîntă, adăugă :

— Fiţi fără grijă, cînd e vorba de daruri, se consideră că e un obicei local.

După această scurtă consultaţie juridică am plecat de-a binelea.

Curticica udată strălucea în razele încă blînde ale soarelui de dimineaţă. Cu un aer preocupat miliţianul stropea un măr tînăr cu furtunul. Cînd jetul nimerea pe ele, frunzele foşneau recunoscătoare şi tremurau vioaie proiectînd o pulbere lichidă, irizată. Sub dud, cu ochii spre poartă, fata îşi aştepta drăguţul.

O dată pe stradă, am făcut bucăţele declaraţia şi am aruncat-o într-un coş de gunoi. Pe drum m-am gîndit tot timpul la articolul pe care îl voi scrie despre kozloturul de la Izvorul Nucului. Eram convins că pierderea ceasului va conferi materialului o discretă notă de lirism şi asta mă mai consola.

Am hotărît să spun alor mei că ceasul mi-a fost furat la hotel. Unchiul care, sperasem eu, ar fi trebuit să uite de mult acest dar a fost foarte mîhnit. Trebuie să ştiţi că unchiul este unul dintre cei mai buni şoferi de taxi din oraşul nostru. La vreo două zile după întoarcerea mea de pe teren, iată-l că stopează lîngă casa noastră, îşi lasă clienţii în maşină şi se apucă să mă descoasă cu privire la ceas.

— Mi-au dat o cameră cu încă unul. Dimineaţa, cînd mă scol, nici individul şi nici ceasul, îi spusei eu cu o mutră plouată.

— Cum arăta individul ? întrebă unchiul mistuit de setea răzbunării.

— Cînd am intrat în cameră, dormea.

— Nu dormea, mă papă-lapte, se prefăcea că doarme. Ei, mai departe ?

— Dimineaţa, cînd mă trezesc, nici individul, nici ceasul...

— Asta am mai auzit-o, mă repezi unchiul. Şi chiar nu-ţi aminteşti de loc cum arăta ?

— Se învelise pînă peste cap, afirmai eu cu hotărîre. Mă feream să-i dau amănunte. Om de acţiune, mi-era să nu înceapă să-mi aducă spre identificare pe toţi clienţii suspecţi, chiar şi la redacţie.

— Să te înveleşti pînă peste cap pe o asemenea căldură ! exclamă unchiul. Unui om deştept asta i-ar da imediat de bănuit. Dar ceasul unde l-ai pus ?

— Sub pernă, răspunsei eu fără ezitare.

— De ce ? se strîmbă unchiul. Nu trebuia să-l scoţi. Doar era incasabil.

„Nici nu l-am scos", era să-i spun, dar m-am oprit la timp.

— Ce ţi-au spus ăia de la hotel ? nu se potolea unchiul.

— Că trebuia să-l fi dat în păstrarea lor, răspunsei, aducîndu-mi aminte de un punct din regulamentul băilor publice.

Pînă la urmă m-ar fi încolţit probabil cu întrebările, dar noroc că pasagerii lui au început să facă tărăboi. Mai întîi au claxonat, apoi ne-au bătut în geam.

— Cum am drum pe acolo, le fac o muzică să mă ţină minte ! îmi strigă unchiul din fugă.

Era atîta de supărat de pierderea ceasului, încît m-am întrebat de nu mi l-a dat cumva cu gîndul să mi-l ia după un termen oarecare. Mai tîrziu însă aveam să aflu că aşa ceva e normal ; dacă pierzi un lucru pe care l-ai primit cadou, cel care ţi l-a dăruit te va considera nerecunoscător. Pentru că atunci cînd un om îţi dăruieşte ceva, investeşte, cum ar depune o sumă la casa de economii, pentru a primi o micuţă (tot ca la casa de economii), dar veşnică dobîndă în recunoştinţă. Şi deodată se pomeneşte de două ori păgubit : a pierdut depunerea şi s-a terminat şi cu recunoştinţa.

Din fericire, unchiul n-a avut drum pe acolo şi, încetul cu încetul, s-a potolit. Dar am ajuns prea departe şi acum trebuie să mă întorc la ziua cînd am sosit de pe teren. Nu că mi-ar face plăcere — nici n-aş avea de ce — dar altfel nu s-ar mai înţelege nimic.

Nouă fix arăta orologiul din turn în timp ce intram pe uşa redacţiei. Platon Samsonovici se şi instalase la birou. Cînd m-a văzut, a tresărit puternic şi cămaşa proaspăt scrobită pîrîi scurt, ca

electrizată, la atingerea trupului său uscat de entuziast.

Am înţeles imediat că avea o idee, pentru că-şi schimbase cămaşa ca de sărbătoare. Noroc că tot timpul se afla în efervescenţă creatoare, pentru că altfel preceptele igienii nu l-ar fi putut determina să-şi schimbe atît de des cămăşile.

— Poţi să mă feliciţi, mă luă el de la uşă, am o idee originală.

— Adică ?

— Fii atent şi vei înţelege numaidecît, îmi zise, căutînd să-şi înfrîneze toată bucuria. Luă o foaie de hîrtie şi aşternu pe ea o formulă explicîndu-mi-o. Propun să încrucişăm kozloturul cu capra tadjică crescută pentru lînă. Vom obţine :

Capră × Tur = Kozlotur

Kozlotur × capră (tadj.) = Kozlotur²

Kozloturul la pătrat va pierde întrucîtva din „saltibilitate", în schimb îşi va dubla lînozitatea. Grozav, nu ? Aruncă creionul şi mă privi cu ochi strălucitori.

— Dar de unde luaţi capra tadjică ? l-am întrebat eu, căutînd să-mi înăbuş presimţirea neagră a unei primejdii.

— Mă duc la direcţia generală a agriculturii, mă anunţă el ridicîndu-se. Ei sînt datori să ne sprijine. Ei, cum a mers pe teren ?

— A mers, i-am răspuns, dîndu-mi seama că se gîndeşte aiurea şi întreabă numai din politeţe.

S-a repezit spre uşă, s-a întors, a băgat foaia cu formula într-un sertar, a tras de cîteva ori de el să-l încerce şi şi-a pus cheia în buzunar.

— Deocamdată, nu sufla o vorbă. Scrie reportajul, azi îl dăm la cules.

Chiar şi vorbind îşi arăta superioritatea de creator asupra unui simplu executant. M-am aşezat la birou, am tras spre mine un teanc de foi albe şi mi-am scos stiloul. Habar n-aveam însă cu ce să încep. M-am apucat să răsfoiesc carnetul, deşi ştiam că rămăsese nescris.

Conform ziarului nostru toţi colhoznicii, cu excepţia celor care stăteau foarte prost cu nivelul, n-aveau decît o singură preocupare : kozloturii. Dar la Izvorul Nucului realitatea părea mult mai modestă. Dîndu-mi seama că ar fi fost o copilărie să mă împotrivesc kozloturului, am hotărît să adopt metoda lui Illarion Maximovici, adică să sprijin ideea în general, şi pe ici pe colo să aduc cîteva obiecţii, de condiţii locale. Dar în timp ce chibzuiam, uşa s-a deschis şi a intrat o domnişoară de la secţia scrisori.

— Aveţi o scrisoare, spuse fata privindu-mă într-un fel ciudat.

Am deschis plicul. Fata tot mai era în birou. M-am uitat la ea. Mi-a întors spatele şi a ieşit, fără să se grăbească. Cînd în sfîrşit a închis uşa, m-am apucat să citesc.

Era o scrisoare de la amicul meu, fostul meu coleg de redacţie. Îmi scria că au aflat şi ei despre interesanta noastră iniţiativă şi că şeful mă ruga să le trimit un reportaj literar pentru că, deşi am plecat, ei continuă să mă considere un confrate în ale condeiului, mai ales că ei m-au format. Amicul reproducea cuvintele şefului cu

ironie. De altfel, numai în scrisori îşi îngăduia să fie ironic.

Aşadar, ei m-au format, iar eu am luat şi am plecat.

Nu pot spune că restul scrisorii mi-a plăcut mai mult. Amicul o vedea uneori pe ea cu maiorul. Cică s-ar fi măritat cu el, dar încă nu e sigur, adăuga tocmai la sfîrşit.

Ba e sigur, mi-am zis, aruncînd scrisoarea. Am remarcat că unii obişnuiesc să treacă repede peste ştirile neplăcute nu din bunăvoinţă, ci ca să se scape de obligaţia de a-ţi debita cuvintele de mîngîiere cele mai potrivite, de a te îndemna să fii tare şi, mai ales, de a da fuga după apă.

Nu vreau să exagerez. Nu m-a podidit nici sîngele, nu mi s-a deschis nici vreo rană veche. Am simţit mai degrabă un fel de durere surdă ca aceea care îl vesteşte pe reumatic că se strică vremea. Mi-am spus că, la fel ca şi pierderea ceasului, poate că şi asta să-mi folosească într-un fel la scrierea reportajului.

Am eu o teorie : orice ghinion te ajută să reuşeşti, numai să ştii cum să-l iei. Şi cum în ghinioane n-am lipsă, slavă Domnului, am ajuns să le folosesc ca un adevărat maestru.

Acum să nu credeţi însă că-i chiar aşa de simplu. De pildă, dacă vi s-a furat ceasul, nu înseamnă că aţi învăţat deodată să vă orientaţi după cadranul solar. Sau că o să vă pălească o bucurie, de nici n-o să mai vreţi să ştiţi cum trece timpul.

Nu asta contează. Contează furia cea sfîntă şi neputincioasă care te apucă la ghinion. Furia aceasta e în formă pură şi, cît timp îţi clocoteşte în sînge, grăbeşte-te s-o foloseşti la ce-ţi trebuie.

Cu o singură condiţie: să n-o risipeşti pe fleacuri ca atîţia.

Iată-l, de pildă, pe unul care, stăpînit de furia cea mai nobilă, s-a hotărît să facă — fie chiar şi prin telefonul public — cel mai îndrăzneţ, cel mai important pas din viaţa lui. Dar aparatul înghite liniştit moneda fără să dea tonul. Cetăţeanul nostru face pe loc o criză de nervi, se bîţîie, se zvîrcoleşte şi smuceşte cu disperare de furcă, ca de inelul unei paraşute înţepenite. Pe urmă, ceea ce e şi mai şi, încearcă să-şi bage capul în gaura pentru monede, mică cît o cutie de chibrituri şi deci cu totul neindicată pentru aşa ceva. Şi să presupunem c-a izbutit să-şi strecoare capul în nenorocita aia de cutie. Ce-o să facă acolo? Şi chiar dacă o să-şi recunoască moneda, cu ce o s-o scoată, cu limba? Pînă la urmă, risipindu-şi îndîrjirea în această prostească scobire a orificiilor telefonului, cetăţeanul iese din cabină şi, fără să-i fi trecut prin minte aşa ceva mai înainte, se aşază pe scaunul unui lustragiu. De parcă n-ar fi fost stăpînit adineauri de o furie nobilă, ci ieşind pur şi simplu la plimbare şi-ar fi spus că nu strică să-şi facă pantofii lună, iar fiindcă tot e aici, să-şi ia şi o pereche de şireturi de rezervă. Iată-l deci instalat pe scaunul lustragiului, sucind şi răsucind în toate părţile — ceea ce e de-a dreptul revoltător! — perechea aia de şireturi, controlîndu-le

vîrfurile sau dacă au aceeaşi lungime. Buzele îi sînt uşor ţuguiate, ca şi cum ar fluiera neauzit, iar pe faţă i s-a întipărit seninătatea preocupată a pescarului care prefiră năvoadele sau a ţăranului care se pregăteşte să se ducă la moară şi încearcă bucăţică cu bucăţică un ţuhal vechi.

Unde eşti tu, nobilă furie?

Sau un altul, aflîndu-se în aceeaşi stare atît de înălţătoare, se repede tam-nisam după un puşti, care-l nimerise întîmplător cu un bulgăre de zăpadă. Mă rog, nu chiar întîmplător, dar se poate ca un om în toată firea să renunţe la un ţel nobil ca să alerge după un copil? Mai ales că n-are nici o şansă să-l prindă, pentru că puştiul cunoaşte toate gangurile şi curţile de trecere ca pe propriul său penar, dacă nu chiar mai bine; şi nici nu fuge prea repede, ca distracţia să dureze mai mult. Iar bărbatul, care şi-a risipit toată îndîrjirea în această alergătură neprevăzută, se opreşte brusc în faţa unei „Alimentare" şi cască gura la hamalii care descarcă dintr-un camion nişte butoaie uriaşe, de parcă pentru asta ar fi venit pînă aici tot într-o goană. Şi după ce reuşeşte să-şi mai tragă sufletul, se apucă să dea sfaturi hamalilor, cu toate că nu-l iau în seamă, dar nici nu-l poftesc să-şi vadă de treabă, aşa că de la distanţă ai impresia că ei muncesc sub îndrumarea lui şi că cine ştie ce boroboaţă s-ar fi întîmplat cu poloboacele dacă cetăţeanul nostru nu sosea la timp. În cele din urmă, toate butoaiele sînt coborîte în pivniţă şi el se îndepărtează

împăcat, ca şi cum ceea ce a făcut fusese programat încă de dimineaţă. Unde eşti tu, nobilă furie ?

În timp ce eram pierdut în aceste reflecţii, uşa se deschise şi mă pomenii iarăşi cu domnişoara de la scrisori.

— V-am adus hîrtie, spuse ea punînd un top pe biroul lui Platon Samsonovici.

— Mulţumesc.

De data asta îmi părea bine c-a venit : mă trezise la treabă.

— Ceva noutăţi în scrisoare ? întrebă ea, aşa, ca printre altele.

— Îmi cere un articol despre kozloturi, i-am răspuns eu tot aşa.

Mă privi iscoditor şi ieşi.

M-am apucat iar de reportaj. Ca erou principal, kozloturul arăta superb. Tot satul Izvorul Nucului sărea în sus şi se bucura în jurul lui, deşi, datorită specificului microclimei, kozloturul nu agreează, din păcate, elementul caprin local. Cînd să închei — telefonul. Era Platon Samsonovici.

— Ascultă, ce-ar fi să arăţi în reportajul tău că cei de-acolo ţi-au pomenit ceva şi de capra tadjică ? Aşa, ca o aluzie...

— În ce sens ?

— Că, mă rog, kozloturul e bun, totuşi colhoznicii nu vor să se oprească la cele realizate, dar sînt unii care din exces de prudenţă...

— Bine, dar e ideea dumneavoastră ? !

— Lasă, oftă Platon Samsonovici, vom împărţi laurii... Situaţia e de aşa natură, încît e mai bine ca iniţiativa să vină de jos. Să-i bage pe dumnealor în viteză.

— Să văd ce pot să fac, i-am răspuns, lăsînd receptorul în furcă.

Ştiam că anumite părţi din reportaj n-or să-i placă. Ca să le salvez, n-aveam decît să-l sprijin. Însă a fost mai greu decît mi-am închipuit. După ce i-am trecut în revistă pe cei cu care am stat de vorbă în colhoz, mi-am dat seama că nici unul n-ar fi fost în stare să spună una ca asta, afară doar de Vahtang Bociua, dar nici el nu era indicat. În cele din urmă am hotărît să pun ideea la sfîrşit, ca o concluzie necesară sugerată de însuşi mersul înainte al creşterii animalelor. Am formulat-o aşa : „Şi nu e departe timpul cînd kozloturul nostru se va întîlni cu capra tadjică atît de bogată în lînă, întîlnire care va marca o nouă izbîndă a agrobiologiei noastre miciuriniste".

Am recitit materialul, am băgat la virgule cît au intrat şi l-am dat la bătut. Obosisem după cele trei ore de muncă la el, ba chiar eram sfîrşit, aş spune. Mă simţeam ca un diplomat dibaci care a reuşit să ocolească toate problemele : am dat kozloturului ceea ce era al kozloturului şi l-am scos şi pe preşedinte basma curată.

Am ieşit şi m-am dus la o grădină de pe litoral să iau ceva. Am ales o masă umbrită de un palmier şi am comandat o pereche de *cebureki*

— pateuri cu carne de oaie — o sticlă de Borjomi şi o turcească dublă. Am mîncat pateurile, m-am şters pe mîini de trunchiul pluşat al palmierului (ca de obicei, nu erau şerveţele) şi sorbind tacticos din cafeaua tare, gingirlie, m-am simţit iar diplomat bătrîn şi experimentat.

Foşnetul hipnotic al frunzelor de palmier, cafeluţa fierbinte, umbra răcoroasă, ţăcănitul molcom al mătăniilor prefirate de bătrîni şi, treptat, kozloturii s-au topit în depărtare, lăsîndu-mă cuprins de o dulce toropeală.

La o măsuţă din apropiere, într-un grup de bătrîni, cuvînta Solomon Markovici, un dentist decăzut. Mai demult, încă înainte de război, îl părăsise nevasta. De atunci bea. Oamenii ţineau la el şi-i făceau cinste. Cred că toţi erau convinşi că ţin sincer la el, dar nu-i mai puţin adevărat că oamenilor le face plăcere cînd văd pe cîte unul căruia i-a mers şi mai prost decît le-a mers lor. Acum el povestea bătrînilor musulmani nişte pilde din Biblie, presărîndu-le cu exemple din propria lui viaţă.

— ...Şi atunci zic ei către mine: „Solomon Markovici, o să te aşezăm cu fundul pe sticlă". Iar eu de colo: „De ce pe sticlă, mai bine mă aşez direct pe duşumea"...

De cîte ori mă vede îmi spune invariabil:

— Ascultă, tinere, o să-ţi dau aşa un subiect, aşa un subiect! Toată biografia mea de la naştere pînă la moarte. După care îl cinstesc, ca de obicei, cu un coniac sau cu o turcească, dar

uneori asta mă sîcîia, mai ales cînd eram grăbit sau cînd n-aveam chef să aud de necazurile altora.

M-am întors la redacţie şi m-am dus să-mi iau materialul de la maşină. Însă dactilografa mi-a spus că l-a luat redactorul-şef.

Simţii o nelinişte vagă.

— Cum, a venit personal? o întrebai eu, interesîndu-mă, cum făceam întotdeauna, de amănunte total lipsite de importanţă.

— A trimis secretara, răspunse dactilografa fără să se oprească din bătut.

Am intrat în biroul nostru, m-am aşezat la masă şi am început să aştept. Graba asta a şefului nu mirosea a bine. Mi-am adus aminte că în reportaj au rămas două, trei locuri pe care aş fi vrut să le mai cizelez. Şi apoi aş fi preferat să-l vadă mai întîi Platon Samsonovici.

Aşteptam să fiu chemat. În sfîrşit, secretara a dat buzna pe uşă să mă anunţe alarmată că mă cheamă şeful. Tonul ăsta alarmat îl avea întotdeauna cînd anunţa că ne cheamă şeful, de data asta însă, drept să spun, nu-mi plăcea de loc.

Am deschis uşa cabinetului redactorului-şef. În afară de Avtandil Avtandilovici se afla acolo şi Platon Samsonovici.

Şeful şedea în postura lui obişnuită de pilot care a oprit motorul fără să coboare din carlingă. Paletele groase ale ventilatorului păreau nişte petale gigantice ale unei flori tropicale, mai de grabă otrăvitoare.

Aveam impresia că Avtandil Avtandilovici inspectase adineauri din avion locul unde mă deplasasem şi acum îşi confrunta impresiile cu cele relatate de mine.

Alături de bărbatul acesta masiv, impozant, Platon Samsonovici arăta cel mult ca un mecanic de serviciu ; un mecanic care a mîncat papară pentru cine ştie ce neglijenţă. Apropiindu-mă de birou, am simţit că mă ia cu frig dinspre Avtandil Avtandilovici, de parcă ar fi fost înconjurat încă de răceala marilor înălţimi ale zborului.

Atmosfera aceasta glacială mă îngheţa. Am încercat să mă smulg din această încremenire umilitoare, dar n-am reuşit, poate şi pentru că şeful nu crîcnise văzîndu-mă.

M-a fulgerat gîndul că tot materialul e greşit şi am văzut clar toate aiurelile înşirate, mirîndu-mă cum de mi-au scăpat. Ba aş fi putut să jur că în loc de Illarion Maximovici am pus peste tot Maxim Illarionovici. Mai mare ruşinea...

În sfîrşit, intuind probabil că am atins un anume punct de congelare, şeful rosti pe un ton menit să mă menţină în această stare :

— Ai scris un material dăunător pentru noi.

M-am uitat la Platon Samsonovici. Platon Samsonovici se uita pe pereţi.

— Mai mult, ai încercat să camuflezi caracterul lui dăunător, urmă Avtandil Avtandilovici, încîntat că mă preface într-un sloi. La prima vedere, mi s-a părut chiar drăguţ, adăugă el. Are cîteva metafore reuşite. Totuşi, este o revizuire a liniei noastre principale.

— De ce revizuire ? bîiguii eu cu o voce ce se ridica dintr-un locşor încă neîngheţat din adîncuri.

— Şi pe urmă, de unde ai scos prostia asta cu microclima ? Kozlotur şi microclimă ! Ce-i, portocală, grapefruit ?

— Bine, dar el refuză să trăiască cu caprele locale ! izbucnii eu, sperînd că realitatea asta incontestabilă îl va dezarma. Şi în clipa aceea mi-am amintit cu siguranţă că n-am greşit nicăieri şi că am scris Illarion Maximovici, şi nu altfel.

— O dovadă că n-au ştiut să-i creeze dispoziţia necesară, să-i mobilizeze toate resursele, iar dumneata te-ai lăsat dus la remorca...

— Preşedintele l-a zăpăcit, interveni Platon Samsonovici. Te-am prevenit doar. Materialul trebuia axat pe următoarea idee : „Ceai — e bine, dar carne şi lînă e şi mai bine".

— Nu-ţi dai seama, îl întrerupse şeful, că dacă noi le deschidem portiţa asta cu microclima, mîine ei or să ţipe că au o microclimă neadecvată ? Şi asta acum, cînd iniţiativa noastră este urmărită cu interes de toată ţara ? !

— Dar oare noi şi ei nu-i tot aia ? mă luă gura pe dinainte, fără să vreau. Ei, mi-am zis, pînă aici ţi-a fost.

— Vezi ce se întîmplă cînd eşti tributar unor stări de spirit înapoiate ? răspunse Avtandil Avtandilovici cu un calm surprinzător. Apropo, ce-s aberaţiile alea cu capra tadjică bogată în lînă, ce-s cu fanteziile astea, de unde le-ai scos ?

Am băgat de seamă că se calmase ca prin farmec : descoperise o formulă clară, care îmi explica purtarea.

Platon Samsonovici își încleștă fălcile, umerii obrajilor i se împurpurară. Eu tăceam. Avtandil Avtandilovici se uită cu coada ochiului la Platon Samsonovici, dar nu spuse nimic. Lăsă să stăruie tăcerea asta cîteva clipe, ca să ne facă să sezisăm mai bine toată gravitatea decăderii mele. Mi-am spus din nou că totul s-a sfîrșit, dar imediat m-am gîndit că dacă voia să mă dea afară, normal era să se agațe de ce-am spus. Ori el n-o făcuse.

— Se va revedea în spiritul totalei kozloturizări, decise el cu un aer important și aruncă materialul pe birou, mai aproape de Platon Samsonovici.

Mirîndu-mă de unde cunoaște expresia, așteptam să văd ce o să urmeze.

— Iar dumneata ești mutat la secția culturală, rosti el cu glasul omului ce-și face datoria pînă la capăt. Cu toate că n-o să-ți fie prea ușor, condei ai, dar nu cunoști vața. Noi am hotărît să organizăm un concurs literar avînd ca temă kozloturul. Organizează-l la un nivel ridicat, ca-n capitală... Și cu asta am terminat.

Avtandil Avtandilovici porni ventilatorul și chipul i se împietri treptat. În timp ce mă îndepărtam cu Platon Samsonovici de biroul șefului, mă temeam să nu ne trimită din avion o rafală de mitralieră și nu m-am simțit în siguranță decît

atunci cînd ușa masivă a cabinetului s-a închis în urma noastră.

— A căzut, mormăi îngîndurat Platon Samsonovici pe coridor.

— Ce-a căzut ?

— Chestia cu capra tadjică. Trebuia s-o prezinți puțin altfel, ca din partea unui colhoznic...

— Mai dă-o-ncolo de capră.

Mi s-a făcut deodată lehamite. Cînd am intrat în secție mai spuse, făcînd semn din cap spre cabinetul șefului :

— Auzi, kozloturizare... Se joacă cu vorbele.

Am început să-mi golesc sertarul.

— Nu te necăji, te aduc eu înapoi, îmi făgădui Platon Samsonovici. Apropo, e adevărat că ziarul la care ai lucrat înainte ți-a comandat un articol ?

— Da.

— Dacă n-ai chef, pot să-l scriu eu, se însufleți el.

— Chiar vă rog.

— Mîine îl ai. Se dispuse de-a binelea și, cu un semn spre cabinetul redactorului șef : Auzi, kozloturizare ! Unii se joacă cu vorbele, alții fac treabă.

Treceam pe strada principală, cînd mi s-a întîmplat ceva de-a dreptul groaznic. Peste drum, la vitrina magazinului universal, stătea un bărbat îmbrăcat cu un costum nou-nouț și cu pălărie. Se uita la vitrina în care se aflau patru manechine îmbrăcate exact ca el. Mi-am spus chiar atunci

că, uite, ce seamănă tipul cu manechinele! Dar nu-mi terminasem bine gîndul şi unul din manechinele din vitrină se mişcă. Am simţit că mă ia cu frig, totuşi îmi rămăsese destulă înţelepciune ca să înţeleg că am halucinaţii, pentru că un manechin nu se poate mişca, aşa ceva încă nu se inventase.

Tocmai cînd ajunsesem aici cu raţionamentul, manechinul care se mişcase adineauri, ca şi cum şi-ar fi bătut joc de mine, se întoarse liniştit cu spatele şi dădu să iasă din vitrină. Pînă să mă dezmeticesc, s-au mişcat şi celelalte, precizez, întîi s-au mişcat şi numai după aceea au pornit pe urmele primului. Şi abia cînd au ieşit pe stradă am înţeles că acest complot al manechinelor nu era decît o iluzie optică din oboseală, emoţie şi încă ceva. Ceea ce am crezut eu că este vitrina unui magazin universal era un perete de sticlă şi oamenii pe care îi luasem drept manechine se aflau pur şi simplu de partea cealaltă a acestui perete.

„Dacă nu iau puţin aer curat, îmi pierd minţile!" Am pornit cu paşi repezi spre mare.

Eu de mic nu pot să sufăr manechinele. Şi nici acum nu înţeleg cum de se îngăduie o asemenea oroare. Un manechin e mult mai hidos decît o momîie. Momîia are în ea ceva omenesc. E o jucărie care un timp sperie copiii şi un timp mai lung, păsările, mai copii decît copiii. Dar un manechin îmi provoacă ură şi scîrbă. E o imitaţie cinică, josnică şi neruşinată a omului.

Vă închipuiţi că el, manechinul, vă arată un costum de ultima modă? Pe dracu! El vrea să

vă arate că poţi fi om şi fără să ai suflet. Şi vă îndeamnă să-l luaţi ca exemplu. Iar faptul că e îmbrăcat întotdeauna după ultima modă ascunde drăceasca insinuare că el ar fi omul zilei de mîine.

Dar noi nu acceptăm acest mîine al lui, pentru că dorim un mîine al nostru, omenesc.

Cînd mă uit în ochii unui cîine văd că privirea lui seamănă cu cea a omului şi preţuiesc această asemănare. Văd în el milioanele de ani ce ne despart, dar văd, de asemenea, că în ciuda acestor milioane de ani sufletul lui s-a alăturat de omul pe care îl simte, îl adulmecă întocmai ca pe o urmă, îl întovărăşeşte.

Cîinele e foarte înzestrat. Năzuinţa lui spre ceea ce e omenesc mă mişcă şi mîna mi se întinde singură să-l mîngîie: el mă face să fiu bun şi prietenos. Prin urmare, el nu numai că năzuieşte spre ceea ce e omenesc, dar şi intensifică omenescul din mine. Probabil că aceasta şi este în esenţă omenescul: bunătatea, la care oamenii se simt îndemnaţi să răspundă tot cu bunătate.

Papagalul mă uimeşte, totuşi papagalul nici nu se poate compara cu cîinele. Papagalul este o curiozitate, cîinele e ceva minunat.

Noi ne mulţumim să numim ceva esenţial cu un cuvînt adesea aproximativ. Chiar dacă găsim termenul exact, esenţa ca atare se schimbă, iar cuvîntul, simbolul ei convenţional, mai dăinuie vreme îndelungată, păstrînd forma acelei esenţe, aşa cum o păstaie goală păstrează rotunjimea

boabelor căzute de mult. Oricare din aceste erori, adesea conjugate, duce pînă la urmă la confuzie. Iar confuzia de noţiuni dovedeşte în ultimă analiză că ne este indiferentă, că nu ne interesează sau că nu îndrăgim îndeajuns esenţa noţiunii, pentru că dragostea este forma supremă a interesului.

Mai devreme sau mai tîrziu toate astea se plătesc. Şi abia atunci, pipăindu-ne vînătăile, începem să căutăm pentru esenţă un termen care s-o definească întocmai. Dar pînă atunci confundăm papagalul cu profetul pentru că ne-am întrebat prea rar sau prea puţin în ce anume constă măreţia omului. Am reflectat la aceasta în grabă, pentru că am avut prea puţină preţuire pentru noi înşine, pentru tovarăşii noştri, pentru viaţa noastră.

După trei zile ora pauzei de prînz m-a găsit în aceeaşi grădiniţă. La un moment dat şi-a făcut apariţia Vahtang Bociua. În costumul lui imaculat închipuia o radioasă apoteoză de roşu şi alb. Însoţea un bărbat în etate şi o femeie îmbrăcată cu o eleganţă şleampătă de intelectuală. Cînd m-a văzut, s-a oprit.

— Ei, cum a mers conferinţa ?

— Colhoznicii au plîns în hohote, răspunse mucalit Vahtang, iar tu ai de dat o sticlă de şampanie.

— Pentru ce ?

— Cum, nu ştii ? Te-am scos de sub roata istoriei. Avtandil Avtandilovici a vrut să divorţeze de tine, dar eu i-am spus : „Numai dacă treci peste cadavrul meu !"

— Şi el ?

— Şi-a dat seama că o buturugă ca asta — Vahtang se mîngîie pe burtă — răstoarnă şi carul istoriei. Verdictul a fost anulat..

Stătea în faţa mea rumen, zîmbitor, bine hrănit, invulnerabil, mirat şi el de cît poate şi scotocind mereu în minte după ceva şi mai uluitor.

— Dar ăştia ştii cine sînt ? mă întrebă el, arătîndu-mi cu un gest discret perechea instalată între timp la masă.

— Nu.

— Bunul meu prieten, profesorul (îi rosti numele), o autoritate mondială în domeniul mineralogiei şi eleva lui preferată. Mi-a dăruit, ţi-o spun aşa, ca chestie, o colecţie de minerale caucaziene.

— Ce i-a venit ?

— Să mor dacă ştiu, făcu Vahtang cu o mirare veselă. A prins drag de mine. Îl plimb prin diferite locuri istorice.

— Vaht-a-ang, ne plictisim, se sclifosi eleva preferată.

Profesorul ne privea cu un zîmbet blînd. Picioarele sale lungi, îmbrăcate în pantaloni de doc şi vîrîte cu o leneşă neglijenţă în sandale, ieşeau de sub masă. Cotonoage de adolescent deşirat şi cu capul în nori.

— Şi asta încă nu e tot, urmă Vahtang zîmbind într-una şi dînd din umeri, ca şi cînd ar fi zis „mare e grădina Domnului", îmi lasă moştenire şi biblioteca.

— Nu cumva să-l otrăveşti!

— Vai de mine! protestă încîntat Vahtang. Ţiu la el ca la tata, zău aşa...

— Salut minunatul nostru tineret, răsări ca din pămînt Solomon Markovici. Stătea în faţa noastră mărunţel, zbîrcit, îmbibat de alcool şi de o durere mută şi încăpăţînată. Onorabile Vahtang, i se adresă Solomon Markovici, sînt om bătrîn şi n-am ce face cu o sută. Cinzeci de grame îmi ajung.

— Le veţi avea, grăi Vahtang şi foarte boieros îl luă de braţ, îndreptîndu-se spre masă.

— Aveţi în faţa dumneavoastră o altă relicvă arheologică. Vi-l recomand călduros pe înţeleptul Solomon Markovici.

Solomon Markovici se aşeză. Avea o ţinută calmă şi demnă.

— Am citit ieri o carte care se cheamă Biblie, începu el cu introducerea lui obişnuită. M-am gîndit că acest om îmi confirmă teoria : din groaznicul eşec al vieţii sale reuşea să-şi scoată băuturica lui cea de toate zilele.

Trecuse aproape o lună de cînd lucram netulburat la secţia culturală. Campania continua cu aceeaşi intensitate, dar tămbălăul nu mă deranja : mă obişnuisem cu el cum te obişnuieşti

cu vuietul valurilor. Consfătuirea regională a colhozurilor din republică, consacrată kozloturizării, s-a desfăşurat la un înalt nivel. Puţinele glasuri critice au fost acoperite de corul osanalelor.

Concursul literar cu tematică kozloturiană a fost cîştigat de contabilul unui colhoz din raionul Lîhnî. El compusese o odă satirică intitulată *Despotul şi kozloturul*. Se încheia aşa .

Turbă despotul amarnic !
Eu voi slăvi-n eternitate,
Pe kozlotur, că-n carne-i darnic
Şi că-i sînt coarnele bogate.

Însă ca să vă daţi seama de veninul acestei strofe trebuie să cunoaşteţi antecedentele poeziei, inspirată dintr-un fapt real.

Într-un colhoz, kozloturul era cît p-aci să-l străpungă cu coarnele pe micuţul fiu al preşedintelui, care, după cum s-a aflat mai tîrziu, îl zădărea deseori (fiul, nu preşedintele) şi, după cum susţinea Platon Samsonovici, „îşi bătea joc de bietul animal lipsit de apărare, la adăpostul funcţiei de conducere deţinute de părintele său".

Băieţaşul a tras o spaimă zdravănă, dar după cum au arătat investigaţiile, kozloturul nu i-a cauzat nici o leziune. Totuşi, influenţat de irascibila lui soţie — ne comunica secretarul sovietului sătesc — preşedintele a poruncit fierarului gospodăriei să-i reteze kozloturului coarnele. Platon Samsonovici s-a făcut foc şi pară. S-a de-

plasat în colhozul cu pricina ca să vadă cu ochii lui cum stau lucrurile. Totul s-a confirmat. Platon Samsonovici a adus de acolo unul din coarnele kozloturului. Celălalt corn, după cum îi mărturisise ruşinat preşedintele, l-a furat un cîine. Toată redacţia s-a perindat prin biroul lui Platon Samsonovici ca să vadă cornul acela, chiar şi impasibilul nostru paginator a venit anume de la tipografie. Platon Somsonovici etala cu plăcere cornul, arătîndu-ne urmele fierăstrăului cu care a fost săvîrşită barbaria. Era un corn greu, de culoare brună, ca de rinocer preistoric. Şeful secţiei informaţii, care era şi preşedintele comitetului sindical, a propus să-l dăm unui meşter ca să facă din el o cupă pe care s-o folosim în timpul ieşirilor colective la iarbă verde.

— Încap trei litri ca nimic, aprecie el, examinînd cornul pe toate părţile. Platon Somsonovici respinse cu indignare propunerea.

Pe marginea celor petrecute în colhoz, Platon Samsonovici a scris un foileton intitulat *Despotul şi kozloturul* în care l-a scărmănat pe preşedinte, de i-au mers fulgii. A vrut să publice şi fotografia animalului batjocorit, dar, după ce s-a gîndit cît s-a gîndit, Avtandil Avtandilovici a hotărît că ajunge foiletonul.

— Ca să nu se interpreteze greşit, îşi motivă el refuzul. Cine şi ce ar putea să interpreteze greşit nu ne-a mai explicat.

Din aceste pricini, cînd în cadrul concursului s-a primit poezia contabilului cu acelaşi titlu,

Platon Samsonovici, cel mai autoritar membru al juriului şi unicul său expert tehnic, a luat-o numaidecît în braţe. Singura obiecţie pe care a făcut-o redactorul-şef era că ultima strofă ar trebui modificată ca să fie elogiate nu numai carnea şi coarnele, dar şi lîna kozloturului.

— Încă nu se ştie ce e mai important la el, spuse şeful şi, spre surprinderea tuturor, puse mîna pe condei şi făcu singur modificarea. Acum poezia se termina aşa:

Ţipă despotul amarnic!
A kozloturului foloase,
În veci cînta-voi: lîna, carnea
Precum şi coarnele fastuoase.

— Parcă fastuoase nu prea merge, îndrăznii eu.

— Fastuoase înseamnă frumoase. Merge foarte bine, răspunse şeful fără drept de apel.

Se trezise în el deodată veşnica îndărătnicie a poetului care îşi apără opera. Autorul nu s-a plîns. Nu trecu mult şi pe acest text s-a compus o melodie, şi încă una destul de reuşită. În tot cazul se cînta mereu la radio şi pe scenă. Pe scenă o cînta corul de amatori al fabricii de tutun format din artiştii machiaţi ai filarmonicii locale, sub bagheta reabilitatului interpret de dansuri caucaziene Pat Patarai, celebru în anii 30.

Cornul a rămas în biroul lui Platon Samsonovici, culcat pe un teanc de colecţii de ziare vechi, ca un semn de vigilenţă.

La secția culturală citeam tot timpul scrisorile cititorilor — care de obicei se plîngeau de activitatea defectuoasă a cluburilor sătești — și poeziile, rodul creației oamenilor muncii.

Cu toate că concursul se încheiase, avalanșa de poezii cu tematică kozloturiană s-a întețit. Multe din ele purtau mențiunea „Pentru concursul următor", deși redacția nu pomenise nicăieri că ar intenționa să mai organizeze vreunul.

Interesant era că mulți autori în majoritate pensionari, arătau în cele cîteva rînduri anexate că prin grija statului nu duc lipsă de nimic și deci n-au nevoie de nici o remunerație, așa că dacă un redactor tînăr va găsi de cuviință să schimbe versurile pe ici, pe colo, în vederea tipăririi lor, modesta sa contribuție nu va fi nerăsplătită, pentru că orice muncă etc. etc. La început mă indigna precizarea „tînăr" ; cu timpul însă m-am obișnuit și am tratat-o cu indiferență.

La început, dădeam de înțeles cu tact autorilor că nu se poate face literatură dacă n-ai oarecare aptitudini înnăscute și nu cunoști ortografia. Dar într-o zi m-a chemat șeful și, subliniind cu creionul roșu cele mai sincere fraze dintr-unul din răspunsurile mele, mi-a recomandat să fiu mai îngăduitor.

— Nu se poate să spui omului că n-are talent. Noi avem datoria să cultivăm talentele, mai ales pe cele ale oamenilor muncii, sublinie el.

Între timp, descoperisem și punctul slab al lui Avtandil Avtandilovici. Bărbatul acesta puternic înțepenea în fața formulei ca un iepuraș hipnotizat. Dacă apuca să debiteze o formulă, n-avea rost să-l mai contrazici. Singura soluție era să-i servești altă formulă mai nouă. Cînd mi-a spus cele de mai sus despre creația maselor și creșterea talentelor, mi-a venit în cap formula cu cochetarea cu masele, dar am ezitat s-o spun pentru că nici nu prea se potrivea.

De atunci, răspundeam scrîșnind din dinți stihuitorilor, sfătuindu-i ironic să învețe de la clasici și în primul rînd de la Maiakovski.

Am mai fost de cîteva ori și pe teren, dar acum, cînd predam materialul, știam dinainte ce pasaje anume n-or să-i placă șefului și vor fi tăiate.

În ceea ce privește aceste pasaje destinate masacrării, tot ce puteam face era să le scriu cît mai bine.

Pe scurt, totul mergea normal, dar tocmai atunci s-a întîmplat ceva care, deși n-are nici o legătură cu tema povestirii mele, adică cu kozloturii, mi-a influențat într-o anumită măsură biografia.

În seara aceea ședeam cu băieții pe parapetul de pe faleză, urmărind cu privirile cele două puhoaie ce se scurgeau în contrasensuri de-a lungul străzii : două mulțimi omenești ce treceau una prin alta, ca printr-o strecurătoare.

Uniforma de campanie a dandiului meridional în sezonul de vară se compune dintr-o cămaşă albă ca zăpada, pantaloni negri, pantofi cu şpiţ şi un pachet de ţigări „Kazbek", vîrît sub curea ca un pistol de *cowboy*.

O seară ca atîtea altele. De fapt nu mă aşteptam la nimic altceva. Ne odihneam pur şi simplu pe parapet privind alene acest du-te-vino şi vorbind despre chestii obişnuite între bărbaţi în asemenea împrejurări. Adică despre tot felul de prostii.

Atunci a apărut ea. Era cu două doamne bătrîne. Au trecut prin faţa noastră. Am avut timp să-i remarc profilul delicat şi părul bogat, auriu. Avea o înfăţişare foarte plăcută, numai talia mi s-a părut prea îngustă. Ceva cam vechi, de pe vremea corsetului.

Asculta cuminte şi bine crescută la ce-i spunea una din cele două bătrîne. Această supunere mi s-a părut cam îndoielnică. Mi-am zis că o fată cu o guriţă plinuţă ca a ei s-ar putea să nu fie întotdeauna chiar atît de supusă.

M-am tot uitat după ea pînă ce n-am mai văzut-o. Noroc că băieţii n-au observat nimic. Ei urmăreau strada, iar fata a trecut parcă pe deasupra lor. Am mai stat puţin cu ei, dar mi-am dat seama că nu mai înţeleg ce discută. De parcă aş fi plonjat adînc şi i-aş fi auzit printr-un strat gros de apă.

Nu-mi era capul decît la fata aia. Voiam s-o mai văd măcar o dată. Că ar fi putut să mi-o sufle vreunul din filfizonii ăia cu cămăşi albe şi mers languros, habar n-aveam. Eram convins că

ridicolele cartuşiere cu gloanţele pe jumătate goale ale ţigărilor de carton sînt, cel puţin pentru ea, inofensive : merg la un vînat mai mic. Şi apoi înţelegeam că e o treabă a naibii de grea s-o desfaci dintr-un ambalaj atît de tare şi de ermetic ca cele două bătrîne.

Grea — uşoară, le-am spus bună seara la băieţi şi am plecat. S-o fi găsit în înghesuiala aia era aproape o utopie. Totuşi, mi se năzărea mereu că o văd. Vag, dar o vedeam. Şi cînd cineva începe să ţi se năzare, fii liniştit că pînă la urmă tot apare. Care va să zică, m-am lecuit de boala cea veche. Bun doctor maiorul. Aveam dovada cea mai sigură a vindecării : dorinţa de a mă îmbolnăvi din nou. Am continuat s-o caut.

Ştiam că o voi revedea, dar ce-o să mai fie pe urmă habar n-aveam. Voiam numai să mă conving dacă într-adevăr chipul ei a început să mi se năzară.

Iat-o ! Stătea pe micul debarcader pentru curse locale. Aplecată peste balustradă, se uita în apă. Avea o bluziţă de fetiţe mici şi o fustă foarte largă, strînsă pe talia ei prea mică. Despre fete ca dînsa la noi se spune : subţire s-o tai cu foarfeca.

Alături, pe bancă, şedeau cele două femei cu care se plimbase atît de cuminte pe chei.

Trebuie să ştiţi că despre ţinutul nostru se povestesc fel de fel de năzbîtii : fete răpite şi duse cu forţa în munţi, cîte şi mai cîte. În general, toate astea-s născociri, mulţi însă le iau de bune.

În orice caz, însoţitoarele fetei şedeau atît de aproape, încît la orice tentativă de răpire ar fi putut s-o prindă cel puţin de fustă, fără să se scoale. Care fustă, deocamdată, îi flutura în voie descriind cercuri mari în jurul picioarelor, ca steagul unei ţări independente, deşi întru totul paşnice.

Gîndindu-mă ce să fac mai departe, am mers pînă la capătul debarcaderului, hotărît ca la întoarcere să mă opresc lîngă ea. Voi specula singura greşeală a serviciului de pază: flancul dinspre mare rămăsese descoperit.

Marea era de partea mea. Mă apropiam. Briza ce-mi sufla în spate era ca o mînă prietenă ce te împinge la crimă. O pală bruscă de vînt îi umflă atît de tare fusta că am crezut că o să-şi ia zborul înainte de a o ajunge. Instinctiv, am grăbit pasul. Dar fata, fără să se uite, o turti cu palma, aşa cum împingi canaturile unei ferestre cînd simţi că trage. Sau poate cum se strînge o paraşută — nu sînt sigur, pentru că n-am sărit niciodată şi, bineînţeles, nici n-am de gînd, dar paraşuta, mai ales una care nu vrea să se deschidă, mă obsedează...

Dar cum să intru în vorbă? Brusc, mi-a venit o idee grozavă. Voi face pe viligiaturistul. Nu ştiu de ce, dar ăştia au mai multă încredere unul în altul. Iar că fata nu era de la noi, asta se cunoştea numaidecît.

M-am apropiat şi m-am oprit alături de ea. Un tînăr serios şi modest care s-a plimbat pe chei şi s-a oprit să se uite ce tot pleoscăie aici

Marea asta Neagră, fără nici un folos pentru oamenii muncii veniţi la odihnă. Ca să previn orice bănuială, m-am ferit să privesc în direcţia fetei.

Chiar la picioarele noastre, lîngă o scară îngustă de fier, se bălăbănea o bărcuţă de pe barcazul ancorat în radă. Ea se uita la bărcuţă. Acum pot spune că-şi privea destinul în faţă, dar pe atunci n-aveam de unde s-o ştiu. Observasem numai că are ochi visători. Poate că voia să fugă cu bărcuţa asta de însoţitoarele ei? Aş fi ajutat-o cu dragă inimă, măcar ca vîslaş.

Stăteam lîngă ea, simţind cum mă prefac într-o stană de piatră. Ştiam că îmi va fi cu atît mai greu cu cît tăcerea se va prelungi.

— Ce-o fi cu barca asta? mormăii eu în sfîrşit, adresîndu-mă ei, dar nu direct, ci sub un unghi de patruzeci şi cinci de grade. Dinadins să fi căutat şi n-aş fi găsit o întrebare mai idioată. Fata se mulţumi să ridice din umeri.

— Ciudat, perseverai eu în tîmpenia mea, de parcă aş fi văzut la bărcuţa asta cine ştie ce drăcovenie. Cică graniţa-i aproape, adăugai nervos şi în gînd mă şi dădeam cu capul de balustradă.

— Contrabandişti? se însufleţi fata.

— La noi la sanatoriu povestea cineva, mă hazardai eu cu aplomb, fără să ştiu însă ce voi spune mai departe.

În momentul acela doi inşi coborîră bocănind cu cizmele pe treptele de fier. Primul căra un coş mare acoperit cu un ştergar, celălalt căra un sac în spate.

Am amuţit cu degetul la buze.

— Vai ce interesant! şuşoti fata. Ce-or să facă?

Am clătinat din cap, dînd a înţelege că de la ăştia doi nu te poţi aştepta la nimic bun. Fata îşi stîrci buza între dinţi şi se aplecă şi mai mult peste balustradă. Omul care venea primul intră în barca ce juca pe valuri şi, sărind din banchetă în banchetă, se aşeză la pupa, cu coşul între picioare. Înainte ca să mai pot face ceva, el îşi ridică faţa rumenă şi zîmbind mă salută din cap. Era unul din pescarii cu care fusesem odată în larg. Îl chema Spiro.

— Salut presa! strigă el, scăpărîndu-şi albul dinţilor.

Simţind că mă aprind la faţă, i-am răspuns cu un salut foarte discret. Dar Spiro ăsta are o gură...

— Frumos: păpaţi peşte şi scrieţi despre kozloturi, strigă el. Apoi se uită scrutător la mine şi la fată şi adăugă: O iniţiativă, interesantă, am putea zice...

— Cum merge? îl întrebai apatic, înţelegînd că dacă aş încerca şi acum să mă dau drept altul ar fi şi mai prost.

— Uite, duc prima la băieţi! Smulse ştergarul: în coş avea sticle de vin. Depăşim planul, dar peştişorul de aur încă nu ne-a picat în plasă, adăugă el privind fata cu ochii lui limpezi, neruşinaţi. Kalon kariţa (mîndră fată)! strigă el deodată, răsturnîndu-se pe banchetă, cu gura pînă la urechi. Se vede că încercase temeinic

vinul înainte de a-l cumpăra. Domnişoară, roagă-l să-ţi zică cîntecul kozloturului, îşi aminti el deodată. Îl cîntă grozav. Toată lumea cîntă la ei despre kozlotur. Deh, fiecare cu păsărica lui.

În sfîrşit, camaradul se propti de scară şi se aşeză la rame. Spiro mai făcu multă vreme pe măscăriciul, simulînd că vrea să se înece sub ochii prostănacilor care nu-şi dau seama ce comoară au lîngă ei.

— Nu uitaţi de nervii abonaţilor! mai răcni el de la distanţă şi barca se mistui în întuneric.

În tot acest timp, fata s-a ţinut bine. Acum zîmbea prietenos şi treptat mi-am regăsit cumpătul.

— Ce-s kozloturii? mă întrebă ea.

— Eh, nişte animale noi, aruncai eu cu nepăsare.

— Cum de n-am auzit de ele?

— Veţi auzi curînd.

— Cîntaţi şi dumneavoastră cîntecul despre animalul acela nou?

— Eu, ca să zic aşa, ţin isonul.

— Se cîntă şi la Moscova?

— Cred că nu încă.

— Trebuie să mergem, se auzi un glas în spatele ei.

Amîndoi ne-am întors capetele. Cele două femei stăteau în picioare şi mă priveau cu duşmănie. Fata se apropie de ele cu paşi moi.

— ...Şi stăm toată ziua la plajă, spuse ea, cum ar fi încheiat o frază, şi-şi luă însoţitoarele la braţ.

Le-am spus ceremonios bună seara și m-am depărtat. Pe urmă am trecut strada și am luat-o spre casă pe ulicioarele aproape pustii. Mi-era să nu mă văd cu prietenii, să nu dispară acel ceva luminos lăsat în suflet de cele cîteva minute petrecute lîngă fată. Întorceam pe toate fețele ultimele ei cuvinte. Nu vedeam de ce nu ar fi fost o invitație la întîlnire, pe plajă.

A doua zi, tot timpul am tremurat de bucurie gîndindu-mă la asta. Ca să mă mai potolesc, mai ales că nici nu prea era frumos din partea mea să mă umflu atîta în pene, m-am dedicat scrisorilor.

La cinci fix am încuiat biroul și m-am urcat în autobuzul ticsit și năduşit, care mergea spre plajă.

Şi iată-mă pe plajă. Din difuzoare se revărsa o melodie suavă, învăluitoare. Ascultînd-o, te dezbrăcai mai ușor. Era ca un fel de trecere lină de pe pămînt în mare.

Nițel emoționat, am pornit pe plajă furișînd priviri în corturi și pe sub umbrele. Costume de baie de toate culorile, trupuri bronzate în toate felurile, tolănite leneș și tihnit, amintind de antichitatea greacă. Un iarmaroc de vară al sănătății.

M-am surprins că nu sînt chiar atît de nerăbdător s-o găsesc. Căutarea mă îndreptățea să cercetez cu atenție pe toată lumea.

Probabil, mi-am zis, impresia pe care mi-a făcut-o n-a fost chiar atît de grozavă. În orice caz,

carnavalul de pe plajă o micșorase. Îmi părea bine, doar știam că un sentiment prea puternic își face rău lui însuși.

Aveam obiceiul destul de tîmpit să revărs la prima ocazie asupra fetei care-mi plăcea o avalanșă de sentimente extatice. De obicei, fetele se speriau, unele chiar se credeau jignite. Li se părea că, de vreme ce omul era atît de tulburat, însemna că-și subestimaseră farmecele, nu observaseră, ca să zic așa, filonul de aur de pe lotul lor și ca atare lotul acesta trebuie înainte de toate reevaluat, bine îngrădit și în orice caz nu trebuia admis acolo primul venit.

O fi sau n-o fi așa, adevărul e că îndată ce prăvăleam asupra unei fete afurisita asta de avalanșă, mă și pomeneam trecut imediat pe banca de rezervă. Și pînă la urmă mă săturam. Iar cînd îmi cădea cu drag alta, deși eram pățit, avalanșa începea ca și înainte, iar fata scăpa, în cazul cel mai fericit pentru mine, cu cocul puțin deranjat.

Gîndindu-mă la asta și fericit că sînt atît de liniștit, am încheiat ocolul plajei fără s-o găsesc. M-am indispus. Am luat-o de-a lungul apei, să văd dacă nu cumva se scaldă. Degeaba.

În jur totul deveni cenușiu. M-am dezbrăcat fără chef : dacă vii pe plajă, trebuie să faci și baie. Lîngă mine s-a proțăpit un fotograf cu un șort alb, din care îi ieșeau picioarele bronzate și mușchiuloase de pelerin. Fotografia o femeie care își întindea cît putea gîtul din spuma valurilor.

— Încă o poză, madam.

Valul s-a retras, dezvelind trupul făpturii născute din spumă, proptită în degetele răşchirate, bine înfipte în nisip.

— Fotografiez.

Îşi dădea atîta silinţă să graseieze cu eleganţa unui bătrîn petersburghez, încît nişte tineri turişti din apropiere rîseră în cor.

Pelerinul îşi duse iar aparatul la ochi şi grupul se pregăti din nou să rîdă. Femeia încerca s-o facă pe îngerul, dar nu-şi putea uita în nici un chip grijile cele atît de pămînteşti. Lîngă ea, pînă şi creasta înspumată a valului părea o prozaică spumă de săpun.

— Pozez, anunţă fotograful şi trase cu coada ochiului spre grupul de tineri. Dar ei şi aşa rîdeau. Fotograful zîmbi şi el. Un zîmbet prelung, ars de soare. Un zîmbet care voia să spună că tinerii ăştia **au încă mintea crudă**, că în viaţă întîlneşti destule lucruri şi mai caraghioase, numai că trebuie să ai ceva ani la răboj ca să ţi se dezvăluie un anumit adevăr.

M-am băgat în apă, dar marea nu m-a răcorit. Atît că mi s-a făcut foame şi ciudă. Mi-am dat seama că uitasem să iau masa, fapt ce nu mi se întîmplase pînă acum.

Spectacolul plajei era din ce în ce mai supărător. Aceiaşi jucători de preferans fleşcăiţi, cu picioare lungi, gutoase, aceiaşi sportivi îndesaţi cu muşchi nefolositori, donjuani locali care afişau o semeţie stupidă şi nejustificată, femei care

îşi etalau ostentativ la soare formele, chipurile fără cusur.

M-am îmbrăcat la iuţeală şi am şters-o acasă. Eram obosit, furios şi lihnit de foame. Cînd, deschide uşa dacă ai cu ce ! Mi-am întors toate buzunarele pe dos, dar cheia nicăieri. O pierdusem. Am înţeles atunci că trec printr-o zi proastă. Aşa mi se întîmpla întotdeauna. Sau mergeau toate, sau nici una. Cheia mi-o fi căzut din buzunar pe plajă, cînd m-am dezbrăcat. Pentru că acolo era singurul loc unde cel puţin puteam s-o caut.

M-am întors blestemînd. Maşina nu mai era aglomerată, la ora asta rar se mai ducea cineva la plajă.

La o staţie şoferul s-a dat jos şi peste cinci minute s-a întors cu o pungă plină de pateuri calde, învelite cu hîrtie cerată. Ospătîndu-se cu pateuri a mai mers iavaş-iavaş o staţie, iar la a doua a coborît din nou : aici se afla un chioşc cu bere. Pateurile se cereau udate. Călătorii bombăneau resemnaţi. Lîngă chioşc se înălţa o casă de scînduri : filiala tribunalului popular. Parcă îl vedeam intrînd să asculte un proces acolo. Cred că ar fi avut nas să intre în sala de judecată cu halba în mînă. Dar deocamdată şi-o sorbea liniştit.

Şedeam lîngă uşa din spate, răsucind maşinal biletul între degete. În sfîrşit, cînd ajunsesem la capătul răbdării, l-am proiectat cu un bobîrnac în stradă. În acelaşi moment intră prin faţă un controlor. Ar fi trebuit să cobor şi să-mi caut

biletul, dar mă jenam : ceilalţi călători şi-ar fi putut închipui că vreau să fug.

Cînd controlorul ajunse la mine am început să-i explic ce am făcut cu biletul, înţelegînd însă că nu ţine. Citeam pe faţa controlorului o singură preocupare : nu cumva să-mi închipui că el credea măcar un cuvînt din toată povestea.

Văzînd aşa, m-am dat jos şi m-am apucat să-mi caut biletul, însoţit de chicotelile încurajatoare ale celorlalţi. Am încercat să mă concentrez pentru a reconstitui traiectoria biletului. Dar în locul unde ar fi trebuit să cadă nu era nimic. L-o fi luat vîntul. Controlorul stătea în uşă şi privirea lui plină de o înţelepciune amară (exact privirea pe care o detest) voia să arate că n-ai de găsit ceva ce n-ai pierdut.

După un timp, zicîndu-şi poate c-am ispăşit destul, călătorii mi-au luat în bloc apărarea, jurîndu-se care mai de care că m-au văzut cum am aruncat biletul. Sub presiunea opiniei publice controlorul a bătut în retragere şi, după ce mi-a făcut o mică morală, a coborît.

În sfîrşit a dat Dumnezeu de şi-a terminat şoferul berea. Cînd pocni portiera şi motorul prinse a zumzăi, toată lumea simţi pentru el o vie recunoştinţă, ceea ce nu s-ar fi întîmplat dacă ar fi mers reglementar.

Eu mă mai mîngîiam la gîndul că, de vreme ce am o zi proastă, asta e şi n-ai ce-i face ! Principalul era să trec hopul cu cît mai puţine pierderi.

Am coborît din autobuz, şi abia în faţa ghişeului mi-am dat seama că în buzunar am numai şapte copeici. Or, intrarea costa zece. Dimineaţa plecasem fără să iau bani de acasă.

Socotisem şi înainte de asta că nu-i drept să se ia taxă pentru plajă, ca şi cum marea ar fi fost opera municipalităţii locale.

— Treceţi, doar v-am văzut ieşind, spuse casieriţa observînd aerul meu încurcat. Am ridicat ochii. Faţa blajină, surîzătoare a unei femei în vîrstă. Cum de-mi reţinuse figura ?

Am intrat, încurajat de acest mic succes (poate s-a pus în funcţiune motorul norocului). Şi cu toate că pînă atunci n-avusesem aproape nici o speranţă să găsesc cheia, căci, admiţînd chiar că am pierdut-o pe plajă, pe aici se perindă sute de oameni, acum simţeam că o voi găsi în mod sigur.

Şi nu numai că am găsit-o, dar am văzut-o de departe. Cheiţa aceea mică, cam cît una de valiză, lucea pe nisip chiar acolo unde mă dezbrăcasem. Nimeni n-a văzut-o, nimeni n-a luat-o, mai mult — nimeni n-a călcat pe ea îngropînd-o în nisip. Am ridicat cheia şi cînd mi-am îndreptat trupul am privit marea, năpădit de o senzaţie de nedescris. Am văzut albastrul cald al mării luminate de soarele ce apunea, faţa rîzătoare a unei fete care intra în apă furişînd într-una priviri peste umăr, pe tînărul din barca de salvare ale cărui braţe vînjoase, pîrjolite, se odihneau pe vîsle, plaja împestriţată

cu oameni. Toate acestea se vedeau atît de bine şi arătau atîta pace şi seninătate în lumina aceea blîndă, încît am înmărmurit de fericire.

Nu fericirea aceea izvorîtă dintr-un motiv binecunoscut sau legată de vreo aducere-aminte, ci alta, superioară, rarisimă, pe care o simţi pulsîndu-ţi în vine odată cu sîngele, căreia îi simţi pînă şi gustul. E ceva aproape imposibil de descris şi explicat.

Ai zice că oamenii aceştia au ajuns în sfîrşit la marea spre care au năzuit toată viaţa, străbătînd un drum trudnic şi lung, început încă de demult; şi că marea se bucură de oamenii ei, iar oamenii se bucură de marea lor.

Starea aceasta stranie şi minunată a ţinut cîteva momente, pe urmă, treptat, a început să se risipească. Mai precis, şi-a pierdut din intensitate, rămînînd însă parfumul ei, aşa cum primul fum de ţigară sorbit la deşteptare lasă în urmă o uşoară ameţeală.

Nu ştiu ce generează această stare, dar am încercat-o de multe ori. Cel mai adesea ea survine cînd eşti singur — undeva în munţi, în pădure sau pe mare. Să fie presimţirea unei vieţi care ar fi putut fi sau care va să fie? Îngîndurat, m-am urcat din nou în autobuz, uitînd să iau bilet, şi am ajuns acasă...

Seara am hoinărit prin oraş sperînd s-o întîlnesc. Doream foarte mult s-o văd, deşi începusem să mă tem de întîlnire. De cîteva ori am avut senzaţia neplăcută că se rupe ceva în mine, ca atunci cînd avionul nimereşte într-un gol de aer, dar mă înşelasem, nu era ea.

...Am ajuns la debarcaderul pentru curse locale şi am văzut-o. Nu ştiu de ce, dar nu-mi dăduse prin minte că ar putea fi tocmai aici. Stătea aproape în acelaşi loc. Primul meu impuls a fost s-o rup la fugă, dar am reuşit să mi-l înfrîng.

Debarcaderul era bine luminat, totuşi ea nu mă vedea. Era probabil cu gîndul în altă parte. Sau te pomeneşti că nu voia să mă recunoască. Am ajuns la un pas de ea şi eram să fac stînga împrejur cînd privirile noastre s-au întîlnit şi fata mi-a zîmbit, sau mai precis o sclipire de bucurie i-a luminat faţa.

Zîmbetul acela îmi risipi ca o rafală de vînt oboseala şi nervozitatea.

Nu ni se întîmplă prea des — oricum nu cît am vrea — ca cineva să se bucure cînd ne vede. Şi chiar dacă se bucură, de cele mai multe ori caută să n-o arate, ca să nu treacă drept sentimental sau ca să nu-i jignească pe cei a căror vedere nu-i face nici o bucurie. Aşa că uneori nu poţi şti dacă omului îi pare bine că te vede sau dimpotrivă...

...Sosi un vaporaş de agrement. Ne urcarăm pe bord, de parcă ne-am fi înţeles dinainte. Nu mai ştiu despre ce am vorbit. Stăteam rezemaţi de balustradă şi priveam marea. Ca aseară la debarcader. Acum părea că debarcaderul se desprinsese de mal, depărtîndu-se repede spre larg. Priveam faţa ei a cărei gingăşie contrasta ciudat cu negreala obişnuită cu care o vopsise soarele.

Pe urmă i s-a făcut sete şi ne-am dus la butetul de la pupa. Pentru aceasta am străbătut un coridor îngust şi întunecos.

Limonada era rece şi spumoasă, ca şampania. Mi-a amintit că nu băusem de mult limonadă şi că nici o şampanie nu mi se păruse atît de bună ca limonada asta.

Mai tîrziu, ori de cîte ori am băut şampanie searbădă ca o limonadă răsuflată, mi-am adus aminte de seara aceea şi m-am gîndit la calicenia naturii în marea ei înţelepciune de veşnic echilibru : orice lucru îşi plăteşte preţul. Dacă azi bei o limonadă şi ţi se pare gustoasă ca şampania, mai de vreme sau mai tîrziu ai să bei şampanie cu gust de limonadă.

Aceasta este logica vieţii, tristă, dar poate atît de folositoare. Iar faptul că-i folositoare este, aş zice, şi mai trist.

Există o vorbă : picătura găureşte piatra. Ce să mai vorbim de Platon Samsonovici : a şi convins direcţia agricolă să aloce fonduri pentru cumpărarea de capre tadjice şi comunicase asta, anticipînd filiera oficială, tovarăşilor tadjici ; aceştia i-au şi răspuns că au auzit de iniţiativa noastră interesantă şi au de gînd, la rîndul lor, să cumpere kozloturi. Astfel părţile se şi înţeleseseră, ele între ele, pentru schimbul de animale şi organizarea unor experienţe simultane. De aceea Platon Samsonovici a plecat la selecţionatorul acela pentru a-l convinge să primească un lot de capre tadjice, bogate în lînă.

Dar a căzut trăznetul. Această lovitură de trăznet s-a produs exact în ziua în care trebuia să se întoarcă el din deplasare.

În ziua aceea, într-unul din ziarele centrale, a apărut un articol care lua în derîdere inovaţiile nejustificate din agricultură. Cel mai tare s-a dat autorul la noi pentru — citez textual — „nesăbuita predicare a kozloturului". Mai departe autorul dădea să se înţeleagă prin vagi aluzii că experienţele ilustrului savant din Moscova nu pot fi calificate ca fiind întru totul reuşite. În orice caz, genialitatea lor era pusă la îndoială.

La redacţie s-a aflat încă de dimineaţă despre apariţia articolului, deşi nici unul din noi nu-l citise : presa centrală sosea seara sau în ziua următoare. Dar lucruri de-astea se află foarte repede.

Nu l-am văzut niciodată pe Avtandil Avtandilovici atît de agitat. S-a dus de cîteva ori la comitetul regional de partid, pe urmă a telefonat la comitetul de partid al raionului unde se afla Platon Samsonovici. I s-a răspuns că Platon Samsonovici a şi plecat cu autocursa spre oraş. Autobuzul trebuia să sosească pe la trei după masă. Pentru ora aceea redactorul-şef a convocat o adunare generală.

Şi la trei ne aflam cu toţii în cabinetul şefului. Staţia era peste drum de redacţie, de aceea fiecare căuta să stea cît mai aproape de ferestre, curios să vadă cum va coborî Platon Samsonovici din autobuz. O curiozitate pe care nu mi-o explic.

Domnea înfrigurarea nervoasă dinaintea unui spectacol palpitant. Platon Samsonovici era singurul care se consacrase trup şi suflet problemei kozloturului şi toţi îşi dădeau seama că el va fi ţinta loviturii principale. De aceea, ceilalţi se simţeau întocmai oamenilor adăpostiţi care aşteaptă să izbucnească o furtună nemaipomenită. Sentimentul dulce că te afli în deplină siguranţă, într-o atmosferă plăcută...

Avtandil Avtandilovici se izolase într-o muţenie desăvîrşită, cu privirile aţintite în gol. În faţa lui se afla textul dactilografiat al articolului pe care îl primise pare-se prin telex.

Pentru prima dată uitase să oprească ventilatorul şi, sub acţiunea curentului de aer, filele necruţătorului articol păreau că tremură şi clocotesc de nerăbdare.

De două ori foiletonistul trecu în spatele şefului, chipurile să caute ceva pe harta republicii atîrnată pe perete. Şi cu toate că fiecare înţelegea că e aproape imposibil să descifrezi ceva pe foile acelea învălurate, mai ales de după umerii lui Avtandil Avtandilovici, toţi îl întrebau prin semne ce scrie acolo. La care el răspundea, tot aşa, că e jale.

Fără să-l privească, Avtandil Avtandilovici îl expedie cu o mişcare scurtă a capului.

În sfîrşit iată şi autobuzul. Toată lumea se îngrămădi la ferestre, ca să-l vadă pe Platon Samsonovici coborînd. Nu ştiu de ce, dar toţi eram siguri că va coborî primul. Dar primul sări jos un cîine de vînătoare, după care coborî şi vînă-

torul, încins cu un şirag unduitor de prepeliţe. S-a depărtat cu o vioiciune greoaie, ca împovărat de atîta noroc. M-a cuprins o invidie amară pe acest vînător, ba chiar şi pe cîinele lui.

Apoi a coborît o ţărancă bătrînă cu un coş plin de nuci şi, fără să stea pe gînduri, vru să treacă strada pe unde nu era voie. Miliţianul a fluierat şi baba a luat-o la fugă, risipind o parte din nuci.

Platon Samsonovici ieşi printre ultimii. A rămas o clipă lîngă maşină cu haina aruncată pe spate într-un fel ce vădea oboseală, apoi s-a îndreptat în altă parte.

— Pleacă, se dezmetici cineva.

— Cum adică ? întrebă ameninţător Avtandil Avtandilovici.

— Îl întorc eu ! se oferi foiletonistul, repezindu-se la uşă.

— Vezi să nu-i spui nimic ! apucă să-i strige şeful.

Noi ceilalţi împietrisem la ferestre, uitîndu-ne după Platon Samsonovici. Traversa încet, cu haina bălăbănindu-i-se pe spate. Ajuns pe trotuarul din faţă, se opri lîngă chioşcul cu apă gazoasă.

— Bea sifon, se miră cineva, stîrnindu-ne rîsul.

Foiletonistul năvăli în stradă şi se opri la intersecţie, rotindu-şi privirile cu mîna streaşină la ochi. Nu-l văzu pe Platon Samsonovici, pentru că între timp se mai apropiase cineva de

chioşc şi-l acoperise. Foiletonistul stătu acolo cîteva clipe uitîndu-se aferat în toate părţile, apoi traversă în mare panică şi-o luă spre mare. Noi îl urmăream curioşi, pentru că peste o fracţiune de secundă avea să ajungă în dreptul chioşcului. Dar, păşind neabătut în direcţia ce şi-o trasase, el trecu pe lîngă Platon Samsonovici fără să-l vadă. Izbucni o nouă explozie de rîs. În momentul acela foiletonistul se întoarse cu un gest uimit: pesemne că Platon Samsonovici îl strigase.

Foiletonistul spuse ceva şi, arătînd cu mîna spre redacţie, făcu repede cale întoarsă. Era clar că, ştiindu-se observat de la ferestre, voia să arate că nu comunică cu Platon Samsonovici mai mult decît era strict necesar.

După plecarea călătorilor, şoferul autobuzului sări din maşină şi începu să strîngă nucile risipite. Pe urmă se urcă la locul lui şi demară.

In sfîrşit, uşa cabinetului s-a deschis şi a apărut Platon Samsonovici. Salută din cap pe toată lumea şi se lăsă pe o margine de scaun. Arăta plouat şi muncit de gînduri. Mi s-a părut că însăşi felul în care şedea pe scaun arăta că ştie tot. Ori poate mi-am închipuit mai tîrziu că aşa a fost.

— Ei, cum v-aţi înţeles cu selecţionatorul ? întrebă calm Avtandil Avtandilovici, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

Pe buzele încleştate ale lui Platon Samsonovici trecu un tremur zvîcnit.

— Avtandil Avtandilovici, rosti el cu voce surdă şi se ridică fără să-şi dezdoaie complet spinarea. Eu ştiu tot...

— Interesant. De la cine ? întrebă şeful şi-l săgetă cu privirea pe foiletonist. Acesta se pocni cu palma în piept şi încremeni într-o poză de martir.

— S-a transmis dimineaţa la radio, răspunse Platon Samsonovici, stînd tot aplecat puţin în faţă.

— Şi de data asta ai fost primul, glumi acru şeful, încercînd să-şi ascundă dezamăgirea.

Avtandil Avtandilovici l-a privit cîteva clipe pe Platon Samsonovici cu o privire din ce în ce mai rece, de parcă distanţa dintre ei ar fi crescut atît de mult, încît nu-l mai recunoştea. Şi cred că sub efectul acestei priviri Platon Samsonovici s-a încovoiat şi mai adînc.

— Luaţi loc, aruncă Avtandil Avtandilovici cu tonul cu care se vorbeşte unui vizitator oarecare.

Şi a început să citească articolul. Avea o voce plină, pusă la punct. Citea, înfierbîntîndu-se treptat şi aruncînd cîte o privire spre Platon Samsonovici.

La început se putea crede că îl citeşte pentru ca greşelile şi exagerările comise de noi să ne fie clare atît nouă, cît şi lui. Dar glasul îi devenea tot mai patetic şi la un moment dat se părea că greşelile astea au fost descoperite chiar de el personal împreună cu alţi tovarăşi. Spre

sfîrşit şi-a însuşit atît de perfect stilul articolului, cu trecerile bruşte de la mînie la ironie, încît puteai să juri că el şi nimeni altul a sezisat primul şi a dezvăluit cu curaj toate greşelile noastre.

Au urmat discuţii pe marginea articolului. Trebuie să recunosc că Avtandil Avtandilovici a avut şi o atitudine autocritică. A spus că el a încercat să frîneze nesăbuita predicare a kozloturului în care scop a şi publicat, deşi la rubrica „Să rîdem de necredincioşi", criticile zootehnicianului, dar n-a procedat cu destulă energie şi în acest sens ia o parte din vină asupra lui.

Foiletonistul, care se foia nerăbdător în scaun, luă cuvîntul imediat după şef şi aminti că şi el, în foiletonul acela cu individul care nu-şi plătise pensia alimentară, a avut intenţia să critice într-o formă camuflată nesăbuita predicare a kozloturului, dar în loc să-şi plece urechea la glasul său Platon Samsonovici a încercat să-i aplice o etichetă.

— O etichetă? strecură printre dinţi Platon Samsonovici, ieşind pe neaşteptate din muţenie şi uitîndu-se mocnit la foiletonist.

— Da, o etichetă politică, îl sfidă acesta, pironindu-l cu privirea omului care a sfărîmat pentru totdeauna lanţurile robiei.

— Exageraţi, făcu împăciuitor Avtandil Avtandilovici căruia nu-i plăceau formulările cu implicaţii prea largi ale altora.

Legat de nesăbuita predicare a kozloturului, Avtandil Avtandilovici a pus în discuţie şi problema vieţii de familie a lui Platon Samsonovici.

— Ruperea de cerinţele economice ale colhozurilor noastre l-a dus treptat la ruperea de familie, încheie el în chip de concluzie, şi era firesc să se întîmple aşa cu unul care a pierdut criteriul adevărului şi s-a îngîmfat.

Expunerea critică a lui Avtandil Avtandilovici a fost susţinută de toată lumea. După aceea el a mai luat o dată cuvîntul şi a spus că totuşi nu se poate să nu se ţină seama de faptul că Platon Samsonovici e un gazetar vechi, cu experienţă şi, cu toate greşelile de care s-a făcut vinovat, el rămîne devotat pînă la ultima picătură de sînge cauzei noastre comune. Şi de data aceasta şeful a fost în asentimentul întregei asistenţe. Cineva a spus chiar: calul bătrîn nu strică brazda.

Dar aici a sărit foiletonistul şi a spus că exagerările constituie o trăsătură caracteristică a întregului stil de muncă al lui Platon Samsonovici. El a mai amintit că, înainte cu cîţiva ani, Platon Samsonovici a preconizat introducerea unei noi metode de pescuit care consta în trecerea prin apă a unor curenţi de înaltă frecvenţă, ceea ce, susţinea el, va sili peştii să se strîngă într-un singur loc. Însă peştii au părăsit apele golfului şi, dacă experienţele ar fi continuat, duşi ar fi fost.

— Nu asta e cauza, n-ai înţeles dumneata bine, interveni Platon Samsonovici, dar toată lumea era prea obosită ca să suporte o descriere tehnică şi amănunţită.

În locul lui Platon Samsonovci a fost numit în fruntea secţiei agricole şeful secţiei de propa-

gandă, ca om înzestrat cu un ascuţit simţ al noului. Platon Samsonovici a rămas în aceeaşi secţie în calitate de redactor literar pentru ca, fiind gazetar mai vechi şi mai rutinat, să-l ajute pe celălalt să se familiarizeze cu noile sale atribuţii. Pe deasupra a primit şi o mustrare aspră pe linie de serviciu. Şeful a hotărît să se limiteze deocamdată la această sancţiune dacă Platon Samsonovici se va întoarce în mijlocul familiei şi la începutul anului şcolar se va înscrie la seral, la universitate : n-avea studii superioare.

— Vezi, să iei de aici cornul ăla de kozlotur, spuse Avtandil Avtandilovici cînd lumea începu să plece.

— Cornul ? repetă ca un ecou Platon Samsonovici şi am observat cum i se mişcă spasmodic mărul lui Adam pe gîtul lui slab.

— Exact, cornul, repetă Avtandil Avtandilovici, să nu-l mai văd.

Cînd Platon Samsonovici a ieşit din redacţie, cu cornul înfăşurat neglijent într-un ziar, nu ştiu de ce, dar mi s-a făcut milă de el. Mi l-am închipuit cum intră în locuinţa lui de singuratec, cu cornul acesta la fel de singur (tot ce a rămas din grandiosul lui proiect) şi m-am amărît şi mai rău. Dar ce era să fac ? Să fi încercat să-l consolez ? Dar cum ? Şi apoi, cred că tot degeaba era.

Articolul a fost reprodus în ziarul nostru, aliniatul în care era vorba de nesăbuita predicare a kozloturului fiind cules cu aldine, indicîndu-se în paranteză : sublinierea ne aparţine. Editorialul publicat în acelaşi număr purta titlul *Nesăbuita*

predicare a kozloturului şi analiza în spirit critic activitatea redacţiei în general şi a secţiei agricole în special.

Editorialul pomenea şi de anumiţi lectori care, fără a-şi da osteneala să aprofundeze lucrurile noi, s-au angrenat în mod uşuratic în popularizarea unei experienţe insuficient studiate.

Cel vizat era Vahtang Bociua, dar nu s-au încumetat să-l atace direct, deoarece cu o săptămînă înainte donase muzeului etnografic din localitate o valoroasă colecţie de minerale caucaziene. Şi a avut grijă, bineînţeles, să nu-şi lipsească gestul de notorietate, cerîndu-ne chiar el la telefon un trimis de la gazetă la solemnitatea donării. Au trimis un fotoreporter care a eternizat evenimentul. În fotografie, Vahtang arăta ca un corsar pocăit care îşi înmînează comorile intimidatului director de muzeu.

Aşa că ar fi fost jenant să-i pomeneşti numele la numai o săptămînă după ce i-ai elogiat în termeni ditirambici ataşamentul şi abnegaţia.

În numerele următoare au apărut ecourile organizate în problema kozloturului. Un redactor s-a deplasat la recalcitrantul zootehnician, solicitîndu-i un amplu articol împotriva kozloturizării. Dar acesta, la fel de recalcitrant, şi-a rămas credincios sie însuşi şi a refuzat categoric, declarînd că nu-l mai interesează asta.

După publicarea articolului, redacţia a primit numeroase telefoane. De pildă, au sunat de la secţia comercială să ne consulte în privinţa firmei pavilionului de răcoritoare „La adăpătoarea kozloturului". De asemenea am fost sezisaţi că în

multe colhozuri kozloturii au fost sacrificaţi. În legătură cu aceasta ziarul cerea să nu se sară dintr-o extremă în alta, kozloturii trebuind să fie incluşi în turmele colhozurilor conform instrucţiunilor.

Din acelaşi motiv, după ce s-a sfătuit şi cu noi, Avtandil Avtandilovici a recomandat tovarăşilor de la secţia comercială să nu desfiinţeze firma, ci să scoată pe neobservate primele două silabe din cuvîntul kozlotur. Acum pe firmă scria „La adăpătoarea turului", ceea ce suna, după mine, şi mai poetic.

Cu firma de pe pavilion s-a aranjat repede, dar deasupra pavilionului o lună întreagă s-a mai aprins seară de seară, clipind obraznic din beculeţe, vechea reclamă „La adăpătoarea kozloturului".

Ieşea că ziua se adapă turii, iar noaptea tot mai vin aici îndărătnicii kozloturi.

Unii intelectuali din localitate veneau pe întuneric ca să privească reclama electrică. Vedeau în ea o aluzie la nu ştiu ce protest liberal şi, totodată, o manifestare a înverşunatei îndărătnicii dogmatice.

I-am văzut şi eu într-o seară, în drum spre cafenea : un mic dar impunător grup de liber-cugetători care încerca să nu bată la ochi.

— E o chestie, zicea unul din ei, făcînd un semn discret spre reclamă.

— Dacă asta trece aşa, să mă scuipaţi între ochi, întărea un altul.

— Aveţi perfectă dreptate, se auzea o voce prudentă, dar nu-i bine să stăm cu ochii la ea. Te-ai uitat şi pe urmă vezi-ţi de drum.

— Ei, asta-i ! îl contrazicea primul. Mă uit cît vreau. S-au schimbat vremurile.

— Da, dar s-ar putea să se interpreteze, insista prudentul, furişînd o privire peste umăr. Observîndu-mă, înghiţi restul frazei şi rosti : Asta şi spun — critica a fost cît se poate de oportună.

Atunci, ca la comandă, îşi întoarseră capetele spre mine, şi tot grupul, continuîndu-şi controversa în surdină şi punctînd-o cu gesturi violente, dispăru pe uşa cafenelei.

Într-una din zile m-a chemat la telefon — dorind să vorbească cu mine personal — directorul filarmonicii care m-a întrebat cum rămîne cu cîntecul despre kozlotur din repertoriul corului fabricii de tutun şi al cîtorva solişti.

— Ştiţi, adăugă el pe un ton de scuză, avem un plan de încasări şi cîntecul ăsta se bucură de un succes deosebit, deşi, acum îmi dau şi eu seama, nu-i chiar sănătos...

M-am gîndit că în problema asta nu strică să mă consult cu Avtandil Avtandilovici.

— Rămîneţi la telefon, i-am cerut, şi hai la şef.

Şeful m-a ascultat cu atenţie şi a răspuns că nici nu poate fi vorba ca un cor să interpreteze cîntecul despre kozlotur.

— Şi apoi, ăla numai cor de amatori nu e, spuse el spre surprinderea mea. Soliştii însă cred

că pot să-l cînte, bineînțeles, dacă i se va conferi textului un înțeles just. Pe scurt, conchise el, apăsînd pe butonul ventilatorului, principalul e să nu se sară dintr-o parte în alta. Așa să-i spui.

Am repetat mai-marelui filarmonicii cuvintele șefului și el a pus gînditor — cum mi s-a părut — receptorul în furcă.

În ziua aceea Platon Samsonovici nu s-a prezentat la slujbă, iar a doua zi a venit nevastă-sa și s-a dus întins la șef. Peste cîteva minute șeful l-a chemat pe președintele sindicatului, care pe urmă ne-a spus și nouă ce se întîmplase. Platon Samsonovici se îmbolnăvise — astenie provenită dintr-o tulburare nervoasă sau, poate, tulburări nervoase pe bază de astenie, nu mai țin minte. Nevastă-sa, de cum a aflat povestea cu kozloturii, s-a dus să-l vadă și l-a găsit în pat. Acum pare-se că soții s-au împăcat și, cedînd apartamentul copiilor, vor sta împreună în locuința lor veche.

— Ați văzut ? i-ar fi spus Avtandil Avtandilovici femeii. Critica sănătoasă întărește familia.

— Critica o fi ea sănătoasă, ar fi replicat femeia, dar ce mă fac, că el e bolnav rău.

— Găsim noi ceva, o asigură Avtandil Avtandilovici și-i porunci președintelui sindicatului să facă rost imediat de un bilet la odihnă.

Printr-o ironie a soartei sau a președintelui sindicatului, Platon Samsonovici a fost trimis să-și caute de sănătate la sanatoriul alpin fost „Kozlotur". Altminteri, este unul dintre cele mai bune sanatorii din republica noastră și în el nu nimerești chiar cînd vrei.

Peste vreo două săptămîni, după ce s-a stins ecoul ultimelor salve ale contrapropagandei, invazia kozloturilor a fost complet lichidată, iar cele cîteva exemplare răzlețe au intrat, supuse, în turmele colhozurilor ; în urbea noastră s-a întrunit o consfătuire regională a fruntașilor din agricultură : republica a îndeplinit și a depășit planul de livrare a ceaiului, principala cultură agricolă pe aceste meleaguri. Colhozul lui Illarion Maximovici era pomenit printre cele mai bune.

După ce s-a încheiat partea oficială, pe cine văd la bufet ? Pe Illarion Maximovici în persoană. Ședea la masă cu agronomul și cu Gogola. Fata mînca o prăjitură, președintele și agronomul beau bere.

În ajun ziarul nostru publicase un material despre cultivatorii de ceai din colhozul Izvorul Nucului. De aceea, m-am apropiat de ei cu capul sus. Bună, bună. M-am așezat la masa lor.

Agronomul arăta ca-ntotdeauna. Pe fața președintelui stăruia o expresie ironico-solemnă (expresia cu care țăranul îl ascultă din politețe pe un orășean discutînd despre agricultură). Numai cînd se adresa fetei privirea i se însuflețea.

— Încă o prăjitură ?

— Nu vreau, răspundea distrat Gogola, cu ochii la toaletele femeilor care intrau și ieșeau pe ușa bufetului.

— Mai ia una, hai, stăruia președintele.

— Nu vreau prăjitură, vreau citronadă, se înduplecă în sfîrșit fata.

— O sticlă de citronadă, comandă Illarion Maximovici chelneriţei. Nouă ne turnă bere.

— Vă pare bine că s-a terminat cu kozloturul ? l-am întrebat pe preşedinte.

— E o iniţiativă bună, răspunse el ca de obicei, dar de un singur lucru mi-e frică...

Îi aruncai o privire.

— Adică ?

El îşi bău berea, puse paharul pe masă şi numai atunci răspunse dus pe gînduri şi parcă scrutînd viitorul cu privirea :

— Mi-e să nu vină cu altceva, dar ştiţi, în condiţiile climaterice de la noi...

— Asta n-o să meargă, ştiu, îi luai eu vorba din gură.

— Aşa-i ! încuviinţă Illarion Maximovici. Privirea îi era gravă.

— Cred că n-aveţi nici un motiv să vă temeţi, îl asigurai eu pe un ton pe care îl voiam cît mai ferm.

— Să te audă Dumnezeu ! făcu, tărăgănat, Illarion Maximovici. Totuşi, dacă s-a sfîrşit cu kozloturul, precis că vine altceva, dar ce, încă nu ştiu.

— Dar cu kozloturul vostru ce-aţi făcut ?

— E în turmă, conform indicaţiilor, răspunse preşedintele ca despre un caz lichidat de mult şi neprimejdios.

A sunat şi ne-am întors în sală. Aici ne-am despărţit, eu rămînînd lîngă uşă : după programul artistic trebuia să mă întorc cît mai repede la redacţie ca să-mi scriu materialul.

Primul a evoluat ansamblul lui Pata Pataraia. Ca întotdeauna, iuţii şi sprintenii interpreţi de dansuri caucaziene au fost primiţi cu aclamaţii puternice.

Dansatorii au fost rechemaţi de cîteva ori şi împreună cu ei apărea Pata Pataraia, un bărbat în etate, zvelt şi elastic.

Înfierbîntîndu-se treptat de aplauze, pînă la urmă a irupt şi el pe scenă pentru a executa faimosul său „zbor în genunchi", număr celebru încă prin anii 30 : luîndu-şi un avînt puternic, artistul sărea din culise purtat de aripi nevăzute, cădea în genunchi şi în poziţia asta, cu braţele repezite slobod în lături şi capul ridicat cu semeţie, se îndrepta cu o mişcare lunecată spre loja oficială. Şi în ultima clipă, cînd publicul care-l urmărea cu răsuflarea tăiată credea că se va prăbuşi peste orchestră, Pata Pataraia sărea în sus ca împins de un arc şi se învîrtea ameţitor, precum vîrtejul cel negru.

Sala delira.

— Cîntec fără cuvinte. Interpretează un trio de *cionguriste*, anunţa prezentatoarea.

În lumina puternică a reflectoarelor au apărut trei tinere în rochii lungi, albe, cu năframele tot albe. Şi s-au aşezat sfielnice pe scaune începînd să-şi acordeze *ciongurii* [1], ascultîndu-le zdrăngănitul. Apoi, la un semn al uneia din ele, smuciră, odată, strunele, şi sunetele prinseră a curge împletind o melodie pe care tinerele o îngînară

[1] *Cionguri* — instrument muzical cu coarde, de origină gruzină.

îndată, dînd glas unui cîntec fără cuvinte, cum se zicea în munţi de demult.

Unde am auzit eu melodia asta ? Brusc avui o revelaţie : era fostul cîntec despre kozlotur, interpretat însă cu totul diferit, mult mai lent. Murmurul din sală arăta că şi alţii îl recunoscuseră. M-am aplecat ca să-l pot vedea pe Illarion Maximovici. Pe faţa lui masivă stăruia aceeaşi expresie ironico-solemnă. M-am gîndit că poate arată astfel ori de cîte ori vine la oraş. Gogola îşi ridicase căpşorul ca tras din condei şi pironea fermecată scena. Agronomul moţăia răsturnat greoi pe spătar, precum Kutuzov la un consiliu de război.

Trio de *cionguriste* a cules şi mai multe aplauze decît Pata Pataraia. Fetele au trebuit să reia de două ori *d'a capo* cîntecul fără cuvinte : dulceaţa fructului oprit.

La drept vorbind fructul acesta era amar şi cine era s-o ştie mai bine decît oamenii care se aflau în sală. Dar, deşi se bucurau cu toţii că fructul a fost oprit, încălcarea chiar şi a acestei oprelişti li se părea dulce. Asta e, se vede, firea omului şi n-ai ce-i face.

Viaţa redacţiei a reintrat în normal. Platon Samsonovici s-a întors din sanatoriu complet restabilit. Chiar în ziua următoare mi-a propus să mergem la pescuit. Măgulit de invitaţie, am primit cu plăcere.

V-am mai spus că Platon Samsonovici era unul dintre cei mai iscusiţi pescari. Dacă într-un loc nu se prindea nimic, spunea :

— Ştiu un alt loc...

Şi vîsleam pînă la locul cu pricina, iar dacă nici acolo nu muşca, spunea din nou :

— Ştiu un loc unde e cu totul altceva...

Trăgeam la vîsle spre locul unde „era cu totul altceva" şi, dacă nici acolo nu mergea, se culca la pupa zicînd :

— Ia-o spre mal, peştele s-a dat la fund.

Şi eu vîsleam spre mal, pentru că pe mare cuvîntul lui Platon Samsonovici era lege.

Asta se întîmpla însă rar. În ziua aceea am pescuit foarte bine, mai ales Platon Samsonovici care era un pescar grozav : arunca în apă cîte zece sfori deodată legate de nuiele mlădioase, zvîrlite deasupra copastiei. După ele Platon Samsonovici ştia dacă pişcă. Şi nu exista să încurce sforile. Cînd încerca vreuna, săltînd-o uşurel şi trăgînd cu urechea la ce se petrece în adîncuri, aveai impresia că acţionează un pupitru uriaş de comandă sau că stăpîneşte deplin împărăţia mărilor.

Am băgat barca în gîrlă şi am legat-o la debarcader. Cînd am ieşit pe mal, m-am mai uitat o dată cu invidie la prada lui Platon Samsonovici. În afară de peştii care se prind în mod obişnuit, în plasa lui se zbătea o rîndunică de mare — frumoasa Mării Negre de care n-avusesem parte niciodată.

— Pe lîngă că eşti un as, mai ai şi noroc, am spus eu.

— Apropo, cînd m-am dus odată la pescuit, acolo, în munţi, am făcut o descoperire interesantă, mi-a răspuns el cu oarecare întîrziere.

Mergeam pe mal de-a lungul parapetului. El, cu plasa doldora de peşte, eu, cu modesta mea pradă într-o sacoşă.

— Ce descoperire ? l-am întrebat mai mult de formă.

— Stai să vezi. Am pornit-o pe Kodor în sus să caut locuri cu păstrăvi şi am dat de o peşteră cu totul extraordinară...

În glasul lui era ceva care m-a făcut să ciulesc urechea. Pîndindu-i privirea am surprins în ea lucirea aceea neplăcută pe care o ştiam atît de bine. Am hotărît să i-o tai cît mai repede.

— Peşteri ca asta există cu miile în munţii noştri.

— Da de unde ! se aprinse el numaidecît şi sclipirea aceea antipatică scăpără din nou. În peştera aia stalactitele şi stalagmitele au o culoare aparte... Am adus o valiză plină de probe...

— Ei şi ? l-am întrebat, gata să mă apăr de orice.

— Trebuie să se discute cu cineva de sus... Nu e o peşteră, ci un palat subteran, ceva feeric, ca-n Şeherezada...

I-am privit obrajii rumeniţi şi am înţeles că toate forţele noi pe care le-a căpătat acolo, în munţi, se vor duce pe peştera aia.

— În munţii noştri sînt mii de peşteri ca asta, am repetat ca un nerod.

— Dacă s-ar construi un funicular, turiştii ar trece direct de pe vapor în palatul subteran, putînd admira pe parcurs delta Kodorului şi peisajul alpin...

— Pînă acolo sînt vreo sută de kilometri. Cine o să dea atîta bănet ?

— Banii vor fi recuperaţi ! exultă el. Şi încă foarte repede ! Zvîrli plasa pe parapet şi continuă : Turiştii vor da năvală cu miile. De pe vas, direct în peşteră...

Am încercat să fac pe spiritualul :

— Fără să mai vorbim că un singur cioban se descurcă cu două mii de kozloturi...

— Ce legătură au kozloturii ? se miră Platon Samsonovici. Acum turismul este încurajat. Tu nu ştii că Italia trăieşte de pe urma turiştilor ?

— Ei, gata. Mă duc să beau o cafea. Matale faci ce vrei. Am dat să plec.

— Stai niţel, m-a strigat el.

Simţeam că vrea să mă bage în chestia asta, dar eram hotărît să nu mă las.

— Pricepi, urmă el timid, am lăsat valiza cu probele la bagaje, în gară.

— Nu pricep, am răspuns eu cu nepăsare.

— Ei, cum să-ţi spun... Nevasta... Cînd o să vadă stalagmitele şi stalactitele o să înceapă să mă cicălească...

— Şi ce vrei să-ţi fac eu ?

Începeam să bănuiesc de ce mă invitase la pescuit.

— Ne ducem împreună la gară ca să luăm valiza. O s-o las la tine pentru un timp.

După atîtea ore de vîslit şi de pescuit să te duci la gară, tocmai la celălalt capăt al oraşului...

— Fie, dar ne ducem mîine. Sper că pînă atunci stalactitele dumitale n-or să se strice.

— Ei, asta-i ! Ele rezistă milenii. Şi au un colorit ! O să le vezi !

— Atunci pe mîine.

— La revedere, mormăi el cu gîndul în altă parte, apucînd cu o mişcare neglijentă plasa plină de pradă.

N-am apucat bine să fac cîţiva paşi că m-a strigat iar.

— Pînă una alta să nu vorbeşti cu nimeni despre peşteră, m-a prevenit el cu degetul pe buze.

— Bine, am răspuns eu pornind repede spre cafenea.

Era o seară minunată şi liniştită, ca în fiecare început de toamnă pe meleagurile noastre. Soarele se scufunda încetişor în mare. Înspre apus golful era aur şi foc, potolindu-şi treptat strălucirea înspre soare-răsare. La început violet, apoi cenuşiu, iar mai încolo, ca un văl fumuriu.

Mă gîndeam la Platon Samsonovici. Mi-a venit în minte că epoca noastră a dat naştere unui ciudat tip de inovator, sau de inventator, sau de întreprinzător, nu contează cum îi spui, care ori de cîte ori ar eşua nu va suferi niciodată un faliment iremediabil. Pentru că e finanţat de stat. Iată de ce, practic, entuziasmul său este inepuizabil.

Cafeneaua era plină de muşterii obişnuiţi — bătrînii oraşului care îşi sorbeau tacticos cafeluţele, savurîndu-şi pe îndelete amintirile. Numai într-un colţ, în jurul a două mese puse cap la cap, nişte imberbi îşi zuruiau sîcîitor tinichelele tinereţii.

M-am aşezat la o masă şi am atîrnat sacoşa pe scaun.

— Dulce sau amăruie ? mă întrebă cafegiul, plecîndu-şi capul de muftiu pîrlit de soare şi de cafea. Rămase aşa un timp, privindu-mi cu plăcere peştii din sacoşă.

— Amăruie, răspunsei eu tabietliu.

Vîslitul îmi lăsase o senzaţie plăcută de legănare şi la ora aceea o cafeluţă turcească fierbinte cu caimac era tot ce-mi doream.

Cu aceasta vreau să închei povestea mea adevărată despre kozloturi. Cît priveşte fata cu care am făcut cunoştinţă la debarcader, dovedind cu acest prilej că nu sînt lipsit de abilitate şi de prezenţă de spirit, dinadins n-am mai spus nimic despre ea. În primul rînd, pentru că, de cum s-a terminat vacanţa de vară, ea a plecat la şcoală, iar în al doilea rînd pentru că asta e o poveste care, sper, n-are nici o legătură cu kozloturii.

Se înnoptase repede, cum se întîmplă întotdeauna în sud. M-am uitat în sus, doar-doar voi descoperi constelaţia ale cărei contururi îmi sugeraseră odată un cap de kozlotur. Degeaba ! De altfel, din noaptea aia de pomină privisem de mai multe ori stelele, fără să reuşesc însă să găsesc printre numeroasele constelaţii măcar una aidoma Zodiei Kozloturului.

Şedeam la masă şi beam cafeaua fierbinte din ceşcuţă. De cîte ori o duceam la gură, pentru a

lua din vîrful buzelor o sorbitură din licoarea groasă, amăruie, atingeam uşor cu cotul sacoşa cu peşti.

Era ca şi cum cîinele meu ar fi stat lîngă mine atingîndu-mi cotul cu vîrful rece şi umed al botului, ca să-şi arate prezenţa într-un fel atît de delicat. Atingerea asta îmi plăcea şi am stat astfel pînă la sfîrşit.

Redactor responsabil : NATALIA STANESCU
Tehnoredactor : DECEBAL ENESCU

Dat la cules 13.04.1968. Bun de tipar 30.08.1968. Apărut 1958. Tiraj 15.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed. 6,78. Coli tipar 5,75. A. nr. 1.840. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 47—31=59.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 1499.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

